

وقفا

95

به هاری

2023

بلوکر او دیو کی روشنی پر ہوا و ہمارے تالیف بہ د اہل سنت و جماعت

مفتی اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

عزیز گہردی... ی

یگہرد

رۇقار ۹۵
بەھار ۲۰۲۳

رۇقار

رۇقار، بىلاو كراۋەيەكى رۇشنىرىيە
ھەر ژمارەى تايپە تە بەداھىنەرىكى كورد
دەزگاي چاپ و پەخىى سەردەم
سى مانگ جارىك دەرىدە كات

يەكەم ژمارەى رۇقار ۱۹۹۹-۵-۵ دەرىچوۋە

سەرنووسەر
رەھووف یتکەرد

بەرپۆشەبەری نووسین
بەختیار جەمەسوور

گرافیک دیزاین
ئارام عەلی

تیراژ: ۱۰۰۰

نرخ: ۲۵۰۰

ئاوێشان
سلیمانی - شاری سالم
دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم

www.sardem.org

چاپخانە
دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم

- ۴..... زیاننامەی عەزیز گەردی
 ۸..... نەو پیاووی بە تەنیا سەفەری کرد ئازاد بەرزنجی
 ۱۱..... کەسێتی عەزیز گەردی ساییڕ رەشید
 ۱۷..... کچێڵەی شقار تەفرۆش نەندەرسەن
 ۲۰..... عەزیز گەردی، مۆنادیکی جیاواز کەریم دەشتی
 ۲۵..... مامۆستا عەزیز گەردی لە نیوان داغستان و بەحرەدا عەتا قەرەداخی
 ۳۱..... بێبیلێگرافیا بوار نوورەدین
 ۴۰..... پەیفێک عەزیز گەردی
 ۴۳..... تەرجەمە مومارەسە گفتوگۆی جووتیار قارەمان
 ۵۱..... عەزیز گەردی، خواجهی زمان و زەمان حەمە مەنتک
 ۵۶..... چۆن (عەزیز گەردی) م ناسی؟ پ. د. ئازاد حەمە شەریف
 ۶۲..... (عەزیز گەردی) گۆلیشەرێک لە ماو کوفەکانی خۆی نەدیپ ئادر
 ۶۷..... کێشانی وێنەی بالندەیهک ژاک پریقتیر
 ۶۹..... عەزیز گەردی؛ کارکردن لە رووبەریکی کارلێنەراودا نارام سدیق
 ۷۴..... پیاوی شاکارەکان کارزان عەلی
 ۸۰..... سولتانی کتێب عەزیز گەردی نەجات نوری
 ۸۴..... نەو شانەهەنگوینەی لە کتێبخانەی مائیکێ سلیمان دڵسۆز
 ۸۸..... ریشۆڵە مەنسوور یاقووتی
 ۹۲..... کاتێک بێر لە عەزیز گەردی دەکەینەوه بێر لە کێ شالۆ حەبیبە
 ۹۷..... قەقنەسی بێرەکوونوی زمان هەدیە عەلی
 ۱۰۱..... عەزیز گەردی و جووتسەردەمی لە نووسیندا زاموا محەممەد
 ۱۰۵..... تەلاقدان زەکەریا تەمەر

ژیاننامہ عہزیز گہر دی

عەزیز ئەحمەد عەبدوللا ناسراو بە عەزیز گەردی (١٩٤٨ لە بەحرە، ھەولێر - ٦ی حوزەیرانی ٢٠٢٢ لە ھەولێر) نووسەر و ھەرگیزێکی کورد. قوناغەکانی خوێندنی سەرھتایی و ئاوەندیی و ئامادەیی ھەر لە بەحرە تەواو کردووە. عەزیز گەردی زۆر شاکاری جیھانی بۆ سەر زمانی کوردی و ھەرگیزاو. ئەو برۆنانامەیی کە لە ژیاڵیدا بە دەستی ھیتاوان بریتین لە: بە کالۆریۆس لە بەشی زمانی فەرھەسی زانکۆی مووسل، ماستەر لە ئەدەبی کوردی لە ساڵی ١٩٩٤ و دکتۆرا لە ئەدەبی کوردی لە ساڵی ١٩٩٩. برۆنانامەیی دکتۆرای دووھەمی لە کۆلیژی زمان لە زانکۆی کۆیە لە ساڵی ٢٠٠٩ بە دەستی ھیتاوە.

عەزیز گەردی جگە لە فەرھەسی زمانەکانی ئینگیزی، عەرەبی، فارسی لە گەل دیالیکتە جیاوازەکانی کوردی زانیووە. کۆمەلیک شاکاری ئەدەبی جیھانی و ھەرگیزاو لە وانی: داغستانی مەن، کۆمیدیای یەزدانی، بەرھەمەکانی تۆلستۆی و ئۆریانا فالاجی و... و ھەرگیزاو. پوژی ٦ی حوزەیرانی ٢٠٢٢، عەزیز گەردی لە شاری ھەولێر بە ھۆی سستبوونی گورچیلە کۆچی دواویی کرد.

کارنامەیی پۆشنییری و ئەکادیمی:

- لە ساڵی ١٩٧٠ وە ئەندامی یەکییتی نووسەرانی کورد.
- لە ساڵی ١٩٧٦ ئەندامی پۆژنامە نووسانی عیراق بوو.
- لە ساڵی ١٩٨٤ ئەندامی کۆمەلەی ھەرگیزان بوو.
- لە کۆلیژی ئادابی زانکۆی سەلاحەدین مامۆستا بوو.
- سەرپەرشتی و ئەندامی ھەلسەنگاندنی چەندان نامەیی ماستەر و تیزی دکتۆرای کردووە.
- پلەی زانستی پروفیسۆر.

بەشكەك لە بەرھەمەكانى:

- رەوانىيىتى لە ئەدەبى كوردىدا، ھەولير، ۱۹۷۲.
- ئەدەب و پەخە، بەغداد، ۱۹۷۴.
- ئەدەبى بىنگانان، بەغداد، ۱۹۸۲.
- جوتيارىكى زىرەك.
- پياويك.
- سەروا، ھەولير، ۱۹۹۹.
- كىشى شىعرى كلاسكى كوردى، ھەولير: وەزارەتى پۇشەنىرى، ۱۹۹۹.
- رەوانىيىتى (پرونىيىتى، جوانكارى، واتاناسى)، وەزارەتى پەروەردە، ۲۰۰۲.
- رابەرى كىشى شىعرى كلاسكى لىكولىنەوھى ئەدەبى، سلىمانى، ۲۰۰۲.
- كەردەلوولى مەرگ، ھەولير، ۲۰۰۸.
- كىشىناسى كوردى، ۲۰۱۴.
- سى دەرمەن: ھەقايەتى كوردەوارى، كۆكردەنوھى عەزىز گەردى.

وەرگىزان:

- چىرۆكى بەر ئاگردان.
- چىرۆكەكانى ئىزۆپ، يان لەناو گيانداران دا، نووسىنى ئىزۆپ.
- لۆركا: سى تراژىدى.
- سى نىگار.
- قورىنگ.
- ھونەرى شىعر.
- لەگەل مىندالانى گوندەكەمان.
- كىلەكانى چىلم و مىژوويان.
- يەزداندوخت.
- نامەيەك لە پەكىنەوھ.
- (چرا) يەك لەسەر مادىيان كۆ، نووسىنى مەنسور ياقووتى.
- بىرەوھىيەكانى مامۇستايەك، نووسىنى

مەنسور ياقووتى.

- لاوچ، نووسىنى مەنسور ياقووتى.
- ئىمە ئەم شىعرەمان نوسىوھ.
- ئەفسانەى ئەرمەتى، نووسىنى چارلز دوتىنگ.
- ئەفسانەى ئەفرىقى.
- ئەفسانەى سلاقى.
- ئەفسانەى كوردى، نووسىنى م ب پودىنگ.
- ئەفسانەى توركيابى.
- بەركوتىكى ژيانم، نووسىنى يەشجىنى يەقتوشىنگ.
- ئافرەت رەگەزى بىكەك، نووسىنى ئۇريانا فالاجى.
- پەنەلۆپە لە چەنگدا، نووسىنى ئۇريانا فالاجى.
- پياويك، نووسىنى ئۇريانا فالاجى.
- حەقت گەتوگۆ، نووسىنى ئۇريانا فالاجى.
- ژيان و جەنگ و ھىچى تر، نووسىنى ئۇريانا فالاجى.
- گەتوگۆ لەگەل مىژوودا، نووسىنى ئۇريانا فالاجى.
- نامەيەك بۆ ئەو كۆرپە لە نىزىنەى كە ھەرگىز لەدايك نەبوو، نووسىنى ئۇريانا فالاجى.
- ئەگەر خۆر بمرىت، نووسىنى ئۇريانا فالاجى.
- چىرۆكەكانى كرىلۆف.
- حاجى مراد، نووسىنى تۆلىستوى.
- خەلك بە چى دەژى، تۆلىستوى.
- خوا و شەيتان.
- كارىگەرى گۆرانى لەسەر كوردى ناوھراست.
- درەختى چل داستان، لە نووسىنى كەلىموللا تەوھوودى.
- داستانى حوسىنى كورد و چەند ھەقايەتىكى تر، لە فارسىيەوھ لەتووسىنى ئەحمەد ئازەر ئەفشار.
- زارا عەشقى شوان، نووسىنى محەممەد قازى، سلىمانى.
- رۆمىق و جووليت.
- يەك چىاي گەوھەر: كۆمەلەچىرۆكىكى

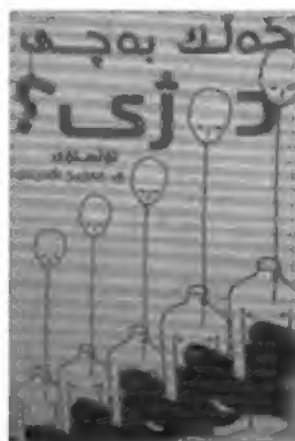
ئەفسانەيى گەلان.

- كۆمىدىيا، سىن بەرگ: دۆزەخ، بەرزەك، بەھەشت، نووسىنى داتتى ئەلىگىيىرى.
- داغستانى من.
- قۇلبىر، نووسىنى غەزىز نەسىن.
- قوتىل، نووسىنى ئەلفونىس دۆدى.
- ئەو پىاۋەي بە تەنيا سەفەرى كرد.
- كچەي فەرماندە.
- مەسەلەك، ھىنرى ئەلىك.

مەردن:

غەزىز گەردى گىرىيەكى شىرپەنجە لە گورچىلەيدا مەبوو، بەو ھۇيەۋە مانكى ئازارى سالى ۲۰۲۲ نەشتەرگەرىيەكى بۇ ئەنجامدراۋە و دواتر دۇخى تەندروستى باش بوۋەتەۋە. بە ھۇي سىستېۋونى گورچىلەكانىيەۋە، غەزىز گەردى چوۋەتە دەرەۋەي ۋلات، لەۋى دۋاي چارەسەر يەككىك لە گورچىلەكانى بۇ دەرەۋەيتىن و دۋاي گەپانەۋەي بۇ ھەۋلىز بە چەند پۇژىك، تاكە گورچىلەكەي دىكەي توۋشى ئازار دەيت، دووبارە پەۋانەي نەخۇشخانەي تاييەتتى ژىن، لە شارى ھەۋلىز كراۋەتەۋە. گەردى لە بەياني پۇژى دوۋشەممە ۶ى حوزەيرانى سالى ۲۰۲۲، لە نەخۇشخانەي تاييەتتى ژىن كۇچى دۋايى كرد.

• نامادەكراۋ لە چەند سەرچاۋەيەكەۋە.

ئەو پیاوەتی بە تەنیا سەفەری کرد

ئازاد بەرزنجی

هه بوو... نه بوو، پیاویک هه بوو بریاری دابوو هه موو
ژیانی خوی بۆ تاقه مه عشووقیک تهرخان بکات،
بریاری دابوو له پیتاوی ئه و مه عشووقه دا، قوریانی به
هه موو شته کانی تری ژیانی خوی بدات، چونکه ههستی
ده کرد تاقه هاوژینیکه بتوانی تا سه ره له گه لیدا هه لیکات
و ئه مه کدار بیت بۆی؛ تاقه دل به ریکه شایانی ئه و ئه قینه
قوله ی بیت، ئه و دل به رهش چ نه بوو جگه له "په یف"،
بۆیه ئه م عاشقه مان ته نیایی له گه ل په یفدا هه لێزارد و
ده شیرازی پتی عاشقی سه خته و ئه و سه و داسه ریهش
چه ره سه ریی زوری به دواوه یه و عاشقانیش هه میسه
ته نیا ده میتنه وه.

سه ره تای هه شتا کان بوو، تازه لاو بووم، وهختی
"داغستانی من"ی هه مزاتوقم به زمانه ئه فسووناوییه که ی
ئه و پیاوه ئه قینه داره خوینده وه، نایشارمه وه گهر بلیم
سه رسامیم به و زمانه سیه ریه ی ماموستای جاویدان
"عه زیز گهردی"، یه کیک بووه له و هۆکارانه ی وای لێ
کردووم شهیدای دونیای وه رگیزان بم. خودایا، ئه وه
شيعره به زمانی په خشان نووسراوه، یان په خشانه
ر به رگی شيعری پۆشیوه؟! هه ره ئه و کتیه ی وای لێ
کردم بۆ له وه و دوا به دووی کتیه کانی تریدا بچم و
"وای ئه وه سێ شاکاری "لورکا" به وه رگیزانی ئه و
خوینمه وه، که بریتی بوون له سێ شاتوتامه و پاشان
لاو کراوه یه کی وه رزی به ناوی "ئه ده بی بیگنان".
به لیه ته من ئه و ده مانه به بی ئه وه ی له نزیکه وه ئه و
پیاوه بناسم و ببینم، به رده وام به دوا کاره کانی دا
"هچووم".

پۆژگار هات و پۆژگار پۆیی، له سه ره تای هه زاره ی
"وه مدا بوو، ئه و کاته دوو سێ سالیگ ده بوو
هه زگای چاپ و په خشی سه رده م دامه زرابوو و له
نانوویه کدا بووین لای فولکه یه که وه، که ئه و کات پێیان
هوت فولکه ی یه کگرتن و وه ک ئیستا سه ره په رشتیاری
نجیره کتیه کانی ده زگای سه رده م بووم. پۆژیکیان
نه هه ره خۆم بووم له ژووره که مدا و خه ریکی کار
روم، له ده رگای ژووره که م درا و منیش فهرمووم
رد، ده رگا که کرایه وه و پیاویکی که له گه ت به
ئله به رگی کوردیه وه ده رکه وت و گوته ئه مه ژووری

کاک ئازاد به رزنجیه؟ منیش وتم به لێ فهرموون.
گوته روخسه ت هه یه بیتمه ژووره وه، وه لام دایه وه؛
بیکومان، فهرموون. گوته خۆتان کاک ئازادن؟ گوتم
به لێ، فهرموون. گوته من عه زیز گهردیم. که وای گوته،
نایشارمه وه خه په سام. یه که م له پووی خۆشحالیه وه
به بیینی و به سه ردا نه که ی، دوو ه میس ئه وه ی
من بۆی نه ده چووم ئه وه بوو که ئه و پیاوه عه زیز
گهردی بیت، نازانم بۆچی ئه وم به پیاویکی چاکه ت و
پانتۆل له پێ ته سه ور ده کرد؟ لێ که وای وت، زۆر به
گهرموگوریه وه به خه رها تێم کرد و گوتم سه رچاومان
هاتیت ماموستا عه زیز، فهرموون دانیشتن، ئینجا که
دانیشتن و داوای چایه کم بۆ کرد، یه کسه ر باسی ئه وم
بۆ کرد که کاتی خوی وه رگیزانی "داغستانی من"، به
زمانه پاراو و پڕه فسوونه که ی ئه و، چ کاریگه ریه کی
له سه رم هه بووه. دواتر گوتم ئیمه هه موو له پووی
عیشقی وه رگیزان و زمانه چاندوویه که ی ئیوه وه.

قه رزاری قه له مه به برشته که ی جه نابتان. گوته
کاک ئازاد ئیمه شتیکی گهرمه مان نه کرموه و
ئه وه ی کردووشمانه ئه رکی سه رشانمان بووه.
پاشان گوته یه ک دوو کتیم له سه ره ئه قینه ی
گه لان هیناره و پیم خۆشه له سه رده م چاپ
بین. منیش گوتم سه رده م شانازی به وه وه
ده کات کتیه ی جه نابتان چاپ بکات و دواتر
هه ردو کتیه که مان بۆ چاپ کرد. له سالانی
دواتر دا و وهختی چوینه ته لاره تازه که ی
ده زگای سه رده مه وه له سه ره شه قامی سالم،
له سه ردا نیکی دا بۆ لام، باسی ئه وم بۆ
کرد که کۆمه لیک کتیه مان هه لێزاردوه بۆ
وه رگیزان و یه کیک له و کتیه نه "کومیدیا ی
یه زدانی"ی دانته یه و پێشنیازی ئه وم بۆ
کرد که ئه گه ر لوتف به فهرمویت، ئیمه شاناز
ده بین به وه وه ی به ریزیان ئه و کتیه مان
بۆ وه رگیزیت. جه نابی پێشنیازه که می
په سه ند کرد و دوا ی سال و نیویک یان
زیاتر به ده قه کوردیه که ی "کومیدیا ی
یه زدانی"یه وه ها ته وه بۆ لام و سی

دییه‌کە ی دامن و وتی قەرموون ئەو کتێبه‌کە. منیش بەو هەوالە شاگەشکە بووم و بەلێنم پێ دا کە بە زووترین کات بۆی چاپ بکەن، ئیتر ئەوە بوو لە سێ بەرگدا و لە بۆکسێکدا بۆمان بە چاپ گەیاند و زۆر پێی دلخۆش بوو.

سالی ۲۰۱۴ بوو، وەک دەرگای سەردەم بڕیارمان دا بوو سالانە دوو خەلات بە ناوی شاعیری گەرە "شێرکو بێکەس" مە بەدەین بە دوو داھێنەری دونیای ئەدەبی و فیکریان. من پێشینیازی "بەختیار عەلی" و "عەزیز گەردی" م کرد و هەر بەو مەبەستە پامانگەیاندا کە سەردەم بۆنەیه‌کی ریزلێنانی وەهای بەدەستەوایە. بەلام دوا ی ئەوێ مامۆستا گەردی هەوالەکە ی خۆیندبوو، یەکسەر تەلەفۆنی بۆ کردم و پاش چاکوچونی، گوتی کاک ئازاد ئەگەر مەنت خۆش دەوێ و دەتوێ بیتاقەت نەبم، ناوی من بۆ ئەو خەلاتە بێسەرەو. گوتم مامۆستا ئەو خەلاتە لە چاوە گەرەیی قەلەمی تۆ و بەخششەکاندا هیچ نییە، گوتی من حەز بە هیچ خەلاتێک ناکەم و بۆ ئەوەش ناووسم خەلات بکڕم. هەرچەند وێستم قەناعەتی پێ بکەم، کە ئەو گوزارشتیکە لە خۆشەوێستیی ئێمە و مانان و خۆینەرەن و نێوەندی ئەدەبی و رۆشنایی کوردی لە ئاست بالای بەرزی قەلەمەکە ی ئەودا، بەلام دووبارە ی کردووە و گوتی کاک ئازاد دەلێم گەر مەنت خۆش دەوێ ناوم بۆ ئەو خەلاتە بێسەرەو. ئیتر منیش ناچار بە قسەیم کرد.

مامۆستا عەزیز پەيوەندییەکانی زۆر سنووردار بوون، بەلام بەدریژیی سالانی رابردوو بە تەلەفۆن هەوالیم دەپرسی، یان جەنابیان تەلەفۆنیان دەکرد و بەمجۆرە ئاگامان لە یەک بوو.

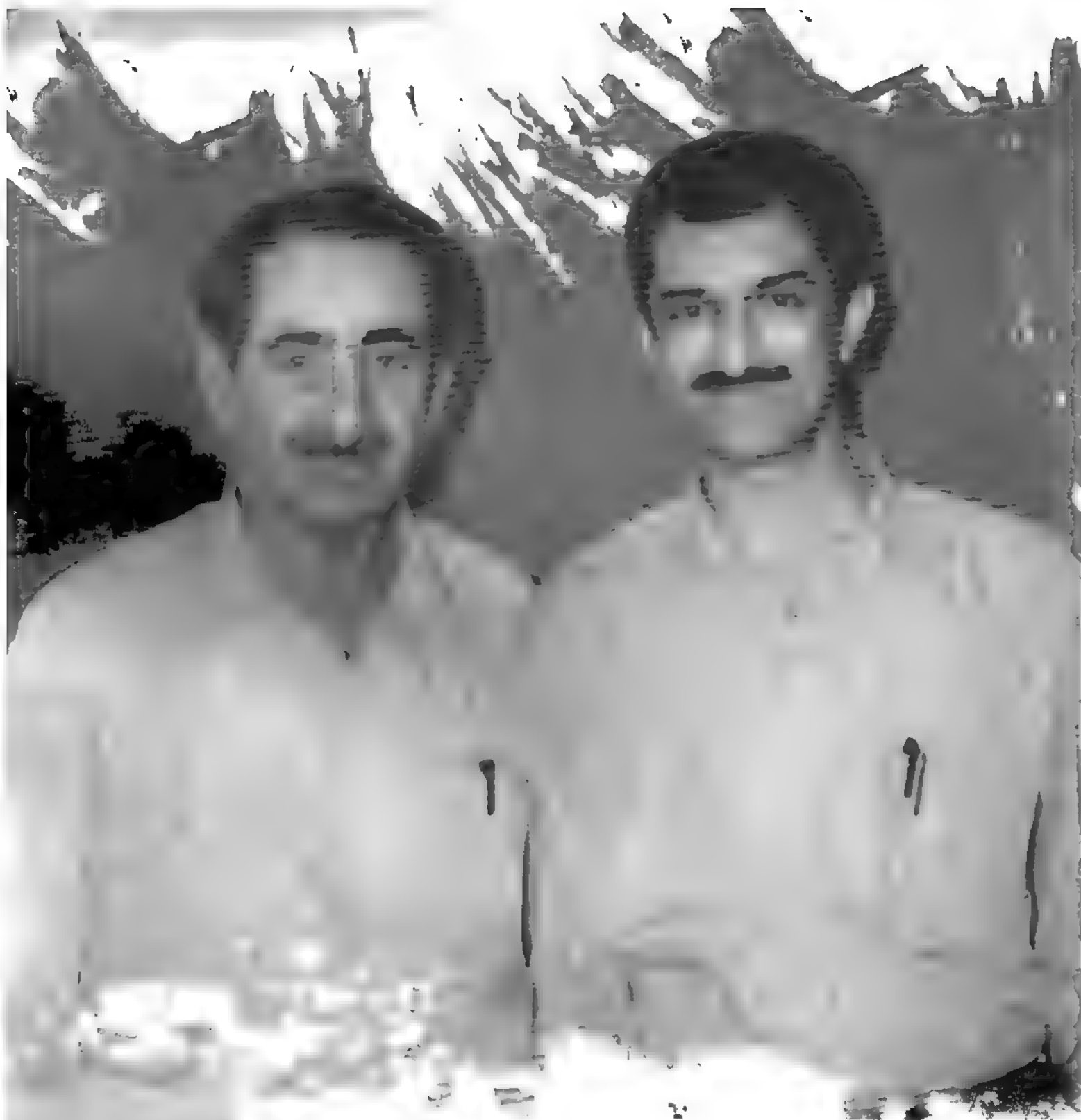
دواجار کە مامۆستام بینی، سالی ۲۰۱۹ بوو،

لە پێشانگە ی نێوەولەتیی کتێب لە سلێمانی. من سەرگەرمی سەرکردنی کتێب بووم، کە یەکتێک لە دواوە بانگی کردم و گوتی کاک ئازاد کویت؟ کە ناوێم دا یەو، سەیرم کرد مامۆستا عەزیز گەردی، تەو قەمان کرد و ئەملاولای یەکمان ماچ کرد و کەوتینە دەمەتەقی سەبارەت بە کتێب و وەرگێران و کارە تازەکانی، هەر وەها دەستخۆشیم لێ کرد بۆ وەرگێرانی رۆمانیک کە ناوی "ئەو پیاوێ بە تەنیا سەفەری کرد" بوو، لە نووسینی کۆنستانتین فیرجیل گیۆرگیۆ، کە کاتی خۆی بە فارسی خۆیندبوو مەو و باس لە پیاویک دەکات کە بە نیازیکی ئینسانیی پاک و بێگەردەوێ دەیه‌وێ بۆی و کار بکات، بەلام هەمیشە لەلایەن کۆمەلگە یەو، رۆوبەرۆی ناویمیدی و ئازاردان دەبیتەوێ و غەدری لێ دەکری، بۆیە دواجار هەر تەنیا دەمینیتەو.

وا هەست دەکەم چارەنووسی مامۆستا گەردیش لە هەندێ رۆووەو بێبەیتە سەر چارەنووسی پالەوانەکە ی ئەو رۆمانە، گەر سەختتریش نەبوو بیت. جەخار، پێدەچی قەدری مرقۆ داھینەر و گەرەکانی ئەم میللەتە هەر واییت، تا لە ژياندان قەرامۆش دەکری و ئازار دەدرین و بگرە هەندێ جار سووکایەتیشیان پێ دەکری، کاتیکیش لە پریکدا لە بەرچاومان نامین و بۆ هەمیشە مالتاوا ایمان لێ دەکەن، ئینجا وێژدانمان ئازارمان دەدات، یان رەنگە ئەوەش جۆرە نواندنیکی ناچاری بیت لە ئاست گەرەیی ئەواندا.

بەلێ، عەزیز گەردیش پیاویک بوو تەنها بۆ پەیف و کتێب ژیا و تەنیا ژیا و تەنیاش دواسەفەری خۆی کرد.

ئە ی پیاوێ گەرەکە، تۆ بە جەستە لە بەر چاومان ون بوویت، وەلێ تا زمان و ئەدەبیاتی کوردی و کتێبی کوردی بمینیت، رۆحی تۆیش چەشنی پەروانە بەدەوری پەیفەکانماندا بالەفرە دەکات. رۆحی تۆ رۆحیکی جاویدانە و بۆ هەتا هەتا یە لە گەلماندان دەمینیتەو.

که سیّتی عزیز گهردی

سابیر رهشید

نووسین له یاره‌ی که‌سینکی گرنکی نه‌ده‌یی وهک ده‌عزیز گهردی وه‌ها ئاسان نییه، به‌لکو بو‌یری و وردیبنی و توانا و سه‌لیقه‌ی ده‌وی تا بتوانین له‌و ئاسته‌ بین باسی ماموستا و پسپو‌ر و لیزان و پو‌شنیر و تو‌یزه‌ر و وه‌رگه‌رتیکی کارامه‌ و لینه‌اتوو بکه‌ین، هه‌روه‌ها باسی که‌سیتییه‌کی خوشه‌ویست و ناسراو بکه‌ین لای پو‌شنیرانی کوردستان، به‌هه‌موو پارچه‌کانییه‌وه.

من له سه‌ره‌تای سالانی هه‌فتاکانه‌وه به‌ هۆی هاو‌ریم نووسه‌ر و هه‌نه‌رمه‌ند شیرزاد ره‌نجه‌پو‌ر ماموستا عه‌زیزم ناسی، ئه‌وکاته ره‌نجه‌پو‌ر له‌پیش مزگه‌وتی قبیله‌خواری وینه‌گری شه‌مسی بوو، منیش زۆر ده‌چوومه لای و له‌ کۆمه‌له‌ی هه‌نه‌ر و وێژه‌ی کوردیش پینکه‌وه نه‌ندام بووین، تازه‌ خولای خوینده‌وه و نواندنمان لا په‌یدا ببوو، ماموستاش ده‌هاته لای و به‌رده‌وام کتییی له‌بن هه‌نگلی بوو، پیاویکی خاکی و ده‌م به‌ بزه‌ و پینکه‌نین و سه‌عه‌تچی بوو، به‌زۆری کورته‌ک و شه‌روال، یان پانتۆل و کراسینکی له‌به‌ر بوو، بایه‌خی به‌ جل و به‌رگ و بۆیه‌کردنی پیتلاهه‌کانی نه‌ده‌دا، جاری وا هه‌بوو له‌گه‌ل کورته‌ک و شه‌روال پشیتینه‌که‌شی نه‌ده‌به‌ستا.

سالی 1972 - 1973 له‌ لایه‌ن نه‌ژاد

عه‌زیز سورمێ و ئازاد جوندیانی و چه‌ند نووسه‌ریکی تر گۆفاریک له‌ قه‌واره‌ی کتیب به‌ ناوینیشانی (به‌ره‌و پروناکی) له‌ گه‌لاله‌ ده‌رده‌چوو، ته‌نیا سێ ژماره‌ی لێ ده‌رچوو، له‌ یه‌کێک له‌ ژماره‌کان شیعرێ (بو کوردستان) ی (مه‌حمود ده‌رویش) به‌ ئیمزای (پاوچی) کرابوو کوردی، ئەم شیعره‌ زیاتر مه‌حمود ده‌رویشی لا خوشه‌ویست کردم، به‌لام نه‌مه‌دزانی (پاوچی) کتیه‌، تا سه‌رسامی خۆم بو ره‌نجه‌پو‌ر ده‌ربری و ئه‌ویش پینکه‌نی و وتی: ده‌زانی پاوچی کتیه‌!

منیش وتم: ناوه‌للا نازانم، به‌لام وه‌ک بلیی خۆی نه‌و شیعره‌ی بو کوردستان نووسی، نه‌ک وه‌رگه‌رتان بیت، له‌ خوشه‌ویستان هه‌موو شیعره‌که‌م له‌به‌ر کردبوو.

شیرزاد پینکه‌نی و وتی: ئه‌وه‌ ماموستا عه‌زیز گه‌ردیه‌. وتم: چۆن ده‌زانی؟

وتی: ده‌زانم و لیم مه‌پرسه‌ چۆن ده‌زانم. ئه‌وه‌بوو من و ره‌نجه‌پو‌ر بووین به‌ ده‌رویشینکی ماله‌که‌ی عه‌زیز گه‌ردی، ئه‌وکاته مالیان له‌ ته‌یراوه، جاده‌ی به‌حرکه‌ی کون بوو، له‌گه‌ل پراکانی له‌ خانویه‌کی بچووکدا ده‌ژیان، ناوه‌ ناوه‌ ده‌چووینه مالی ماموستا عه‌زیز و له‌وکاته‌وه خوشم ویست، نه‌لحه‌قی ئه‌ویش زارو لوتقی له‌گه‌ل ئیمه‌ خوش بوو، به‌رده‌وام کتییی ده‌داینی و پینمایی ده‌کردین و بوو به‌ برا گه‌وره‌مان.

* ماموستا عه‌زیز زۆر رقی له‌ ستایشکردن و باسکردنی پو‌وبه‌پوو بوو، به‌تاییه‌تی ئه‌گه‌ر له‌ به‌رده‌می خۆیدا لای نووسه‌ران، یان براده‌رانی ستایشی بکرایه‌. ماوه‌یه‌ک بوو خۆی له‌ ره‌نجه‌پو‌ر لاده‌دا و دوور له‌ شویتنی کار و کامیژاکی پینچی ده‌کرده‌وه و خۆی تینه‌ده‌که‌یاند، فزیکه‌ی مانگیک زیاتر بوو شیرزاد نه‌یده‌گوت با بچینه‌ مالی ماموستا عه‌زیز، پینم سه‌یر بوو، دوا‌یی له‌ شیرزاد پرسی، ئه‌ویش وتی: ماوه‌یه‌که‌ خۆم لێ دوور ده‌خاته‌وه‌و هۆیه‌که‌یشی نازانم.

ره‌نجه‌پو‌ر خه‌می له‌وه‌ ده‌خوارد نه‌یده‌زانی ماموستا بۆچی لێی تۆراوه‌ و زۆریش پیتی دلته‌نگ بوو، چونکه له‌من زیاتر ماموستای خوش ده‌ویست.

پو‌ژیکیان دووهم پو‌ژی جه‌ژنی قوربان بوو، ره‌نجه‌پو‌ر هاته‌ لای من و چووینه‌ بین له‌یلووکان و دوا‌یی به‌ ده‌وری قه‌لاتدا سوورپایه‌وه، شیرزاد وتی: بو نه‌چینه‌ لای ته‌یراوه.

وتم: به‌ خوای خولای مالی ماموستا عه‌زیزت هه‌یه‌ و ده‌ته‌وی به‌م جه‌ژنه‌ له‌گه‌لت ناشت بیته‌وه.

وتی: ئه‌ری وه‌للا بو نه‌چین، جه‌ژنه‌ و قابیله‌ نه‌ه‌یلت بچینه‌ ماله‌که‌ی و نه‌مه‌بخشی.

ئەوئەبوو چووين، دوايى زانى لەبەر ئەوئەبوو لىئى
 توورەبوو، چونكە جاريك لەگەل كۆمەلەنووسەرىك
 پىنگەوئە لە چايخانەكەي عوسمان دانىشتوون و
 رەنجەرۇ بە ئامادەبووني مامۇستا عەزىز ستايشى
 كردوو، مەدحى ئەدەبەكەي و بەرھەمەكانى كردوو.
 مامۇستا ئەمجارەيان لەبەر جەژن و لەبەر خاترى
 من بەخشى، ئىتر رەنجەرۇ تۆبەي كرد و منىش بۆم
 بوو بە وانە و ھەرگىز لە بەردەم مامۇستا ستايشم
 نەدەكرد، بەلكو لەم دانىشتانەشدا كە لەگەل چەند
 نووسەر و ئەدیبك لە چايخانەي شەوانى ھەولير
 كە ئىمەش دەچورينە لايان و دادەنيشتين، كە باسى
 مامۇستا عەزىز دەكرا، بۆ ئەوئەي مامۇستا دلخۆش
 بكەم، دەمگوت: عەزىز گەردى، ھىچى لەباردا نىيە،
 يانىش خۆم كې دەكرد و ستايشم نەدەكرد، ئەويش
 ئەوئەي پىن خۆش بوو.

* مامۇستا عەزىز يەككە لە سىفاتە جوانەكانى
 ئەوئەبوو زۆر سەخى و بەخشندە بوو، ھەزى دەكرد
 پىز لە برا گەورايەتى ئەو بگيريت لاى ئىمە، چونكە
 ئەوكاتانەي لەگەلماندا سەفەرى دەكرد پىن ناخۆش
 بوو ئىمە پارەي ئەو بدەين، تەناتە پارەي خۆشمان
 بدەين، ھەموو جار كە كاتى پارەدان دەھات، دەيگوت:
 كامەمان برا گەورەين؟

ئىمەش دەمانگوت: پىگومان تۆ.
 ئەويش دەيگوت: دەكەواتە دەبى برا گەورە پارە بدات.
 بچووبايىن بۆ چىشتخانە و چايخانە نەيدەھىشت ئىمە
 پارە بدەين، منىش ھەموو جار دەمگوت: مامۇستا
 تۆ برا گەورەي و پارەكەي دەداين، دەمانزاني دلى
 بەوئە خۆشە كە وەك برا گەورەيەك رەفتارى لەگەلدا
 دەكەين.

* مامۇستا لە ھەلبژاردنى برادەر و ناسىنى كەسايەتتى
 نووسەران و رەفتاريان زۆر سەرفاس بوو، تەناتە
 زۆرجاران منىشى لەو كەسانە ئاگادار دەكردوئە كە
 ھاوپىيەتيم دەكردن، بەتاييەتتى لە سەردەمى بەعسدا
 دەيزانى كىن نووسەرى پاك و راست و كوردپەرورە
 و كامە نووسەرىش جاسووس و راپۇرتووس و
 كاسەلىس و لەژىرەو پياوى پژىمە، چەندان جار داواي

لینکردووم برادەرایەتى فلانكەس نەكەم، چونكە جنى
 گومانى ئەوئەبوو، دوايش لە دواي راپەرىن فايەلەكان
 ئاشكرا بوون، قسەكەي راست بوو، ھەموو ئەوانەي
 دەستنيشاني دەكردن فايلىيان دۆزرايەو.

* مامۇستا عەزىز پياويكى زۆر داوينپاك بوو،
 ھەميشە پىزى لە ئافرەت دەگرت و لاى ئەو پايەيەكى
 تاييەتتى ھەبوو، وەك مرۇفكى ھاوشانى پياو سەيرى
 دەكرد، گالتەي بەوئە دەھات كە دەيانگوت: ئەدەبى
 ئافرەتان، يان قەلەمى ئافرەتان، ئەو دەيگوت: دامەيان
 و نووسين ھەريەك شتە چ پياو بينووسى و چ ژنە
 نمونەشمان ئەوئەي بەرھەمەكانى ئوريانا قالاچى و
 زۆر لە نووسەرانى تری ژنى كردبوو كوردى.

* مامۇستا لە ژياتى خۇيدا خۆي لە كۆتوبەندى
 پىكەينانى خىزان پچراندبوو ھەرگىز بىرى لە
 ھاوسەرىگىرى نەدەكردوئە و بۆ ئەدەبەكەي ژيا، ئىمە

ھەموو جار كە لىمان دەپرسى: مامۇستا بۆچى ژن
 ناھىتى و خىزان پىنگەوئە ناننىت؟ ئەويش لەم
 پرسىارانە توورە نەدەبوو و دەيگوت: كىتب ژن
 و ھاوسەرى منە و كىتيخانەش خىزانم.

* مامۇستا زۆر ھەزى لە وىنەگرتن نەبوو،
 لەگەل ھەموو كەسپكش وىنەي نەدەگرت،
 بەلام ئەوئەي خۆشى ويستبا رەتى نەدەكردوئە
 وىنەي لەگەلدا بگري، من بۆ خۆم ھەرگىز تەنيا
 جاريكيش لارى نیشان نەداوئە لە وىنەگرتتى
 لەگەلدا، چ لە گەشت و چ لە مالەكەي و چ لە
 دوكانى خۆمدا، بەلام تىيىنى ئەوئەبوو وىنەكە
 بلاو نەكرىتەوئە، بەتاييەتتى لەو كاتەوئە كە
 فیس بووك پەيدا بوو، تاكە مەرجى ئەوئەبوو
 وىنەكە دەگرئ، بەلام نابى لە فەيسبووك
 و سۆشیال میدیا بلاو بگريتەوئە، بۆيەش
 زۆربەي وىنەكانى من لەگەل مامۇستا لەناو
 ئەلبوومەكەمدا ھەلگىراو.

* مامۇستا عەزىز ھەموو كىتیبەكانى
 يەكجار چاپ كراون، ھەرگىز پىنگەي
 نەدەدا چاپى دووھيان ھەييت، دەيگوت:
 ئەگەر كەسپك خۆينەرى جیددى بيت

یا به دواي کتیبه‌کاندا بگه‌ږئ و بیدوزیته‌وه، دهیگوت: نه‌گه‌ر چاپی دووه‌میان بکه‌مه‌وه ده‌بی پښاندا بجه‌وه، منیش نه‌وه‌رفته به به‌ره‌می تر دهره‌خسینم.

* ماموستا عزیز بؤ ده‌سکه‌وتنی زانیاریه‌ک، وه‌لامی پرسیارنیک، ناوانانی باب‌ه‌تیک، زانینی زاراو‌ه‌یه‌ک، ناماده‌بوو شاره‌وشار گوندوگونډ و هه‌موو شونینک و هه‌ر که‌سینک له هه‌ر کونیه‌ک بیت به‌سه‌ر بکاته‌وه.

سالی (1982) بوو کتیبی (ژیانی ثافه‌متی کوردی) له‌به‌ر ده‌ست بوو که له ټینگلیزیه‌وه ده‌یکرده کوردی، له به‌شینکی کتیبه‌که باسی جولایی و ثامیزی جولایی ټیندابوو، ده‌یویست ناوی که‌ره‌سته‌کانی ثامیزی جولایی بزانی و له کتیبه‌که‌ی وردبین بیت، زانییووی جولایه‌ک له گه‌ږه‌کی (بیترمه‌ی شه‌قلاره هه‌یه ناوی (مام یا‌قوب جه‌جی)یه، هیتشتا له دوکانه بچورکه‌که‌ی کاری جولایی ده‌کات و ږانک و چوغه‌ی پیاوان ده‌چنی، ټیواره‌یه‌کیان وتی: خوشناو له‌گه‌لم دیتته شه‌قلاره بچینه لای ټم جولایه؟

وتم: ماموستا چؤن له‌گه‌لتدا نایم، نه‌وه‌بوو س‌ه‌عات (9)ی به‌یانی له که‌راجی شه‌قلاره په‌کترمان گرته‌وهو چو‌وینه شه‌قلاره، له‌وچ ماموستا (مه‌جید عه‌بدول‌رحمان)ی کورپه پورم و ماموستا (زرار سه‌رتاش)مان دوزییه‌وه و چو‌وینه لای مام یا‌قوب و ماموستا ناوی هه‌موو که‌ره‌سته و به‌شه‌کانی ثامیزی جولای لیپرسی، دوا‌یی نیورانه چو‌وینه مالی ماموستا مه‌جید و پورم دولمه‌ی لینابوو به‌دلی ماموستا بوو، دوا‌یی چو‌وین له شه‌قلاره پیاسه‌یه‌کمان کرد، که‌یشتی‌نه لای فندق مه‌شکور، براده‌رنکی ماموستا مه‌جید به‌ویدا ر‌ه‌ت بوو کامی‌رای له ده‌ست

بوو، چاک و چونیان کرد و پرسى به ماموستا کرد مامام نه‌وه براده‌ره کامی‌رای لایه یا وینه‌یه‌کی یادگاری بگرین، نه‌ویش هه‌رچه‌نده پتی خوش نه‌بوو، به‌لام دلی نه‌شکاندین و وتی: خوشناوینه دهره‌ه‌قتان نایم، چاکه‌تان له‌گه‌لدا کردووم و ټیوه سنی که‌سن و منیش به ته‌نیا گه‌ردیم، داواکه‌تان ر‌ه‌ت ناکه‌مه‌وه، نه‌وه بوو وینه‌یه‌کمان له شه‌قلاره له‌گه‌ل ماموستا بوو به یادگاری.

* ماموستا عزیز هه‌رگیز حه‌زی نه‌ده‌کرد کتیب به دیاری وهریگریټ، نه‌گه‌ر ناچار نه‌بوايه پتی خوش نه‌بوو، دهیگوت: ده‌یکرم و هانی خاوه‌نه‌که‌ی ده‌دهم کتیبه‌که‌ی بفروشریت.

که کتیبیشی چاپ ده‌کرد، کتیبی نه‌ده‌به‌خشیه هه‌موو که‌س، نه‌گه‌ر بشیبه‌خشیا‌یه به دیاری حه‌زی نه‌ده‌کرد له‌سه‌ر کتیبه‌که بنووسن و ټیمزای بکات.

سالی (1978) بوو، قوتابی کولیجی یاسا و رامیاری بووم له به‌غدا، کولیجه‌که‌مان که‌وتبووه پشت کورپی زانیاری کورده، ټیمه به‌رده‌وام سه‌رمان له کورپی زانیاری کورد د‌ه‌دا و بؤ قوتابیان داشکاندن هه‌بوو، کارمه‌ند و فه‌رمانبه‌ره‌کانیشمان هه‌موو ده‌ناسی، په‌کینک له‌م کارمه‌ندان‌ه‌ی ټه‌وکاته ناوی (ر‌ه‌مه‌زان) بوو خه‌لکی ده‌وک بوو، تازه کتیبی (ټه‌ده‌بی به‌راوردکاری)ی ماموستا عزیز گه‌ردی له کورپی زانیاری کورد چاپ کرابوو، ر‌ه‌مه‌زان له منی پرسى و وتی: ماموستا عزیز گه‌ردی ده‌ناسی؟

منیش وتم: به‌لئ باشی ده‌ناسم و براده‌ر‌مه. نه‌ویش وتی: مامام وایه ده‌توانی به‌شی خ‌وی له کتیبه‌که‌ی بؤ بیه‌یته‌وه؟ وتم: به‌سه‌رچاو.

نه‌وه‌بوو دوو شه‌ده له کتیبه‌که‌یان دامن و منیش به‌شی ناوخ‌وکه‌مان له کولیج نزیك بوو، برده‌مه‌وه ټه‌وئ و دوا‌یی که گه‌ږامه‌وه هه‌ولیز چوومه مالی ماموستا که ټه‌وکاته له ته‌یراوه، جاده‌ی به‌حرکه‌ی کون بوو و بؤم برد.

ماموستا دانه‌یه‌کی له شه‌ده‌ی کتیبه‌کان ده‌ره‌یتا و پښدام، منیش وتم: ماموستا حه‌ز ده‌که‌م پښکه‌شینکم

هه سهر کتیه که بۆ بنووسی.

ئه ویش وتی: پێویست ناکات ببنووسم وا کتیه کهم دایتی و تهواو بۆ چیه؟

وتم: مامۆستا هه ئه وه به یادگاری ده مینیته وه، کاکه هه قی ماندوو بوونه کهم بده وه.

ئه ویش پێگهی و وتی: هه قت چهنده بته ده مه وه. وتم: هه قم ئه وه به ئیمزای خۆت کتیه کهم بدهیتی و لای من ئه وه گه وره ترین پاداشته، ئه ویش دلی نه شکاندم و به ئیمزای خۆی پێشکهشی کردم، ئیستاش که ته ماشای یادگاری ئهم ئیمزایه ی مامۆستا ده کهم، هه موو یاده وهریه کانم له گه ل مامۆستا دیته وه یاد.

* مامۆستا که سیکێ تا سهر ئیسقان کورد په ره وه رو دلسۆز و به ئه مه ک بوو بۆ خاک و نیشتمان که ی و رقی له خۆفروش و میله تفرۆش و بێگانه په رستان و هه له په رستان و مرقفی سه نگه ر گۆر و دووفاقی ده بووه وه، رقی له هه یج حیزیک نه ده بووه وه، به لام ته نیا نه ته وه په رست بوو و نه ده چوه ژیرباری هه یج حیزیکه وه خۆی پێ له حیزب و ده سه لات گه وره تر و گرینگتر ده زانی، کوردیکێ بێ غه لوغه ش بوو، به لام کوردیکێ مرقف په ره وه رو دیمو کراس و ئازادیخواز.

* مامۆستا له سیاسه تیشدا زۆر ئاگادار و لیزان و دووربین و شرۆفه کار و ئاینده بین بوو، له پشت په رده وه هه لکه کانی میاسه تی ده خوینده وه و ده یزانی ئاینده بخوینیته وه و بپوای به دۆزی میله ته که ی هه بوو، هه میشه که له گه ل من و شێرزاد و په نجه رۆ هاوکتیه سیاسیه کانی بۆ شرۆفه ده کردین و له ئاینده ده دوا، ده یگوت: رۆژیک دادی راستیه کان سه رده که ون و کوردیش به ئاواتی خۆی ده گات، به لام من نایبینم، ناشزانم ئیوه ده یبین، یان نا، به لام نه وه یه ک دی ئه و ئاواتانه ی ئیمه خواستمان ئه وان بۆیان دیته دی.

* مامۆستا رقی له پله و پۆست ده بووه وه و زۆر بایه خی به پله ی زانستی نه ده دا، ئه گه رچی دوو دکتۆراشی هه بوو له ئه ده بی کوردی و ئه ده بی ئینگلیزی، به لام له هه یج کتاب و نووسینیکی له قه بی دکتۆر، یان پله ی پروفیسوری خۆی نه ده نووسی، پێی ناخۆش بوو پێی بلێن دکتۆر، ئیمه ش هه میشه پیمان

ده گوت: مامۆستا، چونکه بچکری نه یه — — دلی گران نه بوو.

* ئه و له دوا ی راپه ڕینه وه به هه یج شیوه یه ک نه هه یج گوفار و رۆژنامه و بلاوکه راوه یه ک به ره مه ی خۆی بلاو نه ده کرده وه، ته نیا کتیی چاپ ده کرد، چونکه وایده یینی که هه ی حیزب و سینهرن و به مه ش وه ک عه زیز گه ردی مایه وه که ئه و پێی ده ناسریته وه.

* مامۆستا له یه ک کاتدا کاری له چهنده به ره مه یه ک ده کرد، بۆ ئه وه ی ئه گه ر له کاریک بێزار بوو ئه وه ی تر ماندوو بوونی ده مه سینته وه و ئاقه تی دینچه وه به ره له ژووری نوستن، له ژووری میوان، له ناو کتیه خانه که یدا، هه ندیکانی به ده ست ده نووسی، هه بوو به قه له می دار و هه شبوو به قه له مجاف ده بنووسی و جار جاره ش له لاپتۆپه که ی خه ریکێ به ره مه ی تر بوو، بۆیه ش فره به ره مه بوو.

* نه مردم دوا جار بۆ دواساته کانی ژیا نی له نه خۆشخانه سه ردانیم کرد و به خیره اتنی کردم، به لام جو رته تم نه کرد به م لاشه هه لاک و ماندوو ی وینه ی له گه لدا بگرم، هه ستم ده کرد ئه و دواساته کانی ژیا نییه تی و ده یه ویت خوا حافیزی له براده ره کانی بکات و له ژیا نیش ماندوو و هه لاکه و جیمان ده هیلێ، دوا جار و ماله وایم به دلی پر له خه فته و چاوی پر له گریا نه وه ده ستی ماندوو و په ره خه شیم ما ج کرد و ژیا ن زۆر خه را تته په ری و مالی خۆی پێچایه وه و جی هیشیتین.

* مامۆستا له به ره ئه وه ی بۆ هه یج حیزیک نه چه مابوو، سینه ری هه یج کس و به ره پرسیک نه بوو و ته نیا خۆی بوو، بۆیه وایده زانی حیزبه کان لێ ناگه رپێن ئه و وه ها به سه ره خۆی و بێ سینه ری ئه وان بژی، هه میشه هه سته یه وه ده کرد که بۆی له که مین دان، بۆیه خۆی دوورتر و گۆشه گیرتر و دووره په ریزتر ده گرت له دۆست و براده ره کانی، به لام له گه ل ئه مه ش له گه ل هه ندیک له براده رانی په یوه ندی ها تو چۆ

و تهلهفون و سهردانیشی هر مابوو.

* لهه نووسینه مدامه وی هه موو یاده وهرییه کانم لهگهل ماموستا عزیز بنووسمه وه، چونکه ته نیا به کتابیکی سهر به خور ده توانم نه وه موو یارده وهرییه جوانانهم لهگهل ماموستا بنووسمه وه و کولی دلی خوم ته و او بخمه سهر کاغه ز، ده نا به دهیان نووسینی وه هاش ناتوانم باسی سیفات و که سایه تی و هه لسوکه وت و قسه خوش و به نرخ و ناموزگاری و گوره بی نه و زاته بکه م، که تا قه لهه ده بنووسی نهک هر من، هه موو کوردیک خوشی ویستوه و خوشیده ویته و تا دنیا ده مینن له هه ست و ویژدان و دلی هه موو کوردیک زیندوه. پیشنیارم بق بنه ماله ی نازیزی ماموستا عزیز گهردی نه وه یه:

1- کتیبخانه که ی بیاریزی و ده ستووسه کانی به چاپ بگه یهن، چونکه دلنیام ده ستووسی زوره.

2- خویان وهک ده زگایهک له چه شنی ده زگای مسته فا زه لمی و شیخ محهمه دی خال و هیی تر، کتیبه کانی بق چاپ بکه ن و چاپی دووه می کتیبه کانیشی هر خویان نه و نیمتیازه به خویان بدهن و نه یدهن به هیچ کتیبخانه و ده زگایه کی چاپه مهنی تا بازارگانی به به ره مه مه کانی نه کرئ و سالانه له پیشانگای نیوده وله تییه کان وهک خانه ی چاپ و کتیبه کانی بق بفروشن.

3- به دوا ی کتیبه ده ستووسه کانی قری بگه رین که له ده زگای چاپه مهنیه کان ماون و چاپ نه کراون، یان لینان وه رگرنه وه و خویان چاپی بکه ن، یانیش وایان لی بکه ن په له له چاپکردنی بکه ن.

4- ههفته ی سی رور کتیبخانه که ی بق خوینه ران بکریته وه و کتیبه کانیشی نه بردرینه

ده ره وه، به لکو که سیکی خویان نامیزیکی کوی باش دابنیت و نه وه ی سهرچاوه ی گرنگی کتیبخانه که ی ده وی بوی کوی بکریته و له بری نه وه ش پاره ی کوییه که وه رگیری و بق کتیبخانه خهرج بکریته. شتر هرچی بنووسم له باره ی ماموستا عزیز هر که مه و قه لهه لیره ده وه ستی. دروود بق گیانی نه و پیاوه ی هه موو ژبانی خوی به کتیب به خشی و خوی کرده موم بق پروناککردنه وه ی کتیبخانه ی کوردی و میله ته که ی.

22/6/2022 هه ولیر

ئەندرسن

كچۆلەي شقارتە فروش

وەرگىپرانى لە ئىنگلىزىيەو: عەزىز گەردى

سهرمايه کي زور تووش بوو. بهر و پهيله بوو. پوژ له ناوابوون بوو. نو ښواريه دواښتواريه سالي کون و سهرتاي سالي تازه بوو.

کچوله يه کي هژار به سهرکوتی و پخواوسی له بهر نو سهرمايه دا، بهو تاريکيه به کولاناندا دهگه را. راستي که له مالي هاته دهره وه جووته سولتي که لپيدا بوو. بهلام سوله کان زور گهره بوون. نه رهنده گهره بوون دايکي جاروبار به سهر پني خويه وه دهگرن.

که به پنگادا دهره وشت له هيکه وه دوو ښوميل گفهيان هات و بهلايه وه تنپه رين. ښویش له ترسان بازيکي هلدا و دهره پري. سوله کاني له پي بوونه وه و په رينه نه ولاوه. لنکيکي دوزيه وه، بهلام لنکه که ي دي که وته دهست منداليکي چه توون. فراندی و گوتی که کورم بوو بوی ده که مه لانک.

کچوله که بهم ښوويه له کولانان دهگه را و دهسوړا. پني به چوکه کاني ته زی بوون و شين و مور هلگه را بوون. هندی دهسته شقارته ی له چاروگه يه کي کون پچا بوو. دهسته يه کيشی به دهسته وه گرتبوو. شقارته ی دهره وشت. بهلام نو پوژه تا ښواری که س هيچی لن نه کړی و که سيش فلسيکي پي نه به خشي. بهو سهرما و سوله يه، به زکی به تال و برسپيه وه دهگه را. له خوی بينکس و پينه واتر نه بوو. وای لهو بچکوله بهسته زمانه! کلو کلو بهر ده که وته سهر پرچه دريژ و جوانه که يه وه. پرچی نه وهنده جوان بوو له پشته وه گلوازه ی کردبوو. بهلام خوی قهت بيري له جوانی خوی نه ده کرده وه. به خياليدا نه ده هات که کچيکي نه وهنده قشت و ژيکه له يه.

نو ښواريه پووناکي له په نجره ی خانووه کان دهره وشايه وه. بونی چيشت و قازی بريانی کولانی پر کردبوو. چونکه نو ښواريه

ښواريه سهری سالي تازه بوو... نه دی، کچوله که ش هر بيري لهو پوژه ده کرده وه.

قوژبنیکی دوزيه وه، دوو خانو و گه پشته بوونه په کتر و په کيک نه ختي له وه ی تر زیاتر هاتبووه دهری. لهو قوژبنه هلترووکا و پنيه کاني هلکيشايه وه بنه خوی و گرموله ی کرد. قهت سهرمای وای نه دي بوو. نه شيده ويزا بچيته وه مالی چونکه نو پوژه هيچ شقارته ی نه فروشتبوو. يه ک فلوروسی پيدا نه کردبوو. نه گهر به دهسته تالی بچووبايه وه باوکی لنی ده دا. نه گهر نه وهش نه با، خو ماله وهش هر ساردوسره، پخه فيان ساپيته يه. پووش و په لاش و بهر ی تاو درز و ده لاقه کان (با) ناگيرنه وه... ورشي دی دپته ژوړه وه.

هر وخت بوو دهسته بچوکه کاني بقه سرن. وای! بهمنگ قله شقارته يه کي بچووکي به که لک پي. هر نه وهنده غيرت بکا و قلتيک له دهسته شقارته که دهر پني و له ديواری بخشي، ده توانی په نجه سره کاني گهرم بکاته وه. تانی له خويدا قلتيکي دهره پنا. به ديواريدا هينا. وش... وش... کلفاندی و گری گرت. برووسکه يه کي گهرم گهشی هاو پشت، دهستی تيور هينا. دهنگوت مؤميکی بچکولانه يه، چرايه کي گه شه. که له ناگره که پاما وايزانی له بهر سوبه يه کي ښاسنی گهره ی بزمارکوت دانپشتوه. ناگره که ی باش دهسووتا. دلی به گهرمايه که بووژايه وه. بهلام که پني دهره پنا بيداته بهر سوبه و گرمی بکاته وه. پرت! ناگره که کوژايه وه. سوبه که بزر بوو. دارکيکي سووتاوی به دهست مايه وه و بهس.

قلتيکی تری دهره پنا. دايگيرساند و چه خماخي دا. دونيای پووناک کرد. ته ماشای کرد ديواری بهر ده می وه کو شوشه واپوون بوو. ژوړه وه ی لن ديار بوو. ژوړه که ميژيکي تيدا بوو. ميژه که قوماشيکي سپي به سهر دا هلکشابوو. تاقمه فه خفوريه يه کي پنيکوپيکي له سهر بوو. خوځ و ستيوی به سهر دا بلاو کرابووه وه. تام و بويه کي زور خوشی ليتو ده هات. له وهش خوشتر نه وه بوو که قازه که له تاو فه خفوريه يه که وه بازی دا دهری. چه قويه ک و چهنگاليکي به بندووکه وه

گرت و به لهنجه یق لای کچه که هات. لهو کاته دا، پرت!
دهنکه شقارته که کوژایه وه. له دیواری سارد و رهق و
ئهستور به ولاره هیچی له بهردهمدا نه ما.

کچه قلیکی توی لیدا. که ناگره که پیتوو. وای زانی له ژیر
جوانترین درهختی (کریسمس) دا دانیشتوو. درهخته که
زور لهو درهخته زلتر و رازاوهر بوو که پار سهری
سال له شووشه بهندی دوکانی دهوله مهنیکدا چاوی
پن که وتیوو. درهخته که هه زاران مۆسی له ناو چله
سه وزه گاندا ده بریسکایه وه. گلهی وینهی پهنگاوپهنگی
گه وره چاویان تیبیریبوو، وهکو شه ویتانه وایووون که
له په نجه ره ی دوکانداره که دا بوون. کچه به په روشیی
هردوو دهستی بق دریز کرد. پرت. شقارته که
کوژایه وه. مۆمهکانی سهرچلی درهخته که هه بهرز
بوونه وه تا هه موو بوون به ئهستیره ی پرشنگدار.
ئهستیره یه که داپژاو کلکه ناگریکی سوور و گهش و
دریژی له ناوهندی ئاسمانه وه به دوو خویدا راکیشا.
کچه له دلی خویدا گوتی: ئای، های، ئه وه پیاوچاکیک
عه مری خوی کرد. چونکه داپیری پهحمهتی هه موو
جاری که له سهر کۆشی خوی داده نا، دهیگوت که
ئهستیره یه که دهکشی ئه وه پیاوچاکیک ده مری و بهرز
دهیته وه باره گای یه زدان.

کچه قله شقارته یه کی تریشی ده رهینا و به دیواره کهیدا
هینا. شقارته که گری سهند و شه ناوه ی پرووناک
کرده وه. ته ماشای کرد داپیری سهرسپی له نیر
پرووناکییه کهدا وه ستابوو. تا بلنی جوان و نوورانی بوو.
تا بلنی میهره بان و دلنه رم بوو. کچه که چاوی پیکهوت
هاواری کردی: 'داپیره، به جیم مه هیله، له گهل خۆتم
بیه. ده زانم ناگره که بکوژیته وه توش ده رۆی. وهکو
سۆبه که رمه که و قازه بریانییه که و درهخته جوانه که
بزر ده بیت.'

یه که له سهر یه که دهنکه شقارته ی لیدا. چونکه
نهیده ویست داپیره ی بپوا و به جینی بیلی. شقارته کانیش
ئه وهنده گهش و جوان دهره وشانه وه. بیووه پۆزی
نیوه رۆ. داپیره ی له جاران که له گهت و نازدارتر بوو.
لنی هاته پیشه وه و خستیه سهر باسکی و ههردووکیان
به شادی و خوشی ههلقهین و به رهو ئاسمان بهرز

بوونه وه. که نه سهرمای لی بوو، نه برسیتی و نه
ترس. به دلنایی له سیهه ری خوادا ژیان.

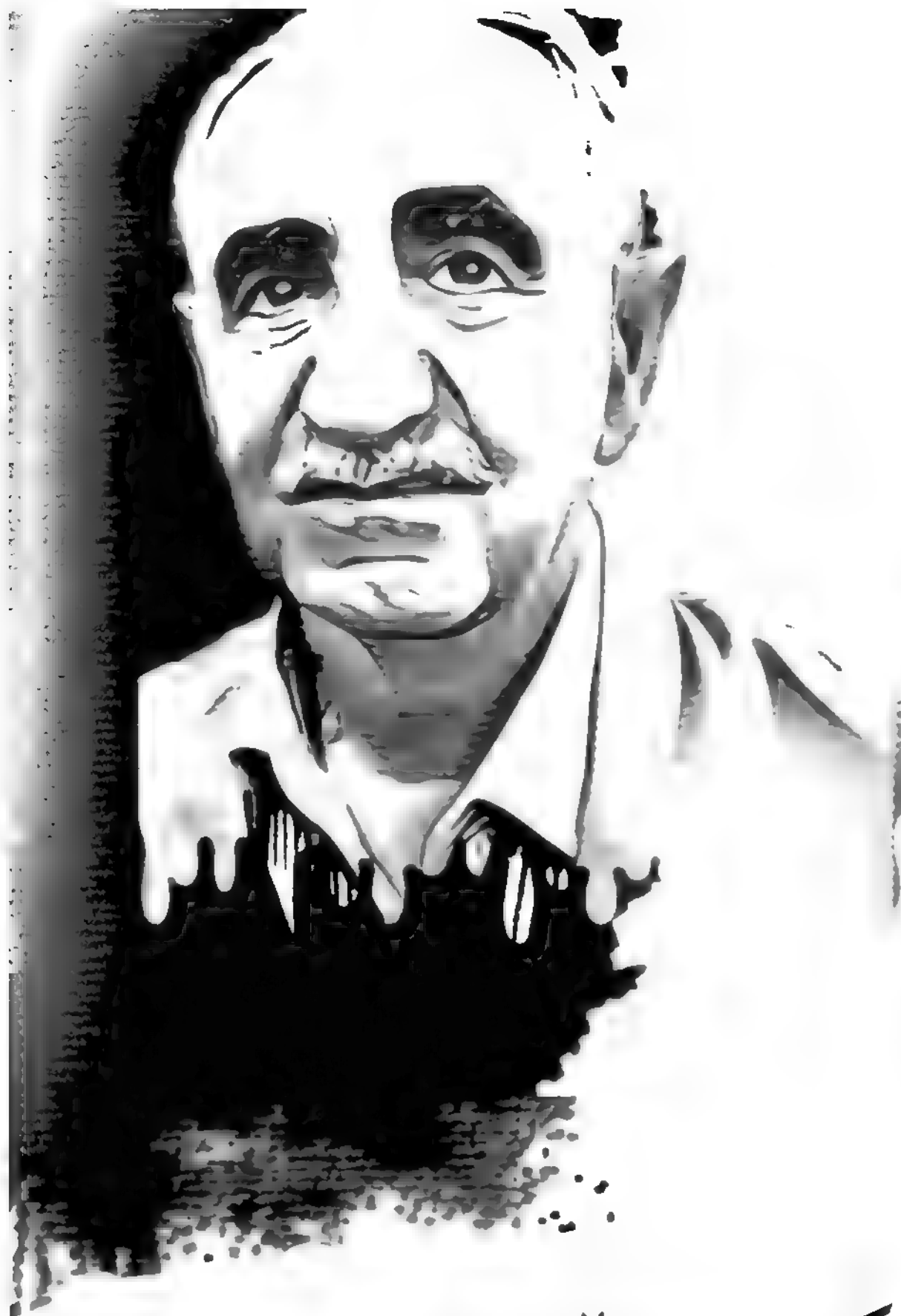
بق بهیانی، سبهینی زوو دیتیان کچه که به پروومهتی
سوور و لیوی خه ندانه وه لهو قوژینه که وتوو و قنیاتی
له بهر بپاوه. دوائیه ی سالی پابردوو له سهرمان رهق
هه لکه رابوو.

بهیانی سالی تازهش که گزنگی دا، تیشکی له تهره
بچکولانه کی کچه که دا، که لهو قوژینه سارمه نا
راکشابوو، دهسته شقارته یه کی سووتاویشی له ته که
که له که بیوو.

خه لکی که چاویان پیکهوت گوتیان: 'بهسته زمان'
دیاره ویستویه تی بهم شقارتانه خوی گهرم بکاته وه.
به لام کهس نهیده زانی کچه ئه وشه وه چه نه شتی جوان
جوانی دیوه و له بهر چ پرووناکییه کهدا به دیداری داپیری
شاد بووه و ههردووکیان پیکه وه چوونه ته ئاههنگی
سالی نوی.

سهرچاوه: به رازه وان، ئه ندرسن، وه رگی رانی
له شینگلیزییه وه: عهزیز گهردی، به یارمهتی
به ریزه به ریتی گشتی خویندنی کوردی چاپ
کراوه، چاپخانه ی 'الحوادث'، به غداد ۱۹۷۹.

عەزىز گەردى، مۇنادىكى جىاواز (*)

كەرىم دەشتى

سالی 1978 بوو، له گرهکی تیراوه، له گهل نه ديب و وهرگير و نووسهري گورهی کورد، دهچووين بق بازار، زوريی ثيوارهکان بهيهکوه بووين، هاوپښهکی زور ټايزم بوو، نيوانمان تا بلنی باش بوو، بهره مهکانی خوی پښکهشی من کردبوو، له پښکه دا له نزیک دادگای ههوليزی کوندا، هر به پټوه، باس هاته سر تهوهی که نه ديب يا شاعير يا نووسه، دهين چی بکات بق تهوهی قورمی تاييه تیی ژيانی تهدهبیی خوی وهرگيرت و بیی به ناوونیشانی و پټيه و بناسرپتهوه، زورچاک له بیرمه که ماموستا عزیز گردی چی پښ گوتم، دهقی قسه کهی ماموستا عزیز تهوه بوو: تهوهی دهیهویت له ژيانی تهدهبیی خوی سرکهویت، بهره مهکانی نه مر بیت، دهين ژيانی خوی بکاته قوربانی تهو پښکه و نهفسی خوی بکوژیت. تهمه قسه به ترخه کهی گردی بوو، که زور بیگردد و چه مکوهشین بوو، من هر لهو کاتهوه تهم دهسته واژهی ماموستام له نيو دل و دهروونی خومدا هه لگرتوه و پاراستومه، چونکه گوههري ژیرهوهی دهريايه به زحمهت دهستم که وتوه، ههلبهت ماموستا عزیز که تهو گوههري پټه خشم، به که مجار خوی بوو، که همرو شادیه کی ژيانی له خوی حرام کردبوو، له نيو مهمله کهتی کتیب و نووسیندا نهفسی خوی، له پیناوی تهدهب و پوښنیریی کوردیدا کوشت، گردی کهس نه بوو، له ژياندا، شتیکی بوخوی ویستبیت، به لکو هه مووشتیکی خوی به خشی به ټیمه ی خوینهران و نيوهنده تهدهبییه که تا تهو پوژهی که بق به کجاری ټیمه ی به جښهت.

کاتی خوی، که ټیمه له ههوليز له سهرهتای خولانه وهدا بووين، له نيو تهدهب و پوښنیریی کوردیدا، ماموستا عزیز گردی کتیبیکی چاپ کرد به ناوی وایزانم چه شهی يا چیژی تهدهبیی بوو، که به کینکه لهو کتیبانهی لهوان سهردهمان دهگمن بوو، به شیوهیه کی توکمه و زمانیکی زور خوش نووسیووی، به داخوه که

ټیستا تهو کتیبهم نه ماوه، به لام دهزانم چند به سوود بوو بق ټیمه و به تاييهت لهوان دهماندا، که کتیبی کوردی زور کهم بوو، تهوه بوو له گهل براده راندا کتیبمان دهگورپیهوه، تهم کتیبی عزیز گردی زور خویندرايهوه، دواي چندین سال تهوکاتهی که ټیمه گوره بووین و له نيو کینکهی تهدهبدا ههراش بوو بووین، ټینجا کتیبه کهی پلان بارت سهبارت به لهزهتی تهدهبییمان بیی، تهوسا عزیز گردی له بهر چاوی ټیمه هیندهی دیکه گوره بوو.

عزیز گردی پیاوینکی زور زیرهک بوو، هر کتیبیک بیخویندبايهوه، زور به جوانی دهخوینددهوه، به شیوهیه که دهخوینددهوه، هرگیز ناوهړه کهی له بیر نهکات، پیاوینکی به سهلیقه بوو، به تاييهت له پروی فیربوونی زمانی بیانیدا، تهو ماموستای قوتابخانه سهره تاييهکان بوو، زمانی عهريی و فارسی دهزانی، بیرمه هه رجارهی ههولی تهوهی دها، که فیزی زمانیک بیت، شاری جیده هیتشت و دهگهرايهوه بق گونده کهی خویان، که له سهرهوهی ههوليز بوو، تهوکاته بهحرکه که شویتزای تهو بوو، وهکو گوند و ابوو، خانوهکان هه مووی قور بوون، بریتی بوو له سی چل مالیک، به تاييهت له کاتی پشودا، ټیدی ماوهیه کی پټهچوو، بهردهوام خهريکی تهو زمانه دهبوو، که گرهکی بوو فیزی بیت، تهوه بوو که دهگهرايهوه، ههمان تهو زمانه ی، تا رادهیه کی باش فیر بوو بوو، بیرمه تهو کاتهی ټیمه له گهل براده ران دهمانکوت: که عزیز گردی چوته دانیشگای بهحرکه بق فیربوونی زمان، عزیز گردی زمانی عهريی، ټینگیزی، فارسی، فهرنسی و روسی دهزانی، جکه له وهش شارهزای زمانی تورکیش بوو، تهو پیاوینک بوو له گهردانهی زمانه بیانیهکان، که به زمانی کوردی، هه موویانی دهدهوشاندهوه.

چونکه ناوه‌پوکی کتییەکه، بریتیە له په‌یوه‌ستدانی تاکه‌کان به خاک و نه‌توه و کولتووری خۆیانەوه، بۆ ئه‌و سه‌رده‌می تاکی کوردیی‌ش، زۆر له‌بار بوو، که سه‌رده‌می هه‌لگیرسان و مه‌ددی شو‌پش‌گێزی بوو، هه‌ر زوو له‌ دوا‌ی چایکردنی و بلا‌وبوونه‌وه‌ی، له‌ بازار و کتیی‌خانه‌کاندا نه‌مایه‌وه، ئاستی خۆیندنه‌وه‌ی ئهم کتییە و ژماره‌ی خۆینه‌رانی خۆی له‌ ژماره‌ی پێوانه‌یی تێپه‌ری کرد و به‌ناو شاره‌کاندا بلا‌و بووه‌وه و په‌رپیه‌ ناو شاخ و داخه‌کانه‌وه، له‌ راستیدا ئاگرێکی به‌تینی خۆیندنه‌وه‌ی هه‌لگیرساند و تا ئیستاش هه‌یج کتیی‌یک نه‌ه‌نده‌ی داغستانی من خۆینه‌ری نه‌بووه، له‌ هه‌موو ئاسته‌کانی کومه‌لی کورده‌واریدا، به‌م کتییە ناو‌ده‌نگی عه‌زیز گه‌ردی چوو‌ه ناو دره‌وشانه‌وه‌یه‌کی نه‌به‌دی.

6

جگه‌ له‌وه‌ی که عه‌زیز گه‌ردی، شاکارێکی زۆری ناو دونه‌ی ئه‌ده‌ب و پ‌وشن‌پیری جیهانی کردووه‌ته‌ کوردی، هه‌لبه‌ت له‌ زۆر بوا‌ری جیاجیاشدا په‌ره‌ی به‌ کاری وه‌رگێزانی خۆی داوه، هه‌ر به‌ ته‌نها کاری له‌نیو ده‌قه ئه‌ده‌بیه‌کاندا نه‌کردوه، به‌لکو له‌ بوا‌ره‌کانی تری وه‌ک ئافره‌تان و ئه‌فسانه‌ی گه‌لان و گه‌لی بوا‌ری تریش پ‌ولی خۆی بێنیه‌وه، وه‌ستان نه‌بوو لای عه‌زیز گه‌ردی، هه‌لبه‌ت خۆیندنه‌وه‌ی به‌رده‌وامیش، به‌لام گه‌وره‌ترین کاری عه‌زیز گه‌ردی وه‌رگێزانی کومیدیا بوو، که به‌راستی به‌ته‌وا‌وی ده‌ره‌قه‌تی هاتووه و به‌ زمانیکی هه‌نده شیرین کاری له‌ناو‌دا کردوه، خۆینه‌ر هه‌ست به‌وه ناکات وه‌رگێران بێته‌ من خۆم هه‌م به‌ فارسی و هه‌م به‌ عه‌ره‌بی کومیدیا‌م خۆیندووه‌ته‌وه، به‌لام قه‌ت نه‌ه‌نده عاشقی کومیدیا نه‌بووم، تا وه‌رگێرانه‌که‌ی عه‌زیز گه‌ردیم نه‌خۆیندوه‌وه، ئه‌وسا زانیم عه‌زیز گه‌ردی کارێکی چه‌ند مه‌زنی کردوه، ده‌بی ئه‌وه‌ش ب‌لیم له‌ هه‌ر ولاتی‌ک که کومیدیا‌یان کردوه به‌ زمانی خۆیان، ئاهه‌نگ و مېه‌ره‌جانانی زۆریان به‌رپا کردوه، به‌لام داخه‌که‌م له‌ نیشتمان‌ه‌که‌ی مندا زۆر به‌ بێ‌ده‌نگی په‌ت

عه‌زیز گه‌ردی هه‌موو به‌ره‌مه‌کانی خۆی به‌ ده‌ست ده‌نوسیبیه‌وه، هه‌ر به‌ره‌مه‌یکیشی چه‌ند جارێ، به‌ نووسینی ده‌ست دووباره‌ ده‌کرده‌وه، هه‌موو هه‌له‌چنیکیشی به‌ خۆی ئه‌نجام‌ده‌دا، ئه‌وه‌نده‌ی من بزاتم زۆربه‌ی کتییە‌کانی خۆی به‌ ده‌ست ده‌نوسیبیه‌وه، به‌ تایبەت کتییە‌کانی هه‌مووی کتییی قه‌به‌ قه‌به‌ بوون، بۆیه ده‌ستی ئه‌و نووسه‌ره گه‌وره‌یه‌ ده‌بوا‌یه وه‌کو په‌یکه‌ری‌ک له‌ شاره‌کانی کوردستاندا به‌رز را‌بگیرایه، ئاخ‌ر نووسه‌ری‌کی ئا‌وا‌زۆر ده‌گه‌مه‌نه‌ له‌ دونه‌دا، هه‌موو ئه‌وانه‌ش که ده‌یکردن به‌ کوردی شاکاره‌کانی دونه‌ی ئه‌ده‌بی بوون، په‌وانی‌ژی په‌کی‌ک له‌و کتییە به‌نرخانه‌ی مام‌وستا عه‌زیز گه‌ردیه، که خۆی دانه‌ری بوو، کتیی‌کی پ‌رزانستی په‌وانی‌ژی بووه، که تا‌وه‌کو ئیستاش کتیی‌کی ئا‌وا، به‌مجۆره‌ باب‌ه‌ته‌وه، له‌نیو کتیی‌خانه‌ی کوردیدا بوونی نییه، خۆی ده‌بوو ئهم کتییە بکریته‌ مه‌نه‌ج له‌ دانشگا‌کاندا، چونکه‌ بناغه‌ی فیربوونی زمانی ئه‌ده‌بیه‌، زانستی په‌وانی‌ژی، هۆیه‌که‌ بۆ خولقاندنی دارشتنی ئیسته‌تیکی له‌ زمانی کوردیدا، هه‌م ئهم کتییە‌ی و هه‌م نامه‌ی دکتورا‌که‌ی ده‌رباره‌ی زانستی عه‌روون، بوو توحفه‌ی ناو کتیی‌خانه‌ی کوردین.

5

عه‌زیز گه‌ردی له‌ ئه‌تم‌وسفیری‌کی سه‌خت و ئاهه‌موا‌ری ژیا‌نی کورد، دوا‌ی هه‌موو ئه‌و زه‌حمه‌تیانه‌ی که بۆی دروست کرا، کتییی داغستانی منی هه‌مزاتوفی ته‌وا‌و کرد و به‌ چاپی گه‌یاند، که به‌ هه‌ق له‌و سه‌رده‌مه‌دا شو‌پش‌یک بوو، له‌ مه‌ودای وه‌رگێران و هۆکارێکی گرینگی هه‌ستانه‌وه‌ی خاک‌دوستی بوو،

بوو، که دېواله یو په کور دیکړنی شم شاکاره مېرمنه،
ناهنگ بکېرن.

۷

ماموستا عزیز گهردی هینده بایه‌خی به ژيانی پوژانه
و ویتا و جلوه‌رگ و سیمای خوی نه‌ده‌دا، به‌لام
پیاویکی پاکوخواوین بوو، ده‌وروبه‌ری کومه‌لایه‌تی
نیمه، چونکه له شته‌کان نه‌ده‌گه‌یشتن و نه‌یاند‌ه‌زانی
مروی نو‌سهر له چ حاله‌تیکي فیکری و لیک‌دانه‌وه‌ی
دونیادایه، نه‌مه‌یان پی هرس نه‌ده‌کرا، بویه‌ شو‌ان
قسه‌ی خویان ده‌کرد و سهرنجیان لا دروست ده‌بوو،
به‌لام قسه و سهرنجه‌کانیان به با ده‌چوو، چونکه
ماموستا عزیز بایه‌خی به‌وه‌ش نه‌ده‌دا، پیاویکی ساده
و بیغیز بوو، لای شو ژيانی نه‌ده‌بی و پو‌شنییری
جوانیه‌که‌یه، مه‌زنايه‌تیه‌که‌یه، که‌سیتییه‌که‌یه،

پاستیه‌که‌یه، چما عزیز گهردی سه‌یری ده‌وروبه‌ر
و که‌سان و خه‌لکی ده‌کرد، تا بزانت چي له
ده‌وروبه‌ریدا پوو ده‌دات؟ نا شو له‌نیو زه‌ین
و خه‌یالی تایبه‌تی خویدا بوو، له‌ناو تیکسته
مه‌زناکاندا ژيانی به‌سهر ده‌برد، شو مرو‌فیکي
جیاواز بوو، هه‌موو ته‌ماشاکانی یو کتیب‌خانه‌کان
بوو، هه‌موو عه‌شق و خوشه‌ویستی شو یو
تیکسته جوانه‌کان بوو، بویه‌ شو له دونیای
فانی داپرا‌بوو، خوی یو دونیای نه‌مری ناو
مه‌له‌که‌تی کتیب هه‌لگرتبوو.

8

به‌ر له چل سالیک ده‌بی، شو کاته
گهردی ماله‌که‌ی خوی یو گهره‌کیکی تر
کواستی‌وو‌وه، وایزانم گهره‌کی مه‌لایانیا
پنده‌گوت، گهره‌کیکی تازه بوو، منیش یو
پیروزیایی ماله تازه‌که‌ی چوو‌بووم، تازه
کتیب‌خانه‌که‌ی ریک‌خستبوو، جا کتیب‌خانه‌ی
عزیز گهردی وه‌ک دوو‌ر و گه‌وه‌ر
به کتیبی ناوازه ده‌دره‌وشایه‌وه، دیار
بوو تازه له خوینده‌وه‌ی کتیبی

اللامذكرات ئەندىرچى مالرۇق بووبووه، دواى
 هەندى قسەوباس، ھەلبەت قسەوباسى ئەو
 تەنھا ئەدەب پۇشنىرى و شىعر و چىرۇك و
 رۇمان و فەلسەفە بوو، گوتى بۇ ئەو كىتەپ نەبەى
 بىخوینىيەوه، كىتەپكى زۆر بەسوودە، ھەولەدە
 بە وردى بىخوینىيەوه، لە راستیدا كە كىتەپكەم
 بە مەستىيەوه بىنى، زوو سەرنجى پاكىشام،
 بەلام نەسەزنى چوئى پىن بلىم، كە ئەو خۇى
 پىشتىيازى كەردە وەك ئەوه وابوو كوپەپەكم
 دۇزىيەتەوه پىر پىن لە مەعریفەت، ئەوه بوو
 كىتەپكەم وەرگەرت، زۆر بە وردى خویندەوه،
 مە ئەوكات كىتەپكەى مالرۇم خویندەوه بە
 عەرەبى بوو، دواى چەندىن سال ھەمان ئەو
 كىتەپ بە نرخە، لە لایەن ھاوړى شاعىرم كاكە
 دلاوەر قەرەداخىيەوه كرا بە كوردى، دەخوازم
 بلىم عەزىز گەردى زۆر حەزى بەوه بوو
 كە كىتەپكە ئەو خویندەبايەوه، ئەوانى تەرىش
 بیانخویندەبايەوه، چونكە ئەو مەسىحى كىتەپ
 بوو، ھەموو گىيانى بەخشش بوو.

10

دواى ئەو ھەموو سالانى ھاوړىيەتى
 مە لەگەل مامۇستا عەزىز گەردىدا، تا
 دواوژەكانى تەندروستىباشى ئەو
 شامىرە، بۇ ساتىكىش پەيوەندىيمان
 سارد نەبوو، تا بۇ دواچار لەسەر
 تەختەى نەخۇشى، ئەو مەرقە
 مەزەنەم بىنىيەوه، بەلام ئەوكاتىش
 چەند كىتەپكە لەسەر مەزەكەى بوو،
 ديار بوو، نەخۇشىيەكەى سەرى
 كەردىبوو، باوەشم پياكەرد و لە ناخەوه
 وێران بووم، پەنجەم كوشى گوتەم
 واى بەو پەنجە بارىكانە، چ قىامەتەكت
 بە كىتەپان خولقاند، بەلام داخەكەم نەخۇشى
 بېستى لەبەر بېرىبوو، گەرموگورى جارانى
 نەمابوو، ھەر سەبرى دەورو بەرى خۇى دەكەرد، كە

پىر بوو لە ھاوړىكانى، ئەمە دوايىن جار بوو ئەو
 مەرقە مەزەنە بىنىم، ئىستاش كە كوچى دوايى كەردووه،
 بۇ ھەتاهەتايە لە يادەوهرى مىندا ناسرەتەوه و ھەر
 زىندووه، ھىوادارم نەتەوه بەدبەختەكەى مە بزانی
 چ مەرقەپىكان لەدەستداوه، ئەو مەنادىكى دەگمەن و
 جىواز بوو، وەك تەشك ھات و وەك ھەتاو ئاوا بوو.

ھەولەر 2023

(*) مۇناد: دەستەواژەپەكە تايپەتە بە فەیلەسووفى
 ئەلمانى لىبىنتز، كە بە مانای جەوھەر دىت كە بناغەى
 دروستىبوونى دنياپە و دووپردانەى بوونە.

مامۆستا عەزیز گەردی لە نیوان داغستان و بەحرەدا

عەتا قەرەداخی

بۆ يەكەمجار ئەوم لە كافترىاي كۆليژى ئاداب، بە
 جليكى كوردى سادەوۋە يىنى، كە بەرەو پارەوۋەكە،
 بۆ دەرەوۋە دەپۇيشت، وام ليكدايەوۋە يەككىك بيت
 لە كارگوزارەكانى كۆليژ، بە تاييەتى ناو كۆليژ و
 زانكو چەند كارگوزارىكى كوردى شەبەكى لى
 بوو، كە شەرۋالىكى كوردى و چاكەتيكيان لەبەر
 دەكرد، واى بۆچووم كە ئەم پياوۋە چاكەتەكەى
 كردوۋە بە چۆغە و پشتويىشى بەستوۋە،
 بەلام ھەر زوو ئەم بۆچوونەم ھەلوەشايەوۋە،
 كاتى بىنىم بىندەستىك كىنى پىيە. پاش كەمىك
 لە نەزەند ھەمەسەدېق- كە ئىستا نەزەند
 بەگىخانىيە و شاعىر و نووسەرىكى ديارە-م
 ېرسى ئەو پياوۋە كىيە بە جلى كوردىيەوۋە لەناو
 كۆليژا دىت و دەچىت؟ وەلامى دامەوۋە چۆن
 نايناسىت، ئەوۋە مامۇستا عەزىز گەردىيە. من
 تا ئەو كاتە نەمەزانى مامۇستا عەزىز گەردى
 خويندكارى بەشى زمانى فەرەنسىيە، چونكە
 من پىشتەر چەند نووسىنىكى ئەوم بىنىبوو،
 بە تاييەتى ئەدەبى بەراوردكارى و چەند
 ژمارەيەكى ئەدەبى بىگانان و ئافرەتى كورد.
 ئەوۋە يەكەم جار بوو من ئەم پياوۋە بە جەستە
 لاواز و سادە و ساكار و كەسايەتتى
 كەلەگەت و پايلەندە لە دوورەوۋە و بى
 قسەكردن بىنىم.

دواتر من لە نۆزىكەوۋە مامۇستا
 عەزىزم ناسى، ئەو كاتە ئەو لە
 پۆلى سىيەمى بەشى زمانى
 فەرەنسى بوو، ئەوۋە بەلامەوۋە
 سەرىبوو ئەم پياوۋە گەورەيە، كە
 پىشتەر پەيمانگەى مامۇستايانى
 تەواو كردىبوو، نۆزىكەى پانزە سال
 مامۇستاي سەرەتايى بوو، مىدالانى
 كوردى فېرەكردىبوو، ئىستا وەكو
 خويندكارىك سادە و ساكار دەھات و
 دەچو، كە جارجارىش دەمىنى لەگەل ھەندى
 لە مامۇستاكانىدا قسەى دەكرد، وەكو مىدالنىكى

سەرەتايى بەئەدەب و بە پەيوەستىبوونىكى زۆرەوۋە
 رادەوۋەستا و قاچەكانى جوت دەكرد و رېك
 رادەوۋەستا، ھەرچۆن مامۇستا لە قۇناغى سەرەتايى
 پىنى دەگوتىن وريابە، ئەو لەبارى وريابوۋندا
 رادەوۋەستا.

ئەو زمانى فەرەنسى دەخويند، بەلام پىشتەر
 چەند بابەتىكى لە زمانى ئىنگلىزىيەوۋە بۆ كوردى
 ۋەرگىزابوو. ديارە ئەو خۆى فېرى زمانى ئىنگلىزى
 كردىبوو، لە راستىشدا ئىنگلىزىيەكەى لە زۆرەى
 دەرچوانى بەشى ئىنگلىزى باشتر بوو، زۆر جار
 دەمىنى خويندكارانى كوردى زمانى ئىنگلىزى لى
 كۆ دەبوۋەوۋە و پىرسىاريان لى دەكرد. ئەو بەبى
 ئەوۋەى بلىت ئىوۋە خويندكارى بەشى ئىنگلىزىن و من
 فەرەنسى دەخويند، وەلامى دەدانەوۋە و ھەندىجار
 بابەتەكانى بۆ باس دەكردن بە تاييەتى بابەتى
 ئەدەب، كە دياربوو ئەو زۆرىك لەو رۇمان و دراما
 و شىعرانەى خويندبوۋەوۋە كە ئىمە وەكو پرۇگرامى
 خويندن دەبوو بمانخويندنايە.

من يەكەمجار لە كۆليژى ئەندازىارى شارستانى
 ۋەرگىرام و دواتر گواستەوۋە بۆ بەشى ئىنگلىزى،
 ھەندى كەس پىيان دەگوتم بىتەقلىيەكى گەورەت
 كردوۋە، ھەندىكى تر دەيانگوت تۆ چۆن تەنازۋولت
 كردوۋە، بەلام مامۇستا عەزىز ھەمىشە دەيگوت
 ئەو كاك عەتايەى كە لە كۆليژى ئەندازىارىيەوۋە
 بەرزبوۋەتەوۋە بۆ بەشى زمانى ئىنگلىزى، ھىوادارم
 ھەمىشە لەبەرزبوۋەتەوۋەدا بيتە ھەرگىز تەنازۋول
 لە ھىچ شتىكدا نەكات. دواتر ۋەرگىرانە ناياپەكەى
 داغستانى منى پەسۋولى ھەمزەتۋى پىشكەش
 كردم و لى نووسىبوو: ئەم كىتەپ كە رېنومائى
 ژيانە و ھەمزاتۋف وەكو پەخشانىكى ھونەرى
 نووسىويەتەوۋە و تىكەلى چىرۆك و ئەفسانەى
 داغستانى كردوۋە، كە چىرۆك و ئەفسانەى
 مرقايەتىن، بەو گەنجانە پىشكەش دەكرىت كە
 بەلېن بە خۇيان دەدەن لە دواپۇژدا خزمەتگوزارى
 مىللەتەكەيان بىن و چىيان لەدەست دىت، لەو بوارەدا
 كەمتەرخەمى نەكەن.

ئەوھى بە كەم كەس دەكرىت ئەوھ بوو، كە مامۇستا
 عەزىز و ھاوھلەكانى، كە ئەوانىش مامۇستاي سەرەتايى
 بوون، دەوامى مامۇستايەتتيان گواستبووھە بۇ
 خويندنگەى ئىواران لە ھەوليز و پۇژانە بەيانى زوو
 لە ھەوليزوھ دەھاتتە موسل و دواى تەواوبوونى
 وانەكانيان دەگەپانەوھ بۇ ھەوليز و فرىاي دەوامى
 ئىوارانپان دەكەوتن، واتە لە ھەمان كاتدا مامۇستاش
 بوون و خويندكارىش، خويندنى زانكۆى ئەوساش
 وەكو ئىستا نەبوو، بە تاييەتى لە زانكۆى موسل، كە
 نەھاتن بگەيشتايەتە پىژەبەكى ديارىكراو، خويندكار
 ئەو سالە بە كەوتوو دادەنرا، ئەوھى جنى سەرنج بوو
 مامۇستا عەزىز ھەرگىز ناوى لە لىستى خويندكارانى
 نەھاتوودا نەدەبىنرا.

من سالى يەكەمى خويندەم بوو لە بەشى زمانى ئىنگلىزى،
 نزىكى نيوھى سال بوو، جارىك چوومە كىتبخانەى
 كۆلېژ، مامۇستا عەزىز لەگەل مامۇستا حسەين عەلى
 وەلى و مامۇستا عەلى جوكل دانىشتبوو، سالاوم
 لىكردن، گوتى وەرە كارم پىتە، لىفاكسەكەى كردهوھ و
 چەند پەپەبەكى كۆپىكراوى پىدام و گوتى ئەوانەم بۇ
 وەرگىرە، من زۆر بە لامەوھ سەير بوو، گوتە مامۇستا
 چۆن وەرېگىرەم؟ ئەو گوتى ئەوھ چىرۆكەى قورس
 نىيە، ئاسانە چەند جارىك بىخوينەوھ، بۇ ئەوھى لىنى
 تىگەيت، ھەر وشەبەكت نەزانى لە فەرھەنگ ماناكەى
 بدۆزەوھ و بزانه ئەو مانايە لە پستەكەدا گونجاوھ،
 ئەگەر نەگونجا بە دواى مانايەكى ترى وشەكەدا
 بگەپئ، ئاشكرايە كە وشەى واھەيە لە زمانى ئىنگلىزىدا
 چەند مانايەكى ھەيە. من چىرۆكەكەم لىوھرگرت و بەو
 ئىنگلىزىيە كەمەى كە ئەو كاتە دەمزانى و ديارە بە
 كوردىيەكى خراپىش، چىرۆكەكەم كرد بە كوردى، پاش
 چەند پۇژىك كوردىيەكە و ئىنگلىزىيەكەم بۇ برددەوھ.
 لە كىتبخانە لەگەلم دانىشت، پستە بە پستە بەراوردى
 كوردى و ئىنگلىزىيەكەى كرد و كوردىيەكەى من
 پېربوو لە ھەلە، پستەكانى بۇ راستكردەوھ و ئىنگلىزى
 و كوردىيەكەى دابەوھ دەستم و گوتى دەست خوش،
 زۆر باشە، جارىكى تر وەرگىرەنەكەت بنووسەوھ و بىر
 لەوھ بگەرەوھ؛ ئاسايى خۆت كاتىك قسە دەكەيت چۆن

پستەكان دەلىتە، ئەم پستەنەش بخەرە سەر شىوھى
 قسەكردنەكەى خۆت. جارىكى تر كوردىيەكەى خۆم
 نووسىيەوھ و برددەوھ بۇ مامۇستا، پاش ماوھەكە
 بەيانىيەكى پۇژى شەمە، كە چووم بۇ كۆلېژ، مامۇستا
 لە برددەم دەرگای ھۆلى ژمارە خەشە وەستابوو،
 كە من وانەم لەوى ھەبوو، گوتى وەرە، لىفاكسەكەى
 كردهوھ و دوو ژمارەى پۇژنامەى ھاوكارى پىدام و
 گوتى: سەيركە، ئەوھ چىرۆكەكەيە كە وەرگىرەبوو،
 بۆم ناردوويت بۇ ھاوكارى و لىزەدا بلاوكرائەتەوھ،
 لە پاستىدا من كە ناوى خۆم بىنى نووسرابوو
 وەرگىرەنى لە ئىنگلىزىيەوھ، وادەزانى خەون دەبىنم.
 زۆرەى كات لەبەر ئەوھى چاوم كزبوو، لە پۇلدا،
 لە پىزى پىشەوھ دادەنىشتەم، بەلام ئەو وانەيە كە
 بابەتى وتار- ئىسەى-مان ھەبوو، دكتور دىنە تۆبىيا
 گۆرگىس، كە مامۇستايەكى ھىجگار لىھاتوو بوو پتى
 دەرگىن، لە پىزى دواوھ دانىشتەم، ھەر تاواناوائى

لەژىر دەستمەوھ سەيرىكى ھاوكارىيەكەم
 دەكرد. ھىواخوازبووم چى زووترە وانەكە
 تەواوېت، بۇ ئەوھى بچە كىتبخانە و جارىكى
 تر وەرگىرەنەكەم لە پۇژنامەكەدا بخوينمەوھ.
 بەلام دواتر كە وەرگىرەنەكەم خويندەوھ، بۆم
 دەرگەوت مامۇستا زياتر دەستكارى كردهوھ
 و كوردىيەكەى بۇ چاك كردهووم. دواى چەند
 پۇژىك مامۇستا لە كىتبخانە گوتى: وەرە
 شىكت بەدەمى، كە چووم دىوانى ھىمن
 و ھەوارى خالى پىدام. گوتى پىشەكى
 دىوانەكە و ئەم پەخشانە درىژە بخوينەوھ و
 سەرنجى وشەكان و پستەكانىشى بدە. پاش
 چەند پۇژىك كە ئەوانەم خويندەوھ، برددەوھ
 بۇ مامۇستا، دواى ئەوھ پىكەنىنى گەدای
 حەسەنى قزلىجى و دارەكەى بەرمانمانى
 ئەحمەد محەمەد ئىسماعىل و پايزەخەونى
 محەمەد مەولوود مەمى بۇ ھىنام... بەمجۆرە
 مامۇستا بەردەوام بوو. دواتر تىگەيشتم
 مامۇستا دەيەوېت لە پىگەى ئەمانەوھ
 كوردىيەكەم باش بىت.

پۇڭر

مامۇستا عەزىز دوو خاسىتى زۆر ھەستىارى
 ھەبوو، كە دەبوو زۆر وريابانە ھەلسوكەوتى
 لەگەلدا بکەيت، يەكەميان ئەو ھەبوو كە زۆر
 دلى ناسك بوو، دەبوو بزانيت چۆن لەگەلى
 دەدويت و چۆن ھەلسوكەوتى لەگەلدا دەكەيت.
 دووھم ھەرگىز ھەزى نەدەكرد نزيك بىتەو ھە
 وردەكارى و نەيتىيەكانى ژيانى. بۆ نمونە ھەتا
 ئىستاش بە تەواوھتى ئاشكرا نىيە كە مامۇستا
 لەدايكبووى چ سالىكە. پۇژىك لەناو زانكو من و
 ئەو و كاك ھەمىد عەبدوللا و عارف عومەرگول
 براى پەوانشاد دكتور مارف گول، لەناو زانكو
 پىاسەمان دەكرد، مامۇستا خلىسكا و كەوتە
 سەر زەوى، پىكەو ھەلمانساندەو، پارە و
 ناسنامەى زانكوى كەوتە سەر زەويەكە، من
 كوم كردنەو ھە دەستمەو ھەبوو، دەستبەجى
 شتەكانى لە دەست وەرگرتم و گوتى خۆ
 سەبرى ناسنامەكەمت نەكرد، لە راستىدا زانيم
 لەدايكبووى چ سالىكە، بەلام ھەرگىز باسەم
 نەكرد، دواترىش چەند جارىك لىنى پەرسىم
 ئايا سەبرى ناسنامەكەم كردو، ھەر بە
 ھەمان شىو ھەلام دايەو كە نەخىز، چونكە
 دەمزانى لىم زویر دەيت. خالىكى تر كە
 زۆر ھەستىار بوو بەراتبەرى ئەو ھەبوو،
 ئەگەر باسى ھاوسەرگىرىيت لەگەلدا
 بكرايە. ھەرچەندە ئەو بەردەوام
 نوكتەى خۆش و پىكەنىناوى بۆ
 دەگىزايەنەو، لەو پووەو ئەگەر
 ئەو ھەمىزانى بىنووסיابەتەو،
 دەبوو ھەلادىن سەجادیيەكى تر.
 بەلام ژيان نەيتىيە سەبرى تىدايە. ئەم
 پىاوەى كە ھەرگىز ھەزى نەدەكرد
 باسى ھاوسەرگىرى لەگەلدا بکەيت،
 سەرئەنجام من بۆم دەرکەوت كە لای
 خۆيەو ھەشقى يەكىك لە كچە خويندكارە
 كوردەكان بوو، من وای بۆ دەچووم كە ھەرگىز
 بوژىي ئەو ھەمىت ھەستى خۆى بۆ دەرېبىت،

بەلام دواجار زانيم كە ئەو بابەتەى لەگەل كچەكەدا
 كردبوو، بەلام دياربوو كچەكە ھەلامىكى ئەرپنى
 نەبوو، بە تاييەتپىش ماو ھەمىن تەمەنيان زۆر بوو،
 من وام ھەست دەكرد پاساوى كچەكە بۆ ھەلامە
 نەيتىيەكەى ئەو ھەبوو. ئەو ھەش پىم و ابو زياتر
 دەورى ھەبوو لە زياتر ئالوزكرنى پەيوەندىيەكانى
 مامۇستا و زياتر بەسەرخۇدا شكانەو ھەيدا.

خاسىتىكى ديارى ترى مامۇستا سادەى و بىياكى
 بوو لە دنيا. ئەو بە ئاستى جىاواز لەگەل زۆرىنەى
 خويندكارانى كوردى كولىژى ئاداب پەيوەندى
 ھەبوو، ديارە ھەموانىش ھەريەكە بە ئاستىك
 ئەويان دەناسى، چونكە ئەو دەمە مامۇستا نەك ھەر
 لەناو خويندكاران، بەلكو لە ناوھندى پۇشنىبرى و
 ئەدەبى كوردىدا ناويكى درەوشاوە بوو، زۆرىنەى
 ھاوتەمەنەكانى ئىمە شانازيمان بەو ھەو دەكرد، كە
 مامۇستا بەيانى باشمان لى بكات، بەلام ھەكو گوتەم
 ئەو ئاستى پەيوەندىيەكانى لەگەل بەشىكان بەھىزتر
 بوو، بە تاييەت ئەوانەى كە بايەخىكيان بە ئەدەب و
 خويندەو ھە نووسىن دەدا، بەردەوامىش ھەستمان
 دەكرد ئەو پىنى وایە بەرپەرسىارىتى ھەبە بەراتبەر
 بەوانەى كە دەزانىت ئارەزووى بايەخدانىان بە ئەدەب
 و پۇشنىبرى كوردى ھەبە.

لە راستىدا كاتىك من سەبرى كەسىتىيە مامۇستا
 عەزىم دەكرد، بەردەوام ئەو بۆچوونەم لا زياتر
 جىگىر دەبوو، كە ئەم پىاوە بە سەروشتى بۆ ئەو
 خولقنراو ھەريكى ئەدەب و پۇشنىبرى بيت، لە
 راستىدا ئەو بىجگە لەو ھەز و ئارەزوو سۇفيانەى بۆ
 ئەدەب و پۇشنىبرى ھەبوو، لە پووى خۇناسىنىشەو
 زۆر بە جوانى خۆى ناسىبوو، دەيزانى ئەو بۆچى
 ئەفرىندراو ھەربۆيە راستگويانە ھەموو ژيانى بۆ
 ئەو ھەشقى سەرەكىيەى خۆى تەرخان كە، كە لە
 راستىدا ئەو نەك ھەر ھەشقى ئەدەب و پۇشنىبرى
 بوو، بەلكو ھەم دلدارى لەگەل نووسىن و ھەرگىزاندە
 دەكرد ھەم سەرئەنجام ھاوسەرگىرى لەگەل كىتب
 و قەلمدا كە، لەو پووەشەو ژمارەيەكى لە
 ئەندازەبەر ئەو ھەمىت ھەستەو و گەرەتەرىن خىزىنى

ئەدەبىي دوانى تر لە كتيپە پەربايەخەكانى
 مامۇستا عەزىز، لە يەكەمياندا باسى نووسىنى
 پەخشان و هونەرىي پەخشانتووسىن و پەگەز
 و پەماكانى دەكات، كە تىيدا ناپاستەخۆ
 باسى چۆنىتىي بەدەقبوونى نووسراو دەكات
 و لەو پروووشەو دوو پاىە ديارى دەكات،
 يەكەميان زمان، يان پىكهاە و بنيادى نووسىنە،
 دووهميان ئەو مانا و دەلالات و جيهانينىيە
 كە پارچەنووسراويك هەلى دەگرىت. لە كتيپى
 دووهمدا "چەشەي ئەدەبىي، باسى جوانىي
 دەق و چىزى دەق دەكات، لەگەل ئەوئەي چۆن
 دەقيك، يان نووسراويك، هەر ژانريك بيت، لە
 ريگەي بەرهمهينانى ئاستەكانى ئىسەتيكى
 دەقەو دەبيتە سەرچاوەي زانين يان چىز.

بەشيكى تر لە كارەكانى مامۇستا عەزىز، ئەو
 زنجيرە كتيپەيە كە لەسەر ئەفسانەي ميللەتاني
 تر وەرگىزراون، لەناوياندا ئەفسانەي ئەرمەنى،
 توركى، سلافي، فيرەوئى، مازەندەرانى و...
 ديارە زۆرينەي خوينەرى كورد لە سەرەتاي
 هەشتاكانى سەدەي رابردودا، مامۇستا
 عەزىزيان لە ريگەي وەرگىزراي كتيپە
 ناوازهكەي رەسوولى هەمزاتوقەو ناسى،
 واتە "داغستانی من"، كە دوو بەرگە.

چىرۆك و بەسەرھات و ئامۆژگارى
 و پەند و قسە نەستەقەكانى ناو
 كتيپى داغستانی من، بەو زمانەي
 كە مامۇستا عەزىز بابەتەكەي
 پىن داپشتوووتەو، هيتەدە جوان
 و چىزبەخشە، خوينەر كە دەستى
 دايە كتيپەكە ناتوانيت دەستبەردارى
 بيت هەتا نەگانه كوتايى. هەر كاتيك

ئىمە لە كاتى زانكودا باسى قسەيەكى
 ناو "داغستانی من"مان بگردايە،
 دەمانكوت ئەمە قسەي ناو داغستانی
 تۆيە، يان لە داغستانی تودا شامل وا دەليت،
 ئەويش راستەوخۆ دەيگوت لە داغستانی ئەودا، واتە

داغستانی رەسوولى هەمزاتوق، دەستبەجى ئەوئەشى
 بۆ زياد دەکرد: "داغستانی من بەحرکەيە،" هەندىجار
 لەسەرى دەپويشت و دەيگوت: "بەحرکە زۆر
 گرنگە، بەحرکە پايتەختى هەموو جيهانە." منيش بە
 گالتهو پىم دەگوت: "راستە، بەلام ميژووى بەحرکە
 لە بەريزت و مامۇستا رەسوول بىزار گەردىيەو
 دەست پى دەكات." كە ئەمەي گوي لى دەبوو هەموو
 جارى ئەم قسەيەي دووبارە دەکردەو، مامۇستا
 رەسوول گەردى پىي گوتبوو: "كورد ئەوئە تو كتيپان
 دەنووسيت، لۆ كتيپىك لەسەر من نانويسيت، لۆ
 كتيپىك لەسەر عەيران نانويسيت؟"

بيگومان بىجگە لەم بەرهمەنەي ناومان بردن و دەيان
 بەرهمەي تريس، مامۇستا عەزىز كاريكى هينجار
 بەنرخ و گراني لە بواري وەرگىزندا ئەنجام داو،
 ئەويش وەرگىزراي "كۆمىديا" نووسەر و شاعىرى
 بەناوبانگى ئىتالى: دانتييە. بيگومان ئەم كتيپە يەكە
 لەو كتيپە پەربايەخانەي كتيپخانەي جيهانى، كە نەبوونى
 لە كتيپخانەي كورديدا ناتەواويەكى لەبەرچاو بوو.
 مامۇستا ئەو بۆشايە و چەندىن بۆشايى ترى لە
 كتيپخانەي كورديدا پىر گردوووتەو.

بيگومان هيشتا زوو بوو بۆ ئەوئەي مامۇستا
 بەجىمان بهيلىت و هيشتاش كتيپخانەي كوردى و
 ناوئەندى پۆشنىيرى و كولتورى كوردى پىويستى
 بە مامۇستا عەزىز و هاوشيوەكانى مامۇستا هەيە.
 گيانى بەرزەفەي مامۇستا عەزىز شاد بيت، بەلام
 ديارە ئەو هەر بە جەستە ناوئەندى پۆشنىيرى و
 كولتورى و كتيپخانەي كوردى بەجى هيشتوو،
 ئەگىنا لە پرووى مەعنەوى و بەرهمە ناوازهكانىيەو،
 هەر بە زىندوويى لە يادەوئەي ئىمە و ئەوئەي نويدا
 دەمىنيتەو.

عەزیز گەردی

بیبلیۆگرافیا و پێرستی له پرۆژهی بیبلیۆگرافیای کورد و کوردستاندا

ئاماده‌کردن: بوار نووره‌دین

ئەم بېيلىزگرافىيە، كەلكى تەنھا لە پېرۇژەى
بېيلىزگرافىيەى كورد و كوردستان- بېيلىزگرافىا
و پېرستىيان لە كىتېبى كوردىدا -1920 2010
وەرگرتووه، كە 12 بەرگ و 5026 لاپەرەيه و
سالى 2016 لە ولاتى ئىران- تاران چاپكراوه،
واتە جگە لەو سەرچاوانەى لە پېرۇژەى
ناوبراودا تۆماركراون، سەرچاوهى دىكەى تىدا
نېيه. سى تەوهرەيه، يەكەمیان ئەو كىتیبانەيه، كە
لە نووسىنى دەعەزىز گەردى بوون، دووهمیان
ئەو كىتیبانەيه، كە وەرگىتراون، سىنەمىشيان
پېرستكارىي گەردى يە لە ناوهرۆكى 5680
كىتیبى تۆماركراوى پېرۇژەى ناوبراودا. هەرەها
لە هەردوو بېيلىزگرافىيەى (گۆفارى سلىمانى) و
(پۇژنامەى چاودىر) بىشدا گەرام، ئە خۆى هېچ
بابەتیکى تىدا بلاوكردونەتەوه، ئە بابەتیشى
لە بارەوه نووسراوه.

هېما بەكارهاتووەكان

چاپ: تۆرەى چاپ (چاپى يەكەم و دووهم)،
چ: چاپخانه، ش: شوین، و: وهزارەت، ژ.س:
ژمارەى سپاردن، س: سال، ل: لاپەرە،
پ: پێوانە (بە سانتیمەتر و پانیى
پیش دريژىى نووسراوه)، ؟: بۆ
هەر زانیاریهكى ئەزانراو و نادیار
دانراوه، كۆر: چاپخانهى كۆر
زانبارى عىراق و كورد.

يەكەم: كىتیبى نووسراو

۱- رەوانىژى لە ئەدەبى كوردى دا-

بەرگی يەكەم روونىژى- البيان

نووسین: عەزیز گەردى

چاپ: يەكەم، چ: ؟، ش: بەغدا، ژ.س: 622،

س: 1972، ل: 104، پ: 20x15

ناوهرۆك:

سەرچاوهى زاراوهكان/ پيشهكى/ ئەدەب و
رەوانىژى/ رەوانىژى چيه؟/ روونىژى (البیان)/
لىكچواندن/ بنەرەتەكانى لىكچواندن/ وردیوونەوهیهك
لە بنەرەتەكانى لىكچواندن/ دابەشكردى لىكچواندن/
لىكچواندى ئاوه ژوو/ لىكچواندى پەسنیدە/
لىكچواندى وینه/ وەكیهكى/ مەبەست لە هیتانی
لىكچواندن/ سوودی لىكچواندن/ لىكچواندى زۆر لە
دیڤە هۆنراوهیهكدا/ رەوانى لىكچواندن/ دروست و
خاوزه (الحقیقة والمجاز)/ خواستن/ جیاوازی خواستن
و لىكچواندن/ بنەرەتەكانى خواستن/ هەنگاوهكانى
خواستن/ بەشەكانى خواستن/ دابەشكردى
خواستن/ خاوزهى بەرەلا/ خاوزهى ژیری/ بەشەكانى
دروست/ دركه/ جیاوازی دركه و خاوزه/ بەشەكانى
دركه/ تەوس (التعريض)/ فەرەهنگۆكى زاراوهكان/
سەرچاوهكان/ ناواخن.

۲- ئەدەب و رەخنە

نووسین: عەزیز گەردى

بە یارمەتیی وهزارەتى كاروبارى ژوورو و
بەرێوهبەریتى گشتى خۆیندى كوردى چاپكراوه

چاپ: يەكەم، چ: الحوادث، ش: بەغدا، ژ.س: ؟، س:

1974، ل: 127، پ: 21x15

ناوهرۆك:

چەند سەرنجىك/ هەندى بابەتى وەك: ئەدەب و
رەگەزەكانى/ رەخنە چيه؟/ سەرنجىك لە مێژووى
رەخنەى ئەدەبیدا/ نرخی وشە لە هۆنراوهدا/ ئاوازی
وشە لە هۆنراوهدا/ پوخسار و ناوهرۆك لە هۆنراوهدا
(4 بابەت)/ ئیمە دیلى ژێردەستى وشەین/ شاعیر
رینوارىكە بەدواى راستیدا بەگەرى/ ناواخن و كات
و شوینی بلاو بوونەوهى بابەتەكان...

۳- رەوانىژى لە ئەدەبى كوردى دا- بەرگی دووهم

جوانكارى

نووسین: عەزیز گەردى

بە هاوكارى وهزارەتى راگەياندن-بەرێوهبەریتى

گشتى پۇشنیرى كوردى چاپكراوه

پ: يەكەم، چ: شارەوانى، ش: ھەولير، ژ:س: 203
 1975، ل: 120، پ: 21x16
 ۋەرۆك:

ئەكى/ جوانكارى/ بەشى يەكەم: رەگەزدۆزى/
 ەروادار/ كەرتكردن/ گىزانەۋە/ ھىتانەۋە/ پاتكردنەۋە/
 ەلگىش/ پىنچ خىشتەكى/ بەشى دووھە: پىنچان و
 ەنەۋە/ دژىيەك/ بەرامبەرى/ جىگۈرپىن/ جوانى
 ىس/ بادانەۋە/ راگومكى ئاشنا/ ھوشەكارى/
 نىشان/ ۋونكردنەۋە/ كۆكردنەۋە/ لىككردنەۋە/
 ەكردنەۋە و لىككردنەۋە/ دابەشكردن/ دوا سەرنج/
 واخن.

- ئەدەبىي بەراوردكارى

وسىن: ەزىز گەردى
 چاپكارەكانى كۆرى زانىيارى كورد
 اپ: يەكەم، چ: كۆر، ش: بەغدا، ژ:س: 587
 197، ل: 160، پ: 24x17
 ۋەرۆك:

بارەى كارىگەرىي ئەدەبىيەۋە گوتويانە/ وشەيەك:
 ئىحسان فوناد/ پىشەكى/ بەشى يەكەم: ئەدەبى
 ەراوردكارى/ بەشى دووھە: پىكۈپىكى ئەدەبى
 ەراوردكارى/ بەشى سىيەم: بەراوردكار و مەوداى
 ەدەبى بەراوردكارى/ بەشى چوارەم: ھۆى پەرىنەۋەى
 ارتىكردنى ئەدەبى/ بەشى پىنچەم: باسەكانى ئەدەبى
 ەراوردكارى/ بەشى شەشەم: بەراوردكارى لە ئەدەبى
 ەردىدا/ سەرەقەلەم/ بەراوردى نازانستى/ بەراوردى
 انستى/ باسىكى تر-ئەدەبى گىشتى/ سەرچاۋەكان/
 ۋەرۆك.

- رەۋانپىژى لە ئەدەبىي كوردى دا- بەرگى سىيەم- اتا ناسى

وسىن: ەزىز گەردى
 اپ: يەكەم، چ: كاكەى قەللاج، ش: سلىمانى، ژ:س:
 111، س: 1979، ل: 89، پ: 22x16
 ۋەرۆك:

ئشەكى/ بەشى يەكەم: شىنۋازى نووسىن-خەبەر و

داپشتن/ بەشى دووھە: شىكردنەۋەى رىستە/ بەشى
 سىيەم: يەكسانى/ كورتىرى/ درىژبىرى.

٦- پەخشانى كوردى

ئامادەكردن: ەزىز گەردى

چاپ: يەكەم، چ: زانكۆ سەلاحەدىن، ش: ھەولير،
 ژ:س: ٩، س: 1987، ل: 116، پ: 21x16
 ناۋەرۆك:

پەخشان/ بەشى يەكەم: جىاۋازى پەخشان و
 ھۇنراۋە/ ھۇنراۋە و پەخشان كامىان كوتىرە/
 جۆرەكانى پەخشان/ كورتە مېژۋىيەكى پەخشانى
 كوردى/ ەلى تەرەماخى/ شىخ حسىنى قازى/ مەولانا
 خالىدى نەقشەندى/ مەلا مەحمودى بايەزىدى/
 پەخشان و ۋۇژنامە/ دەۋرى مېچەر سۇن لە
 پەرەپىدانى پەخشانى كوردى/ بەشى دووھە: وتار/
 كورتە مېژۋىيەكى پەيداۋون و پەرەسەندى وتار/

ھەندى نىشانى وتارى ھونەرى چاك/ گوندى
 ئازاد/ نەخوتىندەۋارى/ خەبات/ نەخوشىي
 كەمبۈنى خوين/ بەشى سىيەم/ رەگەزەكانى
 كورتە چىرۆك/ كورتە چىرۆكى كوردى/
 قۇناغەكانى سەرەلدانى چىرۆكى كوردى/
 چەند سەرنجىكى گىشتى لەبارەى چىرۆكى
 كوردىيەۋە/ قۇناغى يەكەم: (چىرۆكى)
 فونادى تەمۇ/ قۇناغى دووھە: (لە خەوماى)
 جەمىل سائىب/ قۇناغى سىيەم: (شايىيەكەى
 رەشەى خەجەلاۋى ەلادىن سەجەدى/
 قۇناغى چوارەم: (دەگەرىتەۋەى مەم/
 قۇناغى پىنچەم: (تونىلى دەرەبەندەكەى كاكە
 مەم بۇتانى/ قۇناغى شەشەم: بەشىك لە
 داستانى (سوالكەرە نەناسراۋەكەى لەتيف
 حامىد بەرزنجى/ بەشى چوارەم: شانۇگەرى/
 كورتە مېژۋىيەكى شانۇگەرى/ شانۇگەرىي
 كوردى/ رەفىق چالاك/ خەمەكەرىم
 ھورامى/ دوا وتە/ سەرچاۋەكان/
 ناۋەرۆك.

نووسين: ده‌عزیز گه‌ردی

بلاوکراوه‌ی ده‌زگای چاپ و بلاوکرنه‌وه‌ی ناراس

چاپ: یه‌که‌م، چ: و-پۆشنییری، ش: هه‌ولیز، ژس: 77، س: 1998، ل: 372، پ: 24x17
ناوه‌روک:

پیشه‌کی / ده‌روازه‌یه‌ک / به‌شی یه‌که‌م: بنچینه و په‌یوه‌ندی جورمه‌کانی سه‌روای شیعر / بنه‌ما و ئه‌رک و په‌یوه‌ندی سه‌روای شیعر / بنه‌مای سه‌روای شیعر / جیهانی / جورمه‌کانی سه‌روا / به‌شی دوهم: سنوور و ده‌که‌زه‌کانی سه‌روای شیعر / کوردی / ده‌نگه‌کانی سه‌روای کوردی / وشه‌کانی سه‌روای کوردی / تیکه‌لبوونی کوتاییه‌کان / به‌شی سێهه‌م: دابه‌شبوونی سه‌روای شیعر / کوردی / چه‌مک-جۆر و پیکهاتی پارچه‌هه‌وێراوه / پارچه‌ی گشتی / پارچه‌ی تاییه‌تی / به‌شی چواره‌م: جوانکاری و که‌موکورتیه‌کانی سه‌روای شیعر / کوردی / جوانکاری سه‌روای شیعر / کوردی / که‌موکورتیه‌کانی سه‌روای شیعر / کوردی / که‌موکورتی ده‌نگ و ئاوازی سه‌روا / که‌م و کورتی زمانه‌وانی و فره‌هنگی سه‌روا / نه‌جام / بیلۆگرافیا / کورته‌ی بابه‌ته‌که به‌ زمانی عه‌ره‌بی.

٨- کیشی شیعر / کلاسیکی کوردی و به‌راوردکردنی له‌گه‌ڵ عه‌رووزی عه‌ره‌بی و کیشی شیعر / فارسیدا- لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی

شیکاری به‌راورده

نووسين: ده‌عزیز گه‌ردی

بلاوکراوه‌ی وه‌زاره‌تی پۆشنییری

چاپ: یه‌که‌م، چ: و-پۆشنییری، ش: هه‌ولیز، ژس: 172، س: 1999، ل: 352، پ: 22x16

ناوه‌روک / پیشه‌کی / به‌شی یه‌که‌م: پنداوونه‌وه و هه‌له‌سنگاندنی ئه‌و باسانه‌ی له‌سه‌ر کیشی شیعر / کلاسیکی کوردی / نووسراوان / به‌شی دوهم: کیش و ریت و بنه‌ماکانی کیشی شیعر / جیهانی / به‌شی سێهه‌م: پوخته‌ی زانستی عه‌رووز / به‌شی چواره‌م: کیشی شیعر / کلاسیکی کوردی / به‌شی پێنجه‌م: هه‌ندێ لایه‌نی تری عه‌رووزی له‌ شیعر / کلاسیکی کوردیدا / به‌شی شه‌شه‌م: به‌راوردکردنی کیشی شیعر / کلاسیکی کوردی / له‌گه‌ڵ عه‌رووزی عه‌ره‌بی و کیشی شیعر / فارسیدا / نه‌جام / بیلۆگرافیا / پوخته‌ی باسه‌که به‌ زمانی عه‌ره‌بی و ئینگلیزی / چاپکراوه‌کانی وه‌زاره‌تی پۆشنییری (سالانی 1996-1999).

٩- رابه‌ری کیشی شیعر / کلاسیکی کوردی- لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی نه‌مه‌بی

نووسين: ده‌عزیز گه‌ردی

بلاوکراوه‌ی وه‌زاره‌تی پۆشنییری- به‌پێوه‌به‌ریتی گشتی چاپ و بلاوکرنه‌وه
چاپ: یه‌که‌م، چ: دیکان، ش: سلیمانی، ژس: 208، س: 2003، ل: 790، پ: 23x17
ناوه‌روک:

پیشه‌کی / کیش و قالبه‌ عه‌رووزیه‌کانی شیعر / کلاسیکی کوردی / زیحاف و عیله‌ی قالب داریژ / هه‌ندێ تییینی له‌باره‌ی کیشه‌ عه‌رووزیه‌کانی شیعر / کلاسیکی کوردی / کارکردن و لیکۆلینه‌وه له‌سه‌ر به‌ره‌می 82 شاعیری کورد که‌ بق هه‌ر یه‌کیکیان به‌شیک له‌ ناسنامه‌ی سه‌رچاوه‌کان (کتیبه‌کان) یان نووسراوه‌ته‌وه: ئه‌حمه‌د موختار به‌کی جاف / ئه‌حمه‌دی کۆر / ئه‌خته‌ر / ئه‌خۆل / ئه‌ده‌ب / ئه‌دیپ / ئه‌سه‌عه‌ده‌جوی / ئه‌سیری / ئه‌فده‌ره‌حمان ره‌حمی هه‌کاری / ئه‌وره‌حمان به‌کی بابان / باته‌بی / به‌ختیار زیوه‌ر / بوره‌مان ئاغا (جاهید) / بیه‌ش / بێخود / بیکه‌س / پرته‌وی هه‌کاری / پیره‌مێرد / تاهیر به‌کی جاف / تاهیر فوئاد / تاهیر به‌هرکه‌یی (مه‌لا) / جزیری / چروستانی / حاجی قادری کوی / حه‌ریق

چه قیقی / چه مدی / چه پدهری / خادیم / خانی / دهشتی /
 دلدار / دلزار / په مزی / زیوهر / سالم / سه لام / سه فوهت /
 سه یقولقوزات / سهید / نه حمه دی / نه قیب / شاری /
 شاکه لی / شاهۆ / شوکری / فه زلی / شیخ نووری / شیخ
 صالح / شیخ پهزا / شیخ نووری و شیخ مستهفا
 قهره داغی / ساییری / ساقی / عارف عورفی / عهونی /
 فانی (مه مهند ناغا) / قانعی / کاربوخی / کانی / که مالی /
 کوردی / کوکهیی / گوران / لوتفی / مه حوی / مستهفا
 پاشا یامولکی / موخلیس (دووسه رهیی) / مینه جاف /
 مه لا وه سمان / مه لای گه وره / موفتی پینجوینی / میرزا
 غه فوور / میهری / ن خاری / ناری / ناتیق / نالیف /
 نالی / نووری / ومقایی / ویسلی / همدی / همرشمی /
 هیدی / هیمن / ژماره ی کیشی / شیعره کانی / هر یه که
 له شاعیره کان (خشته) / ژماره ی قالبه کیشیه کان
 (خشته) / پیزی کیش و قالبه کان له زورییه وه به ره و
 خوار (خشته) / ژماره ی شیعره کان و ژماره ی کیش
 و قالبه کیشی / هر شاعیریک و پیژهی سه دییان
 (خشته) / کیشی شیعره درپژه کان.

دوهم: کتیبی وهرگیزدراو

۱- ئافره تی کورد له تورکیا- باری ژیان و
 پیشهمیان، داب و دهستووری مالموهیان،
 بیروباوهریان، داستان و چیرۆکی فۆلکلوریان
 نووسین: لووسی گارنیت
 وهرگیزانی له زمانی ئینگلیزییه وه: عزیز
 گهردی
 چاپ: یه کهم، چ: ئیرشاده، ش: به غدا، ژس:
 1134، س: 1983، ل: 84، پ: 24x17
 ناوه روک:
 پیشه کی: وهرگیز / بهشی یه کهم: ئافره تی
 کورد- باری ژیان و پیشهمیان / بهشی
 دوهم: ئافره تی کورد- داب و دهستووری
 مالموهیان / بهشی سینیهم: ئافره تی کورد-
 بیروباوهریان / بهشی چواره م: ئافره تی

نهمسانه ی کوردی
 لایحه ی کوردی
 وێژنای دهشتی کوردی

ئێشان ی کوردی

لایحه ی کوردی
 وێژنای دهشتی کوردی

ئافره تی کورد
 دهستورکیا

لایحه ی کوردی
 وێژنای دهشتی کوردی

کورد- داستان و چیرۆکی فۆلکلوریان.

تییینی: ئەم کتێبه، بەشیکه له کتییی (ئافرهتی تورکیا و فۆلکلوریان، بەرگی دووهم: ل-113 189)، که سالی 1891 چاپکراوه.

٢- ژایانی ئافرهتی کورد

نوسین: هینی هارۆل هانسن
وه‌رگێرانی له زمانی ئینگلیزییهوه: عەزیز گەردی
له چاپکراوه‌کانی کۆپی زانیاری عێراق
چاپ: یه‌که‌م، چ: کۆر، ش: به‌غدا، ژ.س.: 154،
س: 1984، ل: 436، پ: 24x17
ناوه‌رۆک:

قسه‌ی وه‌رگێر/ پێشه‌کی/ سه‌ره‌تا/ به‌شی
یه‌که‌م: مه‌یدانی لینگلیزه‌وه/ به‌شی دووهم:
ده‌رووبه‌ری مادی/ ئه‌رکی خانو/ چوست و
چالاکی ئافره‌ت له‌ مالی/ نانکردن/ به‌ ناوه‌یتانی
شیر و پێچال/ چالینان/ چیشتلینان/ ناوه‌یتان/
په‌یداکردنی گزره‌ و دار و دوو/ گه‌رمکردنه‌وه/
پێژه و پێژه و شووشتن و ئوتووکردن/ مالین
و پاککردنه‌وه‌ی مال/ جی راخستن/ چۆنیه‌تی
دانیشتن له‌ کاتی ئیشکردندا/ چالاکی ناو
مال له‌ هه‌ر چوار مه‌له‌به‌ندی ئافره‌تاندا/
پیشه‌سازی خزمالی/ گلێنه‌کاری/ به‌شی
سێیه‌م: جلوبه‌رگی ئافره‌تان/ په‌که‌زی
کوردی/ په‌که‌زی ئیسلامی/ جلی
خاواوه‌ی شارستانیته‌ی ئه‌وروپا/
دابه‌شبوونی په‌که‌زه‌کانی به‌رگی
ئافره‌تان/ دروستکردنی به‌رگی
ژنان/ چه‌ک و خشل/ جوانی
شارستانیته‌ی جلوبه‌رگی پیاوان/
په‌که‌زی کوردی/ په‌که‌زی بیانی
له‌ به‌رگی پیاوان/ سه‌ریاری به‌رگی
پیاوان/ جلوبه‌رگی مندان/ به‌شی
چواره‌م: سووپێ ژیان/ له‌دایکبوون/ لانکی
کوردی/ شیر دانه‌ مندان/ خه‌ته‌نه‌/ ئاهه‌نگی
ناونان/ شیکردنه‌وه‌ی شویتێ مندان/ ژنه‌یتان/

جیاوازی شویتێ ژن و پیاو له‌ کاتی ژنه‌یتاندا/
خاوازیته‌ی و ژنه‌یتان/ ماره‌کردن/ په‌یه‌هه‌ندی نیوان
هه‌ر دوو هاوسه‌ر: که‌ ناسیاو بن/ نه‌ختی بووک/
خو ئاماده‌کردن بۆ زه‌ماوه‌ند/ زه‌ماوه‌ند و بووک
گواسته‌وه‌/ گرینگی کچینی/ فره‌ ژنی و ده‌ست لینگ
به‌ردان/ مردن/ ناشتن/ به‌شی پێنجه‌م: شویتێ ئافره‌ت
له‌ ژایانی ئایینی ئیسلامدا/ بیتوێژی/ سوفیگه‌ری له
ناو کوردان/ ئه‌فسوون و جادوو/ نوشته‌ و خه‌توته‌/
ده‌ستی پیرۆز/ فالگرتنه‌وه‌/ سه‌ردانی گۆپی چاک و
پیران/ دار چاک و دار ئالا و قوربانیکردن/ ئه‌نجام:
شویتێ ئافره‌ت له‌ کۆمه‌لدا/ شیکردنه‌وه‌ی جۆره‌کانی
پۆشی/ راده‌ی جیولانه‌وه‌ و گۆشه‌گیری ئافره‌ت/
ژایانی هاوبه‌شی ماله‌وه‌/ شویتێ پیاو له‌ ماله‌وه‌/
شیکردنه‌وه‌ی نمونه‌ی شارستانیته‌ی ئافره‌تی کورد/
جیاوازی نیوان ئه‌و بناغه‌ی پرگاری ئافره‌تی
ئه‌وروپیی لێ په‌یداوو له‌گه‌ل ئه‌وه‌ی که‌ ئیستا
له‌ ناوچه‌کانی ئیسلامه‌تیدا هه‌یه‌/ سه‌رچاوه‌کان/
فه‌ره‌هه‌نگ/ دوا وته‌ی وه‌رگێر/ تییینی نووسه‌ر/
ناوه‌رۆک/ له‌ ناو کتێبه‌که‌دا هه‌ندێ وینه‌ و نه‌خشه‌ی
تێدايه‌.

٣- خسته‌کانی شمشاره‌- راپۆرتیکی سه‌ره‌تایی

نوسین: یورگین لیسو
وه‌رگێرانی له‌ زمانی ئینگلیزییهوه: عەزیز گەردی
له‌ چاپکراوه‌کانی گوڤاری شانده‌ر
چاپ: یه‌که‌م، چ: و- پۆشنییری، ش: هه‌ولێر، ژ.س.:
79، س: 1998، ل: 120، پ: 23x16
ناوه‌رۆک:

پێشه‌ست/ سه‌ره‌تا/ پێشه‌کی/ کورتکراوه‌کان/ په‌مزه
به‌کاربراهه‌کان/ به‌شی یه‌که‌م: کوردستانی باشوور-
لێدوانیکی ئه‌رکیفۆلوجی و میژووی کونی/ به‌شی دووهم:
پشکینه‌کانی ده‌شتی رانیه‌/ به‌شی سێیه‌م: خسته‌کانی
شمشاره‌/ هه‌لومه‌رجه‌کانی دۆزینه‌وه‌/ به‌شی چواره‌م:
دیاریکردنی شویتێ که‌ میژووی خسته‌کانی شمشاره‌،
په‌یه‌هه‌ندی به‌ ولاتی ئاشووره‌وه‌/ به‌شی پێنجه‌م:
ناسۆی ناوچه‌یی به‌لگه‌نامه‌کانی شمشاره‌/ نامه‌کاری

چهیی سروشت- سیاسی/ نامه‌کاری ناوچهیی
روشت- تایبتهی/ به‌لگه‌نامه‌ی بازرگانی/ به‌شی
ه‌شه‌م: ناوهرۆکی گشتیی به‌لگه‌نامه‌کانی شمشاره/
نجامگیری میژوویی/ سیما ویتنییه‌کانی شوشارا/
نکۆی 1 و 2/ پاشه‌کی/ چهند سه‌رنجیک: وه‌رگێڕ/
ه‌رۆک.

• تابلۆکانی شمشاره

وسین: یورگین لیسو
رگێڕانی له‌ زمانی ئینگلیزییه‌وه: عه‌زیز گه‌ردی
چاپکراوه‌کانی گۆفاری شانده‌ر
پ: 9، چ: 9، ش: هه‌ولێر، ژ.س: 9، س: 1999،
118، پ: 23×16
ه‌رۆک:
مان ناوهرۆکی چاپی به‌که‌می هه‌یه، بڕوانه‌ کتیی
اره‌ س.

• کۆمه‌لی لادیی کوردستانی هاوچه‌رخێ عێراق رامبه‌ر نوێ بوونه‌وه

وسین: پ. د. لیژه‌ک ژینگیل
رگێڕانی له‌ زمانی ئینگلیزییه‌وه: عه‌زیز گه‌ردی
پ: یه‌که‌م، چ: دار الشؤون الثقافية العامة، ش:
غداد، ژ.س: 117، س: 1999، ل: 179، پ: 23×16
ه‌رۆک:

ه‌رۆک/ قسه‌ی وه‌رگێڕ/ سه‌ره‌تا/ پێشه‌کی/ ته‌وه‌ری
که‌م/ به‌شی یه‌که‌م: باسیکی جوگرافیی کوردستانی
راق و ناوچه‌ی پڕۆژه‌که‌/ زمان/ ئایین/ دانیشنوان/
ژوو/ پێکهاتنی کشتوکالی کۆن و نوێ/ به‌شی دووهم:
زراک و به‌های خواره‌مه‌نی/ کێلکه‌ و خانووی لادئ/
نه‌ریی بیناسازی و ئه‌رکی بینا/ ناوه‌وه‌ی مال و
انو/ جلوه‌رگ/ له‌شساغی و بایه‌خدان به‌ ئه‌دکاری
سیتی/ پێشه‌ی ده‌ستی و بازرگانی/ پێکه‌یاندنی ناو
بزان و په‌روه‌رده‌ی نوێ/ به‌شی دووهم: کشتوکال له
انگه‌ی جووتیارانه‌وه/ خوراک و به‌های خواره‌مه‌نی/
لکه‌ و خانووی لادئ، مه‌نه‌ریی بیناسازی و ئه‌رکی
نا/ ناوه‌وه‌ی مال و خانوو/ جلوه‌رگ/ له‌شساغی

و بایه‌خدان به‌ ئه‌دکاری که‌سیتی/ پێشه‌ی ده‌ستی و
بازرگانی/ پێکه‌یاندنی ناو خیزان و په‌روه‌رده‌ی نوێ/
ئه‌نجام/ لیسته‌ی ئه‌و شویتانه‌ی لیکۆلینه‌وه‌یان له‌سه‌ر
کراوه‌/ بیللیۆگرافیا.

6- ئه‌فسانه‌ی کوردی

ئاماده‌کردنی: م. ب. رۆدینکو
وه‌رگێڕانی: عه‌زیز گه‌ردی
بلاوکراوه‌ی ده‌زگای چاپ و په‌خشێ سه‌رده‌م
چاپ: یه‌که‌م، چ: سه‌رده‌م، ش: سلیمانی، ژ.س: 285،
س: 2000، ل: 370، پ: 23×16
ناوه‌رۆک:
له‌باره‌ی وه‌رگێڕانی ئه‌م کتیی/ ده‌قی 62 چیرۆک و
ئه‌فسانه‌ی فولکلۆری کوردی/ ناوی چیرۆکه‌کان/
پێرستی ناو و سه‌رچاوه‌ی هه‌قابه‌تخوانه‌کان.

7- گوند و شارۆچکه‌ کوردیییه‌کانی عێراقی ئیستا

نووسین: پڕۆفیسۆر د. لیژه‌ک ژینگیل
وه‌رگێڕانی له‌ زمانی فره‌نسییه‌وه: عه‌زیز گه‌ردی
بلاوکراوه‌ی بژافی رۆشنییرانی نوێخواز
چاپ: یه‌که‌م، چ: هاوسه‌ر، ش: هه‌ولێر، ژ.س:
110، س: 2000، ل: 76، پ: 20×14
ناوه‌رۆک:

ناوه‌رۆک/ پێشه‌کیی وه‌رگێڕ/ پێشه‌کیی
نووسه‌ر/ پاشخانی ئه‌م لیکۆلینه‌وه‌یه‌/ شوین
و نه‌خشه‌ی گوند/ که‌ره‌سته‌ و ته‌کنیک
و پێکخستنی بینا و نه‌خشه‌ و ئه‌رکی
خانووی بچووک/ خانوو- رازانه‌وه‌ی
ماله‌وه‌- که‌لوپه‌لی ناو مال/ دیوه‌خانه‌/ بیتای
گشتی/ شارۆچکه‌کان/ ئه‌نجام/ نه‌خشه‌کان/
بیللیۆگرافیا.

8- ئه‌فسانه‌ و رازی کوردی

کو‌کردنه‌وه‌ و ئاماده‌کردنی: عه‌لی ئه‌شه‌رف
ده‌رویشیان
وه‌رگێڕانی له‌ زمانی فارسی بۆ کوردی:

عەزیز گەردی

بلاوکراوەی دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم

چاپ: یەکەم، چ: سەردەم، ش: سلێمانی، ژ.س:

339، س: 2002، ل: 378، پ: 22×16

ناوەڕۆک:

ناوی چیرۆکەکان کە 84 دانەیە، خشتە ی پیتی بزۆین و نەبزۆین، دەقنوووسی (دەقی مەندی گۆرانی کرماشانی)، لادنیەکان بەم جووڕە سەرەتای راز و ئەفسانەکان دەستپێدەکن، قسەبەکی کورت لە بارە ی ئەم کۆمەلە یە، ناوەڕۆکی ئەفسانەکان، کۆکەرەو لە ژێر مەمور حەقاییەتیک ناوی ئەو کەسانە ی نووسیوە کە دەقەکانی لێیوەرگرتوون.

۹- کورد و زمانی کوردی

نووسین: توفیق وەهبی

وەرگێڕانی لە زمانی ئینگلیزییەو: عەزیز گەردی

بلاوکراوەی دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم

چاپ: یەکەم، چ: سەردەم، ش: سلێمانی،

ژ.س: 413، س: 2002، ل: 92، پ: 18×11

ناوەڕۆک:

پێشەکی/ کورد کێن؟/ پارێزگای بکەر

نادیاری هیند و ئێرانی نمونەیی (یا)

ئایا (کاردو) بابە گەورە ی ناوی

(کورد) نییە؟/ ئیتیمۆلۆجی وشە ی

کوردی سەلۆت/ چیرۆکی سێ

کۆستە/ ناوەڕۆک.

۱۰- کاریگەریی گۆرانی لەسەر

کوردیی ناوەراست

نووسین: میشیل لیزنبرگ

وەرگێڕانی لە زمانی ئینگلیزییەو:

عەزیز گەردی

بلاوکراوەی دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم-

کتیبی گیرفان

چاپ: یەکەم، چ: سەردەم، ش: سلێمانی، ژ.س:

147، س: 2004، ل: 108، پ: 17×11

ناوەڕۆک:

پێشەکی/ بەشی یەکەم: زارە کوردییەکان و زارەکانی

(کوردی)/ بەشی دووهم: بۆماوەیی و پەيوەندی تری

نیوان زارە کوردییەکان/ بەشی سێهەم: رەگەزەکانی

گۆرانی لە ناو کوردیی ناوەراست (سۆرانی)/

بەشی چوارەم: بیبلیۆگرافیا/ پوونکردنەوێ چەند

زاراوەیەک/ پێرس.

۱۱- رهوشی ئابووری و کۆمەلایەتی کوردی رهواندز

نووسین: ئی. ئار. لیچ

وەرگێڕانی لە زمانی ئینگلیزییەو: عەزیز گەردی

بلاوکراوەی وەزارەتی پوشتنبیری- بەریوەبەراییەتی

خانە ی وەرگێڕان

چاپ: یەکەم، چ: پوون، ش: سلێمانی، ژ.س: 11،

س: 2005، ل: 202، پ: 21×14

ناوەڕۆک:

ناوەڕۆک/ بەشی یەکەم: پێناسە ی کێشەکە/ پێشەکی/

سەرئەنجامی لەبارە ی ناوی کوردییەو/ مەیدانی

لێکۆڵینەوێکە/ پێیازی شیکردنەوێ/ بەریوەبەراییەتی

دەرەکی/ بەشی دووهم: رهوشی کۆمەلایەتی/

پێکھاتە ی سیاسی/ پێناسە ی توخمەکان/ میراتگری/

زەویداری/ ئاغا ی بەرەباب/ ئاغا ی هوز/ پێکھاتە ی

خزمایەتی/ زەماوەندی رەشەوەندی خەلک/

زەماوەندی ئاغاکان/ بەراوردیک لەگەل تێبینییەکان

(های)/ خالەکانی شیکردنەوێ- لێکۆڵینەوێ زیاتریان

بەدەمەوێ/ رهوشی کۆمەلایەتی ناوچەکانی تری

جگە لە بالەک/ کۆچەر/ بەشی سێهەم: رهوشی

ئابووری/ دیوێخانە/ خەرچی ئاغا/ هاوسنگی

ئابووری جقاتی گوند/ ئەنجامەکانی زیادبوونی تووتن

چاندن/ پەيوەندیەکانی ئابووری لە چوارچێوە ی

دیدا/ پێشە/ ماملەتچی/ فرۆشتنی تووتن/ زەماوەند/

مردن/ مەلا/ بەشی چوارەم: لایەنی کۆمەلایەتی و

ئابووری تەکنیکی کوردی/ پەيوەندی تەکنەلۆجیا

بە لێکۆڵینەوێ کۆمەلایەتیەو/ کەمی زەوی و

2003، ل: 160، پ: 22×16

ناوهرۆك:

پيشهكيسهك: عزيز گهردى.

۴- گۆران و نهدمى ئىنگلىزى- لىكۆلىنەوھىيەكى

بەراوردكارىيە

نووسىن: عومەر مەعرووف بەرزنجى

لەسەر ئەرکى (ئاسق و ئاراس عەبدولقادر مەعرووف

بەرزنجى) چاپكراوھ

چاپ: يەكەم، چ: شىقان، ش: سلىمانى، ژس: 698،

س: 2006، ل: 213، پ: 20×15

ناوهرۆك:

لەسەر بەرگى دواوھ، ناوى كىتەكە بە زمانى ئىنگلىزى

نووسراوھ و وتەيەكى (دەعزيز گهردى) دانراوھ.

سىيەم: پېرست

۱- روانگە- كۆمەلە بەرھەملىكى ھەمە رەنگىيە-

دەنگى ئەوھى نوڭ رائەكېشىت- بەرگى سىيەم

ئامادەكردن و بلاوكردەوھ: روانگە

چاپ: ۹، چ: ۹، ش: ۹، ژس: ۹، س: 1972، ل: 68،

پ: 21×15

ناوهرۆك:

عزيز گهردى.

۵- رۆژنامەوانىي كوردى- گۆفارى ھەولېر- 1970

1972

لىكۆلىنەوھ و ئامادەكردن: دھىمداق حسىن

بلاوكرادھى ئەكادىمىيى ھۇشيارى و

پىنگەيانندى كادىران

چاپ: يەكەم، چ: ھەمدى، ش: سلىمانى، ژس:

1839، س: 2010، ل: 1037، پ: 25×19

ناوهرۆك:

ژ. 5.4- س. 1: دىدار لە نىوان كلاسىك و

رۇمانتىك و رىيالىزىمدا: عزيز گهردى/ ژ. 1،

س. 2: پوخسار و ناوهرۆك لە ھۇنراوھدا:

عزيز گهردى (بۇ چەند ژمارەيەك درىژەي

ھەيە).

۲- زانستى ناوھلواتا لە رەخنەسازىي پۆنانى و پۆمانى

و عەرەبى و ئەوروپىيەو بۇ رەخنەسازىي كوردى

نووسىن: د. كامىل ھەسەن بەسىر

لە چاپكراوھكانى كۆپى زانىيارى عىراق- دەستەي

كورد

چاپ: يەكەم، چ: كۆپ، ش: بەغدا، ژس: 1089، س:

1981، ل: 124، پ: 23×17

ناوهرۆك:

مامۇستا عزيز گهردى و باسى خوازە.

۳- جوانكارى لە نهدمى كوردىدا

نووسىن: ئىدرىس عەبدوللا

بلاوكرادھى دەزگاي چاپ و پەخشى سەردەم

چاپ: ۹، چ: سەردەم، ش: سلىمانى، ژس: 311، س:

په یقینک

عەزیز گەردی

ئىستا كه خۇمان بەرانبەر ئەم باسە دەيىن، وا چاكە
ئەو پىشان بەم كه چۆن؟ و كەي؟ و بۆچى؟ مەم
دايە ئەو باسە و كەوتە سەر نووسىنى رەوانىيى
كوردى، بەر لەوئى سنوورى قوتابخانەى ناوئەندى
بشكىتم، ئەوئەندە چەشەم لەگەل شتى ئەدەبى
نەدەبزوت، بەلكو تاسە و ئارەزووم بە تىكرابى رووى
لە باسە زانىارىيەكان بوو، بەلام ئەو كاتەى كه خۇم
لە قوتابخانەى مامۇستايانى سەرەتايى دى، وا ئەكەم
لەيزە، ئەو زانىارىيەكانى دليان گوش كردبووم بەرەو
كزى ئەپۇن و ئەو شتانەى تا ئىستا چەشەم لە گەلياندا
نەدەبزوت، وەك باسە ئەدەبىيەكان، وا خەريكن يەكە
يەكە خۇيان بە سەرما ساغ دەكەنەو و دەمخەنە داوى
خۇيانەو... ئىتر ناچار بووم ئەوئى تا ئىستا لە مەشكدا
بوو، بيدركيتم، ياخود بليين بيخە خەوئەو، بەرەو ئەو
مەيدانە بىپايانە سنگ بنيم، كه لەويوئە ئالاي هونەر
و ئەدەب و نووسين دەدرەوشيتەو، ئىتر ئەوئەبوو
كەوتە خوئندەو و ليوردبوونەوئى ئەدەبى عەرەبى
و كوردى. هەر لەگەل كۆتايى بوونيشم لە قوتابخانە،
بە تايبەتى پاش ئەوئى كه لە سەرەتاي سالى 1968
لە هەوليز دامەزرام، وا دەكەم لە لايەك بيشيشى
دەستم ماچ دەكات و لە لايەكى تريشەو كتيبخانەى
گشتى باوئەشم بۆ دەكاتەو، ئىتر كەوتە هاتوچۆ بۆ
كتيبخانەى گشتى، لە كتيبخانە دەمخوئندەو، زياتر
حەزم لە كتيبى رەوانىيى دەكرد.

ئەوئەشمان لە بير نەچى لەگەل خوئندەوئى هەر
كتيبيكدا تيبينى و سەرەقەلمى تايبەتيم دەنووسىيەو،
تاواى لى هات چەند دەفتەريكم پەر كردهو، پۇژيكيان لە
كاتيكد ئەو كۆمەلەدەفتەرم هەلگير و وەرگير دەكرد،
لەپر شتيكى سەيرم بە بيردا هات، كەوتە پرسبار و
ليكدانەو: ئايا كورد رەوانىيى نيه؟ ئەي بۆچى تا
ئىستا لەم پورەو هيج هەوليكي ريكوپيك نەدراو؟
بۆچى ئەم لەقە گرنگەى ئەدەب پشتكوي خراو؟ هەر
لەم ليكدانەوئەيدا بووم كه ئەو بيرەم بە مەشكدا تەپەر
بوو كه من ئەم ئەركە بگرمە ئەستۆ و بگەومە سەر
نووسىنى رەوانىيى كوردى. قەيدى چيە با تەختى
كەموكورتى تيدا بيت! يا لەمەودوا رولە دلسۆزەكانى

كوردزمان وردە وردە خاوينى بگەنەو و ريكو بخەن.
كەموكورتى تەواو بگەن و زيادەى لى بىسپنەو، بۆ
ئەوئى ئيمەيش وەك نەتەوئەكانى تر بتوانين پەر بە
گەرەو دەنگ هەلپرين و بتوانين بليين: زمانەكەمان
خزمەتيكى كراو و هەوليكي بۆ دراو! جا بە هۆى
ئەم سەرنج و تيبينيانەو بەپىي ئەو نەخشەيەى بۆ
پروژەكەم كيشابوو، توانيم بگەومە ئيشكردنەو، لە
هەمانكاتدا شالام بۆ گوڤار و پروژنامەكانى كوردى
برد، بۆ نۆزينەوئى نموونەى تەواو زيندوو بۆ هەر
يەكەى لە پيشە رەوانىيىيەكان، بۆ ئەوئى پاس و
ليكۆلنەوئەكە ساردوسەر و لاوئەكى (غريب) دەرئەچى،
بەلكو لە چەرگەى ئەدەبىيى خۇرسكى كوردىيەو
هەلبۆلى. دەمەوئى ئەوئەش دەربخەم كه دژوارترين
تەگەرەم كەوتيتە رى نەبوونى، ياخود كەمى
سەرچاوئى كوردىيە، لەگەل زاراوئەكانى ئەم زانىارىيە
بۆ سەرچاوئەكان ناچاربووم هيز بەدەمە سەرچاو
عەرەبىيەكان، خۆ رەوانىيىيش لە هەموو
ئەدەبىيكدا، واتە ئەدەبىي هەموو ميللەتيكدا
هەريەكە، ئەوئەندە هەيە زمانى نووسىنەو و
نموونەكان دەگوپين و بەس! ئەگينا گەوئەرى
زانىارىيەكە هەمووى هەريەكەو وەك هەر
زانىارىيەكى تر سەرچاوئەكەى بۆ لاي
يۇنانىيەكان دەچيتەو.

پيش ئەوئى دوايى بەم پيشەكەيە بنيم،
دەمەوئى بلييم رەوانىيىيى كوردى وەك
رەوانىيىيى هەر زمانىكى تر دەكرى بە سى
بەشەو: پرونىيى (البان)، واتاشناسى
(المعاني) و جوانكارى (البديع)، نيازى و
بوو هەر سى بەشى كتيبەكە پيگەو لە
بەرگيكا چاپ بكەم، بەلام لە ئەنجامدا
ناچاربووم بەش بەش پيشكەشى خوئنەرانى
بكەم، جارى و بەشى يەكەم دەخەمە بەر
چاوانەو، كه پرونىيى (البان)، تا ئەو
پروژەى ديت يەشەكانى تريش بە پروناكى
شاد دەبن. ئەوئى پتويستى گوئە ليزەدا،
ئەوئەيە كه من دوو سال خۇم بەم

بهرهمهوه خهريک کرد، بۆ ئهوهم نهبووه و نيه
 که بیکهه به پرۆگرامیک و له کاتی نووسین و
 لیکولینهوهدا په پیرهوی بکهه، چونکه ئههه باسیکه
 سهردهمهکهی له ئیستا بهولاوهتر، بهلام ئهوهنده
 ههیه ههستم به کهلهبهریکی زۆر گهوره دهکرد،
 که هه دهبوايه پر بکریتهوه، بۆ ئهههش پێههین
 دهچوومه پێشهوه و تا دههات لهسهاری رشت
 دهبووم! دواچار ئومیدهوارم که ئهه بهرهمه
 بهکۆلهیهه جیکهی رهزامهندی ههههه کوردیکی
 مهرد و دلسۆز بیت و به دلیکی فراوانهوه ئهه
 دیارییهه لی وهربگرن.

١٩٧٠/١١/٢٠

ههولیر

تیلیفونی ئهه کورتهباسه پێشهکی
 کتیبی 'پهوانیژی له ئهدههی
 کوردیدا، بهرگی بهکهه، روونبیژی
 (البیان)، که سالی ١٩٧٢ چاپ و
 بلاو کراوتهوه و بهکیکه له کتیبه
 گرنگهکان، که هه زو له ناوهنده
 ئهکادیمییهکاندا کراوه به پرۆگرامی
 خویندن.

تەرجەمە مومارەسەيە گفتوگو لە گەڵ عەزیز گەردی

سازدانی: جووتیار قارەمان

جووتیار: دکتور، تو څو کاتې "داغستان" ته وړگړتیا ته ممت چوند بوو؟

عمزیز گهردي: که دهستم پېن کرډ، سالی ۷۷/۱۹۷۱ و شتی وا بوو. ته ممت نژیکه ی ۲۸ سال بوو. ۲۸ سالی دهفتهر نفروس، ها، څه گریشی هیه راست نه بی، چونکه دوو دهفتهر نفروس م هیه که په کیکیان ۱۹۴۸ نووسرایه په کیکیان ۱۹۵۰. ۲۸ څه گړ ۴۸ څه کیش حیساب بکه ی، ده کاته ۲۸ سال. بهس زورم څو پیوه ماندی کرډ، وه لا.

جووتیار: به چندیگ ته واوت کرډ، دکتور؟

عمزیز گهردي: سې-چار سالی پېن چوو. څه دی څو نیمه وړک وړگړتیا څیستا په له مان نه بوو. ده مانزانی چاپ نابی، څیتر یو څوم هر څیشم له سر څه وړکړد. [په پیکه نینه وه]

څینجا با څه وړک بهرگی دوو ممت پېن بلیم. څه وړک دامه په کیکیتی نووسه ران، څه وان موله تی یو وړبکړن له پوښییری کورډی. گوتیان، بهرگی دوو ممت بیته څه ممت لوت چاپ ده کین. کاکه دام وان، څه وانیش ساره کی څه ممت نه یان هیتا و برډن څاخیری چاپیان نه کړد.

کچک له وړی بوو، څاواز زهنگنه - مرد فقیره ی. کتیکیتی له فقه رنسی کرډته عهره یی - دهر چوری فقه رنسی بوو. څه وړک بهشی کتیب چاپکړدن بوو. دواپین جار که چووم وهر مکرته وه، گوتم: "ده مزانې ناکه ن." [په پیکه نینه وه] گوتی: "څه دی ماموستا، لږ څه وړک دهر دت به څه ممت کرډ؟ څه وړک هیتامان و برډمان." گوتم: "فلان وړک گړ." څاخر څه ندامی څویان بوو له لقی ه ولیر. گوتم: "څه وړک ۱۰ جار زیاتر په څه ی گرتم گوتی، بیته ته قدیم بکه. من چ بکه؟"

وه لا ده ی، دوو سې جار څه وړک دا، له سهندیکایش دهر نه دهر چوو که به څوم ته قدیم

ده کړد.

جووتیار: تو له عهره بییه وړک څیتر یا ن له څینگلیزییه وه؟

عمزیز گهردي: ناوولا، له څینگلیزییه وه. بهس چ بوو، هی یه که میانم چوند به شهک له گړ عهره یی به راوړد کرډ. له بهر څه وړک له گړفاریک درابووه وه له څادابی بیانی، سووری بوو. څه وړک ده که. دوو مینیشیان، هر بهرگی په کهم له گړ جه مشیدی هه موومان له گړ پروسییه کی به راوړد کرډ. جیاوازی هه بوو، څه وړک هه موو چاک کړدن و څا ماژم داپین.

جووتیار: جه مشید کی بوو؟

عمزیز گهردي: جه مشید حه یدهری، برای مومتازی. څه وړک یادداشته کانی چاپ کرډوه. نازانم دیتیت یا ن نا؟

جووتیار: کامه؟ هیی مومتاز حه یدهری؟

عمزیز گهردي: نا، څه وړک نا، هیی جه مشیدی برای.

جووتیار: نازانم. نه وړک څه وړک نه دیوه. بهس کتیکیه که وړک کی مومتاز حه یدهریم بییه وه.

عمزیز گهردي: نا، څه وړک مومتاز دهیکا هیچ نییه.

جووتیار: مومتاز حه یدهری زیاتر شتی وړک وړک به لکه نامه یی څا ماده ده کات.

عمزیز گهردي: هر هیچ نییه. کوره، به لکه نامه یی هیچ نییه. نا، کابرایه کی داهینه ر نییه. بهس جه مشید باشه. څه وړک ممت بهس ممت له چ دی، زورم څه وړک دا، [داغستان] له سهندیکای دهر نه دهر چوو. په کهم جار که ته قدیم کرډ، چووم، کابرا گوتی: "موافقه نه کرایه." څی گوتم: "لږ؟ څو هیچی څیډا نییه!" گوتی: "وه لا څه ممت عه لاقم نییه. من کار ممتدم. څه وړک به پیوه بهر له وړک. وه لا چووم به به پیوه بهر کهم گړ. څه وړک گوتی: "وه لای څه وړک که دایتمانی چاوی لږ کا هیچ لاری نییه که چاپ بی، به لام څه ممت ده مانه ویت دهقه څینگلیزییه که مان لږ بی، بزاین له چ خانه یه کی بلاوکه ره وه بلاو کراو ته وه. چونکه هه ممتک خانه ی بلاوکه ره وه هه نیمه قهت کاریان له گړ ناکه یی." منیش نه ویرام بلیم څه وړک له پروسیا چاپ بوو، چونکه پروسیا دنیایان له گړ نه بوو. گوتم مانای وایه هر ناکه ن. نه مکرډ. جار که دیکه له کوری زانیاری کورډ باس م

دهکرد. همه‌ی مه‌لا که‌ریم گوتی، بینه کاکه، ده‌دهمه
عه‌بدسه‌ستاری لوت چاپ کا. ئی گوتم: "که‌له‌ک
مه‌منونم." وه‌لا بر دم دامی، دابوویه عه‌بدوسسه‌تاری،
جووتیان: ئه‌ی به‌رگی یه‌که‌م کور بویان چاپ کردیت؟
عمیز گهری: نا، ئه‌و یه‌کیتی نووسه‌ران کردیان...
ئیت دابوویه سه‌تاری و، ئه‌ویش دابوویه سه‌ندیکا. له‌و
نیوانه‌یشدا، له‌ به‌غدا هه‌لبژاردنی کومه‌له‌ی روشنبیری
کوردی بو. ئی مه‌لا شوکوریش له‌ به‌غدا یه‌ ماموستا
بو. پتری سه‌تار ده‌هاتن خه‌لکیان ده‌کرده‌ ئه‌ندام و،
ده‌چوون ده‌نگیان ده‌دا. یه‌که‌کیش به‌ منی گوت. من
نه‌مزانێ ناریدیان. وه‌م زانی لۆ خۆی وا ده‌ری. گوتی،
ماموستا عمیز ئه‌تق نایه‌ی؟ گوتم: "نه‌ وه‌لا ئه‌وه
ئیشی ئه‌من نینه." خو ئه‌گه‌ر بيشمزانیا زیاتر لیتان
دوو ده‌که‌وتمه‌وه‌.

وه‌لا ئه‌وانه له‌ هه‌لبژاردنه‌کیان ته‌واو بوون. بۆه‌کی
ده‌زانم همه‌ی مه‌لا که‌ریم ده‌ری، ئه‌وه سه‌تار ده‌لی،
ئه‌من لۆی ناکه‌م. ده‌لی، پیمان گوتیه‌ لۆ هه‌لبژاردنه‌که‌ی،
نه‌هاتیه. ئه‌منیش لۆی ناکه‌م.

به‌لام پیاوه‌تیه‌که‌ی کوو بوو ئه‌و؟ وه‌لا زور له‌ "1"
پیاوتر بوو. گوتی، ده‌لی لیشت تیک ناده‌م. عه‌لاقه‌م
به‌سه‌روهه‌ نییه. من ته‌قدیمی ده‌قابه‌م کردوه، با
بۆ خۆی بروات وه‌ریبگریته‌وه. له‌وئ بۆی ده‌کن،
بۆی ناکه‌ن، عه‌لاقه‌م به‌سه‌ریه‌وه‌ نییه. گوتم: "وه‌لا
ئه‌وه‌نده‌یش بکا هه‌ر مه‌منونم لیم تیک نه‌دا."

وه‌لا ئه‌وجا چووم، دیسان نه‌یانکرد. له‌ دوايه‌ که‌سه‌کی
دی بووه سه‌روکی سه‌ندیکا. له‌گه‌ل براده‌ره‌کی ته‌وان
بووه براده‌ری براده‌ر. ئیت ته‌قدیم کرد، په‌زانه‌ندیان
دا و، چاپم کرد.

جووتیان: باشه ئه‌وه چیی تیدا بوو؟ نه‌ شتی ده‌ژه‌حیزی
نه ...

عمیز گهری: ئاخه‌ر ئالیم کابرا گوتی که‌ له‌به‌ر خانه‌ی
بلاوکه‌ره‌وه‌که‌مانه. خۆم گومانم بۆ ئه‌وه‌ چو که‌ به‌نگه
مه‌به‌ستی سه‌هیزنی و ته‌وانه‌ بیت. بۆ نموونه‌ شته‌کی
له‌ ئیسرائیل چاپ بوو، لیره‌ قه‌ت قه‌ت نه‌یانکرد وه‌لا
ئیدی ئه‌وها بوو.

نا وه‌للا وه‌ختی خۆی وه‌کی ئیستا نه‌بوو خه‌لک له
کتیب به‌په‌له‌په‌ل بیت. کتیه‌که‌ت وه‌رده‌گیرا، ده‌با لۆ
خۆت خه‌ریک بی که‌ینێ داخو چاپ ده‌بی.

جووتیان: باشه دکتور، تو ئه‌و هونه‌ری وه‌رگیرانه‌ چوون
فیر بوویت که‌ ئاوا ئه‌و کوردیه‌ جوانه‌ت له‌ داغستاندا
به‌ کار هیناوه‌؟

عمیز گهری: ته‌رجه‌مه چییه؟ ته‌رجه‌مه موماره‌سه‌یه.
جووتیان: ئه‌ی پێش ئه‌وه موماره‌سه‌ت هه‌بوو؟

عمیز گهری: ئادی کوو. موماره‌سه‌ی بلاونه‌کردنه‌وه.
ئه‌من یا ئه‌وه‌ت پێ بریم: ئه‌من له‌ ناوه‌ندی بووم - نه‌وی
پوژینیش لۆ براده‌ره‌کم گیراوه - پوولی یه‌کی ناوه‌ندی
بووم. سالی ۱۹۶۱/۶۲. ماموستایه‌کی عه‌ره‌مییان
هه‌بوو، ئه‌حمه‌د عه‌بدولکه‌ریم، خه‌لکی هه‌ولیری -
هه‌ولیری بوو. ئه‌مه ده‌لین به‌ خه‌لکی ناو هه‌ولیری
ده‌رین هه‌ولیری. ئه‌نگو به‌مه‌ش ده‌رین هه‌ولیری. [به‌

پێکه‌نینه‌وه] پوژیکیان باسی شاعیریکی عه‌ره‌بی
ده‌کرد. ئه‌ده‌بی عه‌ره‌بی بوو - ئه‌و کات کوردی
نه‌بوو. له‌نیو قسه‌کانی گوتی: "ئه‌وه‌ی ده‌به‌ت
شاعیر، ده‌بی پر به‌و ژوره‌ی له‌سه‌ر کاغه‌زی
شیر بنووسی و بدپینی، ئه‌وجا ده‌به‌ت شاعیر."
کوره هه‌نگی بیرم کرده‌وه، خوایه ئه‌وه ئه‌و
ژوره کوو پر کاغه‌ز ده‌بی، بدپینی؟ ئینجا ئه‌وه
له‌ مێشکی من مابوووه. من پێش ئه‌وه‌ی
ده‌ست به‌ نووسین بکه‌م، چه‌ند کتیه‌که‌م
ته‌رجه‌مه ده‌کرد و فرهم ده‌دا. ته‌رجه‌مه‌م
ده‌کرد و فرهم ده‌دا. یه‌عنی ئیستا ئه‌من
پنم سه‌یره یه‌که‌ک دێ له‌ ژیانیدا هه‌ر دوو
کتیبیشی نه‌خیندیه‌وه، دوو کتیه‌ دوو کتیه‌ی
کوردی نه‌خیندیه‌وه، دێ یه‌که‌سه‌ر کتیه‌کی
ده‌ینی، ئه‌وه چییه من ئینگلیزی ده‌زانم یان
من عه‌ره‌بی ده‌زانم. وه‌للا ئینگلیزیه‌که‌ش
نازانی، عه‌ره‌بییه‌که‌ش نازانی. شت ته‌رجه‌مه
ده‌کا و ئه‌گه‌ر لۆ جیه‌کی بنیری بلاو
ته‌که‌نه‌وه، گه‌زنده‌شی هه‌یه. ئی کاکه
ده‌برو تو چاری خۆت پێ بکه‌یه‌نه. جا
مه‌به‌سته‌م، پێش ئه‌وه‌ی بلاو بکه‌مه‌وه،

ئەمەن ئەو ھەببۇ. مەن پەوانىيىزىيەكەم نووسى
 بېشىرى. ئى خۇ پەوانىيىزىش نووسىنە. ۱۰ جارىم
 زياتر نووسىو. ھەرچەندە ئىستا رام لىنى نىيە:
 پېرى ھەلەيە. مەجالىشم نەبوو، ئەو ھەببۇ
 گە يىشتىنى، ئەينە جارەكى دى پېيدا ھەماتەو.
جووتيان: نا ئىشەللا تەمەنت درىژ و بەرەكەتدار
 بېت.

عەزىز گەرى: دامناپو جارەكى دىكە ئەويان
 پېيدا بېتەو. ھەلەي زۆر، چونكە مەن سەرەتاي
 تەمەنم بوو و تازە عومر بووم دەستم دابوويە
 ئەو كىتەي.

جووتيان: دكتور، چ ۋەرگىزانىكى خوت لاي
 خوت زۆر جوانە؟

عەزىز گەرى: ۋەللامى نازانم بىرىم چى. ۋەكى
 جارەكى دىكە كۆتم، لە باۋكەكى بېرسە كىنەن
 كۆپت لە ھەمووان خۇشتر دەۋىت، ناتانى
 بىرى.

جووتيان: بەلام مەبەستم ئەو ھەببۇ كە جارى ۋا
 ھەببۇ يەككىيان لە كاتى ۋەرگىزاندا زۆر تام و
 چىژ دەكات بە دىلتا.

عەزىز گەرى: ۋەللايى خۇي زۆرەيان، مەن
 نالېم ھەموو، بەس ئەو ھەببۇ لەكەل فەكرم
 نەكونجايى، يان لەكەل زەۋقم نەكونجايى،
 خۇم لى قەداۋمە قەۋمە ھېچ. بەلام
 يەك شە ھەببۇ، دەبىت ئەمەن زۆر
 مەنۋونى داغستانى ھەمەتۋى
 بىم، لەبەر ئەو ھەببۇ ئەو ناۋەي ئەو لۇ
 مەنى پەيدا كەرد، بە ھەموو كىتەبەكان
 نەيانكردىە. ۋايە يان نا؟

جووتيان: ۋايە، كە دەلېن عەزىز
 گەردى، داغستان بە بىرى خەلكدا
 دىت.

عەزىز گەرى: [بىن دەكەنەت] ئەۋجا
 ئەو ھەببۇ خۇي، ئەكەرنە مەن ئەۋانى
 تىرىشم بىن... يانى بە خۇم قەناعەتم بىن بوو،
 ئىنجا كەردوومە.

جووتيان: ئىستا كۆمىدىياكەش ۋايە. بەراستى دكتور،
 پەراۋىزەكانت زۆر زۆر جوان.
عەزىز گەرى: كۆرە يەك دىنيا كىتەب لە پەراۋىز
 گەراوم. يەك دىنيا كىتەب!
جووتيان: يانى ھىماكانت لىك داۋنەتەو و ناۋەكانت
 ناساندوون.

عەزىز گەرى: ئاخىر چەند كىتەب ھەر لەسەر ئەۋەي
 خويندوۋەتەو. ئەۋجە بە تەما بووم بىچكە لە ئەو -
 بەس ئەو نەخۇشسىم بەسەردا ھات - پىشەكەيەكى
 بۇ بنووسم كە رەنگە ۲۰۰ لاپەرە دەردەچو.

جووتيان: دكتور، كۆمىدىياكەي دانىتەت بە چەند سال
 ۋەرگىزا؟

عەزىز گەرى: ۋەلا زۆر لە بەردەستم ماۋە، بەلام
 ھەموو دەم ئىشم لى نەدەكەرد لەۋ پۇژەۋەي كە
 دەستم بىن كەردبوو تا تەۋاۋ بوو، ھەشت-ئۆ-دە سالنىك
 بوو. ئەۋەش ھى چ بوو؟ مەن لەۋ ماۋەيەدا دكتورام
 ۋەرگرت. دكتوراكەي ئىنگىلىزى لە كۆيە. يەك-دو
 كىتەبى دىكەم ۋەرگىزا، يانى ۋە نەبوو خۇم لۇ ۋى
 تەرخان كەردى. جارچار دەرفەتم ھەببۇ، ھەفتەيەك
 دە پۇژ ئىشم لەسەر دەكەرد. زەۋقم لەسەرى نەمايا،
 دامدەنا لى دەگەرام؛ ئەمەن بەسەبىرم لە ئىشان. بە
 خۇي شە ھەببۇ ھى ھەفتاكانە - ئەۋەي "پلنگ لە
 پۇژى دەمەمدا" بە خۇي ھى ھەفتاكانە. ۷۶ يان
 ۷۸ بوو ۋا بزانم لە بەغدا مامۇستا بووم، بە پىياسە
 چوومە كۆرەپانى تەحرىر، دووسى كىتەبىرۋىشى
 چاكى لى بوو، لە كىتەبىرۋىشكە كىرىم، ھەر لەۋى
 لە چايخانەيەكى تەنېشت ئەو خويندەمەو. ھاتەو
 بىرىارم دا [ۋەرىگىزىم]. ھەر لەۋىش دەستىۋوسى
 يەكەم نووسىيەو. ئىدى ئەۋە ھەر لە مالى بوو.
 ھەتا بەۋ دوايىيەنە چاپم كەرد.

جووتيان: ئەي باشە، چۆن بىرىارت دا "داغستانى مەن"
 ۋەرىگىزىت؟

عەزىز گەرى: تىزىكەي ۱۰-۱۵ سال بوو كۆقارەك دەر
 دەچو، ئەدەبى سۆفىتى (Soviet Literature)، ئەو
 كۆقارەم دەكەردى ۋە دەمخويندەو. يەككىك لە ژمارەكان
 ئەو داغستانەي تىدا بوو. بەس شىك كەرد ھەموۋى

نه‌بیت. گه‌رام، وه‌لا براده‌ره‌ک کتیه‌که‌ی لۆ په‌یدا کردم. ئیتیر ده‌ستم کرد به‌ترجه‌مه‌ی، به‌لام په‌که‌م جار له‌و گۆفاره‌ کتیه‌که‌م دی.

زۆر به‌رهم‌می دیکه‌یش هه‌ن که له‌ سوڤیت لیتریچهر که‌وتنه‌ به‌رجه‌وم و پتم کتییی چاکیش بوون که‌ ترجه‌مه‌یان بکه‌م، به‌لام ده‌رفه‌تم نه‌بوو. وه‌لا نزیکه‌ی ۱۰-۱۵ سال ئه‌من مو‌تابه‌عه‌ی ئه‌و مه‌جه‌له‌م ده‌کرد.

جووتیان: ئه‌ی قۆلبێ (ئیه‌راهم زه‌بووک) که‌ له‌ پێشه‌کیدا ده‌لییت، من خۆم نه‌مویستوه‌ وه‌ریبگیرم، به‌س براده‌ریکم کاتی خۆی پنی گوتم بۆ وه‌ریناگیریت، پاشان کۆچی دوا‌یی کردوه‌ و ...

عه‌زیز گهرمی: ئا، ئه‌وه‌م له‌سه‌ر فووسیبوو، راست ده‌که‌ی. ئه‌وه‌ ئه‌و جه‌میده‌ی بۆی چه‌کیم کاکه‌وه‌یس بوو که‌ هاته‌ کتم. ئه‌وه‌ ئه‌من له‌ به‌غدا‌یه‌ بووم له‌که‌ل چه‌کیمی له‌ خانییه‌کی بووین. ئه‌و له‌و ژۆره‌ی بوو، ئه‌مه‌ش له‌و ژۆره‌، هه‌ر دوو‌سی که‌س لێره، دوو‌سی که‌س له‌وئ - زگورتی بووین. ئه‌و ده‌هاته‌ کن چه‌کیم، له‌وئ په‌کدیمان ناسی. رۆژیک باسی خویندنه‌وه‌ و شت کرا، من باسی عه‌زیز نه‌سینم کرد. گوته‌ی من، کتیه‌کیت لۆ ده‌ینم بیخوینه‌وه‌. گوتم، بینه‌، وه‌لا ئه‌و کتیه‌ بوو. ئیدی که‌ خویندنه‌وه‌، چاره‌کی دیکه‌ هاته‌ نامه‌وه‌، گوتم، ئه‌وه‌ کتیه‌که‌ت. گوته‌ی نا، من نامه‌وته‌وه‌، به‌لام مه‌رجیکم هه‌یه‌. گوتم، چیه‌؟ گوته‌ی، وه‌ریبگیره‌. گوتم، کوره‌ من‌رقم له‌و سه‌کبابه‌ ده‌به‌ته‌وه‌، [په‌ پیکه‌نینه‌وه‌] چونکه‌ کابرایه‌کی زۆر تۆرانی بوو. هاته‌ بۆ ئێره‌ ده‌یانگۆ گوته‌ی، ئه‌و هه‌موو ناوانه‌ تۆرکینه‌، ئێره‌ سه‌ر به‌ تۆرکیایه‌؛ ئێره‌ تۆرکستانه‌، وایان ده‌گۆ، ئه‌من نه‌مدیت... ئه‌و که‌ چه‌مید مرد، سووم بووه‌وه‌، گوتم: "بۆ هه‌تا له‌ ژیا‌ندا بوو ئه‌من درم شکاند؟ وه‌للا‌هی قه‌یدی نییه‌، له‌پاش مردن لۆی ته‌رجه‌مه‌ ده‌که‌م." ئه‌وه‌م له‌ پێشه‌کییه‌که‌ی نووسیوه‌، ئا.

جووتیان: له‌ سه‌ره‌تای ته‌مه‌ندا له‌ وه‌رگیراندا سوودت له‌ کام وه‌رگیرێ کورد وه‌رگرتوه‌؟

عه‌زیز گهرمی: ئه‌و کاته‌ ئه‌وه‌نده‌ وه‌رگیر نه‌بوو. نووسه‌ر زیاتر بوون - تۆ ته‌ماشای بکه‌، له‌ په‌نجایه‌کان و شه‌سته‌کان. وه‌للا‌یی ئه‌من به‌ ده‌ره‌جه‌ی په‌ک بۆ

زمان سوودم له‌ عه‌لا‌ئه‌ددین سه‌ججادی وه‌رگرت. ئینجا که‌ له‌ ماجستیر وه‌رگیرام... دنیا خرا بوو هه‌تا وه‌رگیریم ئه‌وه‌نده‌ ماندوو بووم؛ وه‌ریانته‌ده‌گرتم ده‌یانگوت: "کاکه‌، ئه‌تۆ به‌که‌لک نایه‌ی." ده‌بینم ئه‌منیان وه‌رگرتوه‌ له‌که‌ل دوو‌سی که‌سیان داناوم تازه‌ سالی پێشوو ده‌رچوونه‌ په‌ک و شه‌یان نه‌خویندوه‌ته‌وه‌. ئی ده‌ منیش وه‌للا‌هی ۸۰% ی کتییی کوردیی عێراقم خویندبووه‌وه‌. ۸۰%، ئالیم ۱۰۰%. چا ئه‌من ئه‌وه‌ی که‌وتبووه‌ به‌رده‌ستم خویندبوومه‌وه‌. ئه‌وانه‌ی که‌ کوردیزان بوون خویندبوونه‌وه‌: شاکر فه‌تاح، ئیه‌راهم ئه‌حمه‌د (ئیه‌راهم ئه‌حمه‌د کوردیه‌که‌ی باشه‌)، به‌س هه‌یچیان وه‌کوو عه‌لا‌ئه‌ددین سه‌ججادی کوردیه‌که‌یانم پێ خۆش نه‌بوو؛ ئیستایش تاسه‌ی ئه‌وم هه‌ر ماوه‌، رېشته‌ی مرواریم له‌ کنه‌ له‌ویم داناوه‌، هه‌ر که‌ زه‌رقم نه‌بی رایده‌کیشم ده‌-پازده‌ لاپه‌ران ده‌خینه‌وه‌.

به‌س کوردیه‌که‌ی خۆشه‌! راسته‌ نوکته‌یه‌، به‌لام کوردیه‌که‌ی خۆشه‌. هه‌ژاریش... له‌ ده‌وله‌مه‌ندیی زمان، هه‌ژار، ئه‌و فره‌هنگه‌یشی دایناوه‌ فراوانه‌ و وشه‌ی زۆری قێدا‌یه‌، به‌لام له‌ ڕووی زانستی فره‌هنگه‌وه‌ باش نییه‌.

جووتیان: ئه‌ی وه‌رگیرانی قورئانه‌کیت پێ چۆنه‌؟

عه‌زیز گهرمی: وه‌للا‌یی نازانم. ده‌زانی بۆ نازانم؟ به‌راورد‌م نه‌کردوه‌؛ ده‌بیت به‌راورد‌ی بکه‌یت ئه‌وجا ب‌ریار ده‌دیت.

جووتیان: نا، ئه‌ی خۆت نه‌خویندوه‌ته‌وه‌ وه‌کوو مانا و کوردیه‌که‌ی؟

عه‌زیز گهرمی: با. کوردیه‌که‌ی عه‌بیی نییه‌. کوردیه‌که‌ی خۆشه‌. به‌لام من به‌راورد‌م نه‌کردوه‌ته‌وه‌. به‌ لایه‌نی که‌مه‌وه‌ ده‌بیت چه‌ند سووره‌تیک به‌راورد‌ بکه‌یتوه‌، ئه‌وجا ب‌ریار ده‌دیت که‌ وه‌رگیرانه‌که‌ی چۆنه‌. به‌س با پیت بلیم، نازانم ئه‌تۆش سه‌رنجت داییت یان نا، هه‌ژار به‌ گشتی له‌ وه‌رگیران گۆی ناداته‌ ده‌قه‌که‌؛ به‌ که‌یفی خۆی زیاد و که‌م ده‌کات.

جووتیان، **ئەو** مەبەستەکە وەر دەگیریت و دوا یی
دای دە پرێژیتەوه.

عەزیز گەردی: ئاخەر زیاد و کەمیش دەکات.
وەرگیرانی مەم و زینەکە ی بەس کەمیکم
بەراورد کردەوه. ئەو کاتە ی کارم لەسەر مەم
و زین دەکرد، تەماشام کرد لە هەندیک شوێن
بەیتی بە جێ هێلاوه یان خۆی دوو سێ بەیتی
زیاد کردەوه. ئەو گۆی ناداتە دەقەکە. ئەوجا لە
چوارینەکانی عومەر خەیا میش لە پێشەکییە کەیدا
وا دەلێت، نازانم سەرنجت داوه یان نا، دەلێت
ئەمن نەهاتوو کورد فیزی فارسی بکەم هەتا
وشە بە وسە بۆی دابنێمەوه. ئەو کابرایە جیی
گوتوو، بیریۆکەکانی ئەو دەگیرمەوه.

ئەوجا هەزار لە وەرگیراندا بە پرێزبەندی
رستەکان ئاڤات و رستە بە رستە
وەرگیریت. من وەک خۆم، نازانم بۆ تۆ، زۆر
پابەند دەبم بەوهوه کە رستە رستە وەرگیرم،
ئەگەر پێویستیش بوو دوو رستە لە یەک بەدم.
ئەگەر پێویستیش بوو، پەنگە رستە یەکیش
بکەمە دوو رستە. هەتا پێم بکریت رستە رستە
دەیهێنمەوه. بەوه ئەمێنتر دەبیت، ئینجا مەلا
شوکریش لاسایی ئەو دەکاتەوه؛ دەلێت من
یەک پەرەگراف دەخوێنمەوه و دوا یی بە
کوردی دای دە پرێژمەوه. ئێ کاکە ئەوه
ئەمێن نابیت. راستە تۆ بیریۆکە کە
دەگوزیتەوه، بەلام هەندیک جار
تۆ لەبەر شیوازەکە وەر دەگیریت.
ئەو نووسەرە شیوازیکی تایبەتی
هەیه دەبیت رەچاوی شیوازەکە ی
بکەیت. ئێستا من چیریۆکەکانی
"زەکەریا تامر" بە زۆری لەبەر
شیوازەکە ی وەرگیرا. ئێستا من خۆم
بنووسم، ئا وا نانوسم. بەلام ئەو
لەبەر ئەوه ی وای نووسیوه، بۆ پاراستنی
شیوازەکە ی ئەو، وا دەنووسم. چونکە کتێب
هەیه تۆ بۆ شیوازەکە ی وەریدهگیریت.

جووتیان: شوکور مستەفایش زمانی نووسینی خوشە،
بەلام هەر ناگات بە هەژاردا.

عەزیز گەردی: ئاخەر دەزانیت چییە؟ دوو شت بەتێ
بەرچاوی خۆت؛ یەکیکیان ئەسلی بیت یەکیکیان تەقلید.
هیی هەزار ئەسلی بوو هیی ئەو تەقلید. هەزار ئەو
کوردییە ی کە دەیتووسی لە مەجلیسیان فیزی بووبوو
- لە کرمانجەتی فیزی بووبوو. لە ناو خەلک فیزی
بووبوو. جگە لەوهیش، کابرا نوکتەچیەک بوو، باوەر
ناکەم لە هەموو دنیا نوکتەچی وەکوو هەزاری هەبیت
- خۆ چیشتی مجبور لە سەرەتای تا کۆتایی هەمووی
نوکتە یە. [بە پێکەنینەوه] کوردییەکە ی ئەو و ئەو وشانە ی
بە کاری دەههێنان سڕوشتی بوون. بۆ نموونە، ئەو
قسە ی تورکمانانی ناو هەولێری بە کار هێناوه. بەلام
مەلا شوکور لاسایی ئەوی دەکردەوه. هەمووی لاسایی
بوو. جا لاسایی قەت وەکوو ئەسلی نابیت.

جووتیان: بەلام دکتۆر، ئێستا رەوتیک پەیدا بوون،
دەتوانین بلێن زۆر بەیشیان نووسەر و وەرگیر
پۆژەلاتییەکان، زۆر زۆر بە شیوازی ناوچە ی
موکریان دەنووسن. هەر وەک چۆن کاتی خۆی
کۆمەلێک پەیدا بووبوون، ئێستایش هەر مارن، لەو
نووسەر و وەرگیرانە ی ناوچە ی سلیمانی بەس تەنیا
بە شیوازی ناو سلیمانی دەیاننووسی، ئێستا ئەوانیش
شتیکی وا دەکەن. ئەوەت پێ چۆنە؟

عەزیز گەردی: ئەو شتانه سەر ناگرن، چونکە زمان لە
ناوچە گەورە ترە. بە هەر بە کار بهێتن، پاش ماوه یەک
بۆ خۆیان پەشیمان دەبنەوه و ئەوانی دیکیش بە
کار دههێنن. ئەوجا دەزانیت هەمووی چییە؟ هەمووی
غرووری شیخ مەحمود و قازی مەحمەدە. ئەوان
بۆ نموونە لەبەر ئەوه ی کوردی لەوی چەسپا،
ئێستا ئەومندە بە شیخ مەغرور بوون. کاک هەر
دەلێن شار، خۆ نالێن سلیمانی - [لایان] شاری دنیا
هەمووی بریتییە لە سلیمانی. خەلکی سلیمانی عەیبی
هەرە گەورەیان ئەوه یە تا بلێت شارچینە. ئێستا
بۆ نموونە، دوو برادر یەکیکیان کەرکووکی بیت
یەکیکیان سلیمانە یی بیت، هەر سلیمانە ییەک بزانی
ئەوه یان سلیمانە ییە، زۆر پەپشتیری دەدات بەسەر

كەركوكىيەكەدا. ئى بابە ئاخىر ئەو كوردەم كورد نا، ئەو ھەردووك مرقۇن. ئەو كورد دەپى وا بى؟ ئەوجا ئەوان زۆرەيان ئەوانە - سىروشتيان واپە. دكتور عىززەدىن مستەفا رەسوول (خوا لىتى خۇش بىت) جىاوازى دەكرد لەنىوان خويىدكارى ھەولتەرى و كەركوكى لەگەل سلىمانەنى. ئى دكتور عىززەدىن كورد دەپى ئەو؟ ئەو كابر پۇشنىپەر گەورەپە چۇن دەبىت وا بىكات! ئەوجا موكرىانىش لەبەر قازى محەممەدە.

جووتىان ئەى دكتور تۇ چۇن بىرپار دەدەيت لەسەر شتىك بىنوسىت؟

عەزىز گەردى: مەن كە شتىك بە خەيالدا دىت، يەكسەر دەچم دەپنوسم و شتى لەسەر كۆ دەكەمەو. لى دەگەپىم سالىك، دوو سال، سى سال، چوار سال چى زانىارىم دەست بگەوئىت دەپنوسمەو و دايدەنىم. ئەوجا دەيكەمە كىتەپ يان نا كىشە نىيە. ئىستە يەك دىنا كىتىم لەناو كۆمپوتەردان.

جووتىان: ئەى لەگەل دۇستۇفەسكى بەبىت چۇنە؟

عەزىز گەردى: وەللایى بەس خىندىتمەو. ھەموو بەرھەمەكانىم نەخىندىبوو. بەس تاكتاكتام خىندىبونەو. ئەوئى سالى كۆبەرھەمەكەم بە ھەرەبى كەتە بەرچاوى، ھىنام فەترەپەكم لۇ تەرخان كورد ھەمووم خىندەو [بە پىكەنىنەو] ھەر ھەمووى لە سەرەتاو تا كۆتایى.

جووتىان: ئەمەكەى بوو؟

عەزىز گەردى: نەزىكەى ۱۰ سال دەپى. ھىشتا وام لى نەھاتىبوو. 2

جووتىان: ئەى چۇن بوو لەو ۱۰ سالەى پىشوویدا كە ئاوا خەرىكى خويىندەو ھەى كۆبەرھەمەكەى دۇستۇفەسكى بووئىت، ھىچت لى وەرنەگىرا؟

عەزىز گەردى: وەللایى نازانم. تەكەتمە سەر ئەو خەيالەى تەرجمەى بگەم.

جووتىان: بەس دكتور، دۇستۇفەسكى زور جوان و مەرسووپەنەر كار لەسەر دەروون و تاييەتمەندىيەكانى مرقۇف دەكات.

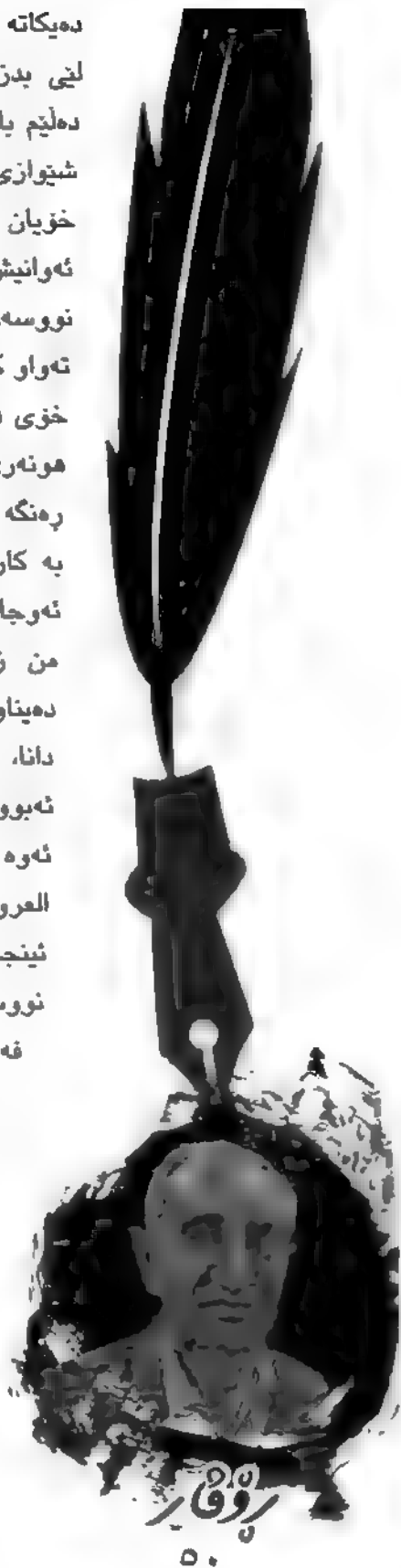
عەزىز گەردى: ئا. زۆر عەجايپە. جارەكەيان بە بۇنەى يادى سەد سالەى مەندىو ھەى بوو چى بوو، مەقالەپەكم لەسەر خويىندەو كە گۇفەرەكەيان تاييەت كوردبوو بەو، لە جىئەكى - قەسەكەم زۆر پىن عەتتىكە بوو - لە دۇستۇفەسكى دەپرسن، بۇچوونت چ بوو كە وەختى خۇى خەرىك بوو بىتكوژن؟ ئەو بوو لەگەل دىسەمەرىيەكاندا بوو و ئەوان بزووتتەو پەك بوون دژى قەيسەر. زۆر نووسەرى دىكەى لەگەلدا بوو كە زوو نەما و ھەندىكەيان كۆژران و ھەندىكەشىان دوور خزانەو. ھىندەى نەمابوو [دۇستۇفەسكى] ئىعدام بگىت كە فەرمان ھات ئىعدامەكە رابگرن، پۇژىك پاش راکرتەكەى بۇ سىبىرىا دوور خراپەو. ئەوجا لىتى دەپرسن، تۇ بۇچوونت چ بوو؟ دەلى، وەللایى مرقۇف ھەر دەمرىت؛ زۆر ئاسايپە، بەلام ئەمەن خەمى سەرى خۇم نەبوو، خەمى سەرى ئەو پالەوانانەى ناو پۇمانەكانەم بوو كە لە مېشكەدا بوون - ئەوان ھەموو لەگەل ئەمەن لە سەرىان دەدرا. ئەو قەسەم زۆر پىن عەتتىكە بوو.

جووتىان: دۇستۇفەسكى دەلەت، كارەكتەرى وام ھەبوو پىنج بۇ پانزە سال لەگەل خۇمدا گەورەم كوردوو.

عەزىز گەردى: دەزانى لە كورد كى ئەو ھەى بوو؟ وەلەو بەرھەمى زۆر كەمە. محەممەد مەولوود، ئەو ھەى پۇمانى "پىگائى ھەپە. نازانم خويىندووتەو ھەى يان نا. دوو كۆمەلەچىرۆكىشى ھەپە. ئەو بە خۇى دەيگوت كە چىرۆكى وام ھەپە پەنگە ۲۰ سال بىت لە مېشكەدا بىت. بىست سال! ئەوجا ئەو "پىگائى" بەرپار بوو سى بەرگ بىت، بەلام پىنى تەواو نەكرا. دوو ھەى دىكەى نەنووسى، بەس ئەو ھەى نووسى. دەيگوت، لە مەندالىيەو مېشك پىئەى خەرىكە. ئەوجا ئەو ئەو [سەفەت]انەى ھەبوو. يەك قەشەشى ھەبوو، ئەمەن ئەو قەشەشىم زۆر پىن گەورە بوو. دەيگوت: "زۆر كەس ھەپە، بۇ نەمۇنە، فەكرەكى لە مېشكە كە

دهيكاته چيرۆك، له كن خهلكى وا ناليت، نهكو
 لى بدزن. بهلام من له كن ههموو خهلك وا
 دهليتم با ههموو بدزن بنووسن. ئهمن دهزانم به
 شينوازي خوم دهنووسم، با ئهوانيش به شينوازي
 خويان بنووسن. شينوازي من جيايه، هبي خومه.
 ئهوانيش كهيفى خويانه. "ئوجا ههه بهراست
 نووسهر شينوازي خوى خويهتى. نووسهر كه
 تهواو كهته ناو نووسين، نووسينهكهى شينوازي
 خوى دهكرت: له بپرکردنهوه، له ليكدانهوه، له
 هونهرى نووسيني پومان، نهك وهركيران. جا
 پهنگه ههنديك هونهر له نووسيني پومانكهيدا
 به كار بهيشت، خهلك ههه به كارى نههين.
 ئوجا زور سهيره ئههه. ئينجا له عهرووزدا
 من زور جار نمونهم لۆ خويندكارهكانم
 دهيناوه كه ئهبوو عهتائيه جاريكيان شيعريكى
 دانا، به بهر عهرووز نهدهكهوت. پشان گوت،
 ئهبوو عهتائيه، ئهتو شاعيرهكى گهرهه،
 ئهوه عهرووز نيهه. گوتى: "أنا أكبر من
 العروض. (من له عهرووزى گهرهترم.)"
 ئينجا فيعهن ئهوهى شيعرى عهرووزى
 نووسيوه شاعيرهكى وهكى وى بووه. پاشان
 فهراهيدي هاتوه قانونهكانى دانايه. ئى
 من لهو قانونه نهچمه دهري؟ باشه
 لۆ نهچمه دهري؟ ئههه كاپرايهى
 لۆ خويرا نووسيهتى، منيش لۆ
 خومرا دهنووسم. با بهكهكى كه
 بيت قانون لۆ ئيمه دابنيت. [به
 بيكهتينهوه]

تيبينى: ئهم گفتوگويه بهشيكى
 كهمه له گفتوگويهكى شەش سهعاتى
 جووتيار قارهمان، كه سالى ٢٠٢١
 لهگهڵ د. عزيز گهرديدا كردويهتى و
 بپياره له داهاوودا، له كتيپيكا بلاو بكرهتهوه.

عەزیز گەردی خواجەیی زمان و زەمان

حەممە مەنتەك

به پنی تیزه بوونگه راییه که ی هایدیگر مرقف فریدراوته ئیره، واته مرقف به ویست و ئاره زوی خوی نه هاتووته دنیا. که واته مرقف که دیته دنیا، هیشتا بوونی خوی کامل نه کردووه. بنگومان مرقف ده که ویته بهر کارتیگری که سانی دهوروبه ری، نه وان به ها و ئاکار و دابونه ریت و کوی بیرکردنه وه کانی خویان به سهر ئیمه دا ده سه پینن، ده یانه وی خودی ئیمه داگیر بکن. لیزه وه هایدیگر دوو قورمی بوونمان بق شرفه ده کات. په کیان بوونی په سه نه، نه وی دیکه یان بوونی ناره سه نه. له ساده ترین پیناسه دا بوونی په سه ن بوونیکه خاوه ن بیرکردنه وه و تیروانین و پرژه ی خویته ی بق زیان. ههرچی بوونی ناره سه نه که سیکه به رده وام له ژیر کاریگری دهوروبه ریته ی، به رده وام له پنی نه وانی دیکه وه بیر ده کاته وه، خاوه نی هیچ پرژه یه ک نییه. وه کو د. محمه د که مال له کتییی ئونتولوجی بنه پته ی و بوونی مرقف دا باسی ده کات: بوونی ناره سه ن بوونیکه زوربلیه، نه وه ی ده شیلپت کرچوکال و بیتامه. که واته بوونی ناره سه ن بوونیکه ته نی ده نگه ده نگ به ره م ده هینیت.

له ناو کایه ی رزشتییری کوردیدا ده یان که سمان هه ن، هیندیکیان ته نی ده نگه ده نگ به ره م ده هینن، پرژه یه کیان بق کاملکردنی بوونی خویان پین نییه. خواجه ی زمانی کورد، عزیز گهردی، په ک له و بوونانه یه، به رده وام خه ریکی به په سه نکردن و کاملکردنی بوونی خویته ی، نه و به رده وام خویته ی، خاوه ن پرژه ی خویته ی. له پنی نه وه وه که سانی دیکه یش هولی کاملکردنی بوونی خویان ده دن، یان ده یانه وی بین به بوونی په سه ن. هایدیگر چهند پیشمه رجیک بق بوونی مرقف داده نیت، واته مرقف

له پنی ئهم چهند پیشمه رجیه ده توانیت بوونی خوی بسه لمینیت، نه وانیش پیشمه رجی جیهان و بوونی نه وانی دهوروبه رمان و پیشمه رجی داهینان. نه وه ی به که لکی باسه که ی ئیمه دیت، پیشمه رجی داهینانه. هه مان شیوه د. محمه د که مال له کتییی بوون و داهینان دا ده لیت: داهینان پرۆسه یه کی به رده وامه له نه بوونه وه به ره و بوون له پیناوی خوته واوکردنی ئهم بوونه دا ده که ویته گه. که واته مرقف به پین داهینان و پرژه بوونیکه ناته واوه. خواجه ی زمانی کوردی، بوونیکه له پنی داهینانه وه بوونی خوی ته واو کردووه. خواجه که مان له پنی پرژه وه یش ده کات. نه و زانسته کانی سه روا، کیشی عه رووز و په وانیژی به ته وای براندووه ته وه.

کاتیک خواجه ی زمانی کوردی، له سه ره تای سالانی حه فتای سه ته ی پابردو زانستی په وانیژی به سن بهرگ له نه ده بی کوردیدا بلاو ده کاته وه. له پنی ئهم سی بهرگ وه چ له پووی تیوری و چ له پووی پراکتیکی وه بناغه یه ک بق په وانیژی له نه ده بی کوردیدا داده نیت. به پروای من ئهم سی بهرگه ی خواجه که مان زانستی په وانیژی له نه ده بی کوردیدا براندووه. ئیدی نه وه ی دوا ی نه و هاتووه و باسی په وانیژی کردووه، ته نی جوینه وه ی بیرکردنه وه و پیناسه کانی خواجه ی ئیمه بووه.

دوا ی ده رده سه رییه کی زور، دوا جار له سالی ۱۹۹۴ دا له خویندن بال (ماسته ر) وه رده گیریت. له نووسینی نامه ی ماسته ره کهیدا فورمیکی جوایه ز له ئیشکردن، ته نانه ت نامه یه کی تاییه ت و جوایه ز ده نووسیت، که کوتایی به بابته ی کیشی عه رووز ده هینیت. نه گه ر ته ماشای نامه ی ماسته ر و دوکتوراکانی نه و سه رده م له زانکوکانی کوردستان بکه ین، هه ست به هه زاری و هه رزانی ناوه پوکی نامه کان ده که ین. زوربه ی نامه کان خو خه ریککردن بوون به کوکردنه وه ی زیان و شیعره ی شاعیران. خواجه ی زمانی کوردی دیت خوی له قه ره ی زانستیک به ناوی کیشی عه رووز ده دات. نامه که ی به ناوی (کیشی شیعره ی کلاسیکی کوردی و به راوردکردنی له گه ل عه رووزی عه ره بی و کیشی

شيعری فارسی) دهنوسیت. هر له ناوتيشانه كه وه
 مرق تووشی سهرسووپمان دهبيت. زانستی عرووز
 له گهل عرووزی عهره بی و فارسی بهراورد بکريت!
 دیاره بۆ ئەم ههولای ئیش له باره ی کۆی دیوانی
 شيعری شاعیره کلاسیکه کوردیه کان دهکات. هر
 بههنده ناوهستیت، دیت ئەو کیشه عرووزیانه ی
 تایبه تن به شيعری کلاسیکی کوردی له کتیبیک به ناوی
 کیشناسی کوردی بلاو دهکاته وه، هاوکات کتیبیکیش
 تایبهت دهکات به زاراوه ی کیشناسی و به ناوی
 فرههنگی کیشناسی بلاو دهکاته وه دهبین داهیتانی
 خواجه ی ئیمه له وه دایه یه خه ی ئەم زانسته ی گرت و
 تاکرو دوا دێر هه مووی باس کردووه. هیچ شتیکی بۆ
 دوا ی خۆی نه هیشتووه ته وه. هه رچی دیوانی شيعری
 شاعیرانی کلاسیکه شرقه و شه نوکه ی کردوون.
 دوا ی پرکردنه وه ی که لینی توێژینه وه ی کیشناسانه ی
 شيعری کلاسیک، کار له باره ی تهکنیکیکی دیکه ی
 شيعری کلاسیک دهکات، ئەویش سه روایه. سه روا
 یه کیک له لایه نه هونه ریه کانی شيعری کلاسیکه،
 که ره هه ندی ئیستیتیکی و موسیقای به شيعر
 ده به خشیت. له گوران و شینخ نووری و ره شید
 نه جیب و پیره میژده وه دزایه تیه که ی ته وای کیش و
 سه روا ی شيعری کلاسیکی کوردی دهکرا. به رده وام
 تا سالانی هه شتای سه ته ی رابردو، کیش و سه روا ی
 شيعری کلاسیک، ته نانهت کیش و سه روا له شيعردا
 به دوو خه وش و پروی ناشیرینی شيعر ده ژمیردران.
 کاتیک نامه ی دوکتورا که ی خواجه ی زمانی کوردی
 ده خوێننه وه، جادوو و هه وری ره شی هه موو ئەو
 بۆچوونانه ی پیشتر سه بارهت به سه روا وه کو لایه نی
 کیماسی و خه وش شيعر هه بوون، به نال دهکاته وه.
 ئاخه کاته ک تو دبی ئەم نامه یه ده خوێننه وه تیده که ی
 سه روا چ هونه ریک و موسیقایه ک به شيعر ده به خشیت.
 ئنجا تیده که ی به شینی ئیستیتیکی شيعری کلاسیک
 له سه روا دایه. له رپی ئەم تیزی دوکتورایه ی
 خواجه که مانه وه تیده که ی سه روا چه ند فراوانه، چه ند
 قووله و چ کاریگه ریه کی له بنیاتی شيعر به گشتی
 و شيعری کلاسیک به تایبه تی هیه. هیچ که لین و

قوژینیکی سه رواش نامیتیت خواجه ی زمانی کوردی
 شیکردنه وه شرقه ی بۆ ته کردیت. ئەو، توێژینه وه له م
 زانسته ی له ئەده بی کوردی ته وای دهکات و ئیدی بواری
 بۆ هیچ که سیک تر ناهیتته وه قسه ی دیکه ی له باره وه
 بکات. ئەگه ر ته ماشای لیستی سه رچاوه کانی تیزی
 دوکتورا که ی له باره ی سه روا وه بکه ی، به زمانه یلی
 کوردی، عهره بی، فارسی، ئینگلیسی، فره نسی، ئەسپانی
 و ئیتالی سه رچاوه ی به کاره ی ناوه. لیره شدا که م دیوانی
 شاعیرانی کلاسیکی کوردی هیه کاری له باره وه
 نه کردیتته وه و سه روا ی شيعره کانی لیک نه دایته وه.
 له ئەده بی کوردیدا خواجه عه زیز، هینده ی به وه رگیر
 تاريف دهکری، ئەوه ندە به نو سه ر تاريف ناده ری. به
 بروای من داهیتانی ئەو له وه رگیران چه ند، له نووسین
 و پرژه ی نووسینیدا هینده یه. ده بین سالانی
 هه شتای سه ته ی رابردو چه ند کتیبیکی پرۆگرام بۆ

قوتابیانی به شی زمانی کوردی داده نیت، سه رپای
 ئەوه ی چه ندین که س له یه کتیبی سو فیتی
 ئەوکات به بروانامه ی به رزه وه هاتبوونه وه.
 به لام خواجه ی ئیمه کتیبی (ئەده ب و ره خه)
 له سالی ۱۹۷۴ دا دهنوسیت. هاوکات له بواری
 په روه رده دا بۆلینکی بالای هه بووه، چه ندین
 سالی به خزمه تکردنی وانه گوتته وه وه کو
 ماموستا له قوتابخانه ی ئاماده یی بزگاری و
 قوتابخانه کانی دیکه ی. شاری هه ولیر به پی
 کردووه.

ئوه ی جه تی له مره وه ده کرتته وه.
 هه وله کانی خواجه عه زیز له یله ی
 وه رگیرانه وه له وه رگیرانیدا پتر به لای
 ئەده بی کون و ئەفسانه دا بۆیشته وه میره
 کاتیک قوتابی ئەو بووم له کولیزی زمان.
 زوو زوو له ماله وه ده چوومه خزمه تی
 جاریک لیم پرسی: کاک دوکتور بۆ کتیبی
 فه لسه فی و ره خه یی وه رناگیریت، ئەوه ندە
 خه ریکی هه قایهت و چیرۆکی ئەفسانه ییت؟
 له وه رامدا گوتی: ئەتوو هیشتا منداری،
 کورد هیشتا قیمه تی ئەفسانه نازانی، له

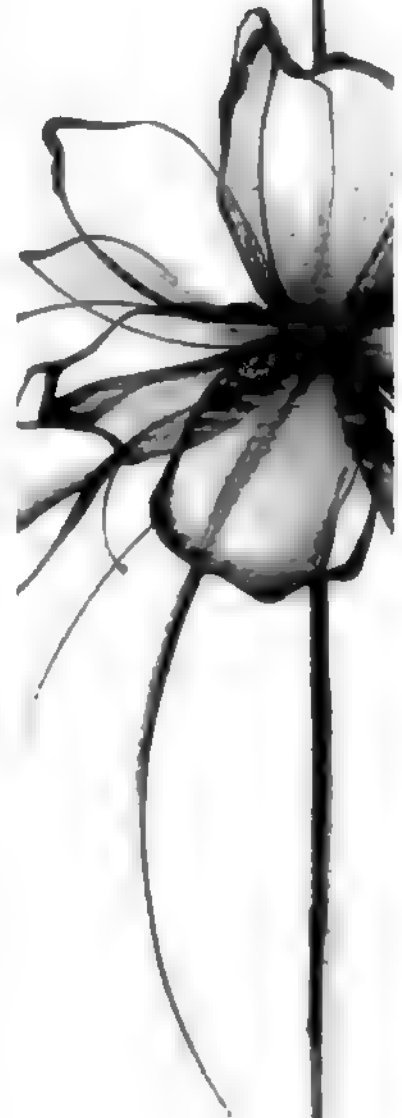

داهاتوودا قییمهتی ئەفسانە بە دەردەکەوێت. ئەم
 قەسەیی خواجه لە میشتکدا مایەو و دەمینێتەو.
 کاتیک لە خوێندنی بالا/دوکتورا وەرگیرام.
 بیرم لەو کردەووە کەرەسەیی توێژینەووەکەم
 هەقایی ئەفسانەیی کوردی بێت، بۆ ئەمەیش
 تیوری سیمپۆلۆژیای گێڕانەووەم هەلبژارد. لە
 ئەنجامدا بۆم دەرکەوت، پۆمان و چیرۆکی
 نوێ وەکوو بەرەمی شار، چەند سوودییان لە
 بنەما و ڕەگەزەکانی گێڕانەووە وەرگرتوو. ئاخ
 ئەوەی گابرییل گارسیا مارکیزی دروست کرد،
 ئەو هەقایی ئەفسانەییانە بوون، کە داپیرەیی
 بۆی گێڕابوووە. کاتیک ئەو هەقایی و دەقە
 ئەفسانەییانەیی خواجهی زمانی کوردی بە
 کوردییان دەکا دەخوینەووە، بۆم دەرکەوێت
 هەموو ئەتەوکانی دنیا پێوەندییان پێکەووە
 هەبە. کاتیک ئەفسانەیی ئێرانی، ئەرمەنی،
 سلافی، تورکیایی، ئەفریقی، کوردی و
 ئازەربایجانی دەخوینەووە، ئنجا دەزانم مەژۆ
 لە کێدا چۆن پەنای بۆ ئەفسانە بردوو، بۆ
 ئەوەی دەوروبەری خۆی بناسێت. بۆیەیش
 دەبینین تیۆریزانیکێ وەکو کلود لیفی
 شتراوس لە ڕووی ئەنثروپۆلۆجییەو دیت
 لە ئەفسانەیی میللەتان دەکۆلێتەو و
 ئەوەیش دەسەلمینێت، کە ئەفسانەیی
 کۆی میللەتان لێکدییەووە نێزیکن.
 میتۆدەکی شتراوس ناوێرا
 "مەرفەئاسیی بنیادی" بۆیەیش لە
 بارەیی ئەفسانەووە دەلیت: ئەفسانە
 زمانە بە شیوەیەکی تایبەتی
 لە ئاستیکێ بەرزێ گەشەکردن
 وەستاو، بەلام واتاکانی، کە بە
 شیوەیەک لە شیوەکان ڕەهەندیکی
 زمانیان هەبە، هەمیشە لە جۆلەنایە
 و بەردەوام. بۆیەیش کاتیک لە ڕووی
 مەرفەئاسییەووە لە ئەفسانە دەکۆلێتەو، دەتوانین
 پێوەندیی نێوان ئەفسانە و میژوو، ئەفسانە و زانست،

ئەفسانە و ئایین بدۆزینەووە. ئیستا تێدەگەم، دەلیم
 خواجهی من سەدەقت، ئیمە هێشتا لە ئەفسانە
 تێنەگەیشتووین. میللەتانی دیکە بە وردی خەریکی
 هەلکۆلین و بنکۆلکردنی دەقە ئەفسانەییەکانی خۆیان.
 وەرگێڕان یەکنێکە لە بوارەکانی مەعریفە. هەموو
 ئەتەوێک دەتوانێت ئەدەبی خۆی لە ڕێووە پیش
 بخات. خواجهی ئیمە بە ڕوای من لە وەرگێڕاندا دوو
 تایبەتمەندی هەبە. یەکیان ئەوێ زمانی وەرگێڕانی
 خواجه دیارە، بەو زمانە وەرەگێڕی، کە قەسەیی
 دەکات، ڕستەکانی بێ گریوگۆلن، بەرانبەر هیچ شتیک
 دانامینن. خۆنەر بەبێ ساتمە دەتوانێت بخوینێتەو.
 تایبەتمەندییەکی دیکە ئەوێ خواجهکەمان وەکو
 ڕۆژە و پەڕی کاری وەرگێڕان دەکات. دەمەوێ
 بلیم راستە وەرگێڕانەکانی هەمەچۆرن، بەلام لە
 ئەفسانەدا پەڕی وەرگرتوو. کارەکانی دیکەیشی
 لە هەمان فەزاو نێزیکن. بۆ نموونە بەرەمەکانی
 عەلی ئەشرفی دەرویشیان، کە دواي وەرگێڕانی
 سالانی هەورین، ڕەحمەتی دەرویشیان گوتی:
 ئیستا کۆڕیکم بە کوردی قسان دەکات. هاوکات
 بەرەمەکانی مەنسور یاقووتی. ئەوەی لە هەموو
 سەرنجراکێشتەر ئەو خۆڕەپیشکەر نییە، خاکەرا و
 بێدەنگ خەریکی ڕۆژەکانیەتی.

کاتیک وەرگێڕانەکانی خواجهی زمانی کوردی
 دەخوینێتەو، دەزانیت، کتێبناسە. ئەوەی جێی سەرنجە
 زۆرەیی وەرگێڕە کوردەکان تەماشای بازار دەکەن.
 چ کتێبێک ڕەواجی هەبێت، یان چ پۆماننووسیک
 خەلاتی نوێی وەرگرتی، دین ئەو بە کوردی
 دەکەن. تەماشاکەن، هەموو وەرگێڕە کوردەکان
 پۆمانە ناودارەکانی تۆلستۆی دەکەن کوردی، ئەو
 دیت پێچەوانەیی ئەوان کتێبیکێ تۆلستۆی بە ناوی
 بەرنامەیی خوێندن دەکات کوردی، خەمی ئەدەب و
 ڕۆژەووە لە هەلبژاردنی کتێبدا بۆ وەرگێڕان چەند
 جوانە. خواجهی ئیمە چونکە کتێبناسە، کتێبی دانسقە
 و دەگەن بە کوردی دەکات. کاتیک ئەو هونەری
 شیعری ئەریستۆ دەکات بە کوردی، هەموو توێژینەووە
 و نامە و ماستەرەکانی زانکۆ لە ڕێی دەستی دوو و

سێ بۆچوونهکانی ئەرێستۆیان له بارهی شاتۆ، ئەدەب،
 شیعەر و داستان دەهێتایهوه. ئەو پەرەوێزانی خواجە
 بۆ کوردییەکی هونەری شیعەر دایناوه، خۆی بارتەقای
 توێژینهوهیهکی سەرپه‌خۆیه. کاتێک کۆمیدیا خواوه‌ندیی
 دانستی به‌ کوردی ده‌کات، هه‌موومان تهنی له‌ دووره‌وه
 ناویمان بیستبوو، مه‌گه‌ر ئەوه‌ی زمانیکێ دیکه‌ی زانییی،
 ئنجا خوێندبیتیه‌وه. که‌ کۆمیدیا‌ی خواوه‌ندی ده‌خوینیتیه‌وه،
 له‌ دلی خۆت ده‌لێی: په‌کوو له‌و کوردیه‌ به‌وانه. بۆ هه‌موو
 وشه‌یه‌ک دیسان خواجە له‌م وه‌رگێڕانه‌یشدا ماتەلت ناکات
 و لێناکه‌ریت به‌ دیار وشه‌کان دامیتی و خه‌م له‌ واتا و
 پێناسه‌یان بخۆیت، بارت سووک ده‌کات و بارتەقای نوو-
 سی کتێیان پەرەوێزت بۆ ده‌نووسیت. ئەو کاتێک کتێیک
 ده‌کاته‌ کوردی، به‌ شیوازی وه‌رگێڕان و کوردیه‌کی
 ئەو کتێیه‌ له‌ زمین و یادگه‌ی خوێنه‌ردا ده‌هێڵته‌وه. ئاخ‌ر
 کێ هه‌یه‌ له‌ نه‌وه‌ی سالانی خه‌فتا و هه‌شتای سه‌ته‌ی
 رابردوو داغستانی منی چه‌مه‌زه‌تۆفی بیر نه‌بیت. ئەوه‌ی
 یه‌ک جار ئەم پۆمانه‌ی خوێندبیتیه‌وه، بیرکردنه‌وه و
 هه‌زی داگیر ده‌کات. ئەوه‌ی وه‌رگێڕانه‌کانی خواجە
 بخوینیتیه‌وه، هه‌موو وه‌رگێڕانیک ناخوینیتیه‌وه.
 یه‌کێک له‌ تاییه‌مه‌ندییه‌کانی هه‌لبژاردنی کتێب
 بۆ وه‌رگێڕان له‌ کێ خواجە‌ی زمانی کوردی،
 ئەو کتێبانه‌ن له‌ باره‌ی کولتوو و ئەدەب و
 دابونه‌ریتی کورده‌وارییه. له‌ سالی ١٩٨٣ دا کتێبی
 ژبانی ئافره‌تی کورد له‌ نووسینی هیتی هارۆلد
 هانسن ده‌کاته‌ کوردی. ئەم کتێبه‌ توێژینه‌وه‌یه‌کی
 مه‌یدانییه‌ له‌ باره‌ی ژبانی ژنی کورد. ئێده‌گه‌ین،
 ژنی کورد چۆن ژیاوه. هاوکات توێژینه‌وه‌یه‌کی
 مه‌یدانی و سۆسیۆلۆژییه‌ بۆ ئەوه‌ی زانی‌ن ژنی
 کورد له‌ کۆندا چۆن ژیاوه. ئەگه‌ر باسی پرۆژه
 و کتێبه‌ به‌ژارده‌کانی خواجە بکه‌ین، پێویستی به‌
 توێژینه‌وه‌ی ورد هه‌یه. خواجە‌ی زمانی کوردی
 له‌ وه‌رگێڕان و نووسیندا هه‌تد ئەمانه‌تتداره،
 ده‌توانین تیۆرییه‌کی تاییه‌ت له‌ باره‌ی تێز و
 بیرکردنه‌وه‌ی ئەو بۆ وه‌رگێڕان دابه‌ریژین.

چۆن (عهزیز گهردی) م ناسی؟

پ.د. ئازاد حه‌مه‌شه‌ریف
زانکۆی پۆلیته‌کنیکی هه‌ولێر

سالانى كۆتايى ھەفتاكان سالانى ئومىد و ئاۋمىدى،
 گەشپىنى و پەشپىنى، خۇشگوزەرانى و مالويزانى،
 ھەلپە و گلپە، چاۋتروۋكاندن و چاۋترساندن، پوۋخان
 و رابوون بوو بۇ نەتەۋەى كورد بە گشتى و پۇشنىيران
 بە تايىبەتى. ئىۋارانى ھاۋىنى سالانى 1978 و 1979 و
 1980 و دواترىش پۇشنىيران و دەستەبۇزىرانى شارى
 ھەوليز لە (گازىنۇ شەۋانى ھەوليز) كەۋا دەكەۋىتە
 بنارى پىرەقەلا و پىشت (سېنەماى سىروان) كۆ
 دەۋونەۋە و ئەۋىيان كوردبوۋە جىگە و پىگە و پىگەى
 خۇيان. سالى 1979 مەن تازە ببوۋە پۇلى چۈرەمى
 بەشى ئىنگلىزى/ كۆلۈزى ئاداب/ زانكۆى بەغدا و
 لەگەل كۆمەلىك برادەرانى خۇم وەكو كاك (سەلمان
 سەلىمان) و كاك (مەعرف) تەيراۋە و كاك (سەعدى
 سەيدانى) و خوالىخۇشبوۋ كاك (پزكار قادىر) و كاك
 (ئاسق ھەسەن = ئەۋسا ناۋى كاكك ھەسەن بوۋ)،
 كاك (غالب مەمەدى) ناسراۋ بە (پەۋەز مەمەد)
 سەرمان پىگەۋە دەنا و بەدەم يارىكردنى دەستىك
 دۆمىنە، يان تاۋلەۋە، قەسمان لەسەر ئەدەبى كوردى
 و بىانى دەست پىدەكرد.

زۆربەى كات لەناۋ باخچەكەى (گازىنۇ شەۋانى
 ھەوليز) لە تەنىشت مېزەكەى تەنىشت ئىمەۋە
 پۇشنىيران و كەسانى ناۋدىار و نوۋسەرانى ھەوليز
 دادەنىشتن. لەناۋ ئەۋ كەسە ديارانە پىاۋىكى خاكى
 شەرۋاللەپىن و كراسىكى سېپى كەچلاۋى قەدشكاۋ و
 پىلاۋىكى تۇزاۋى بۇياغ نەكردوۋ ھەمىشە بە قەسە پىك
 و پەۋان و گوڧتارە پېزانىارى و دىگەرمىيەكەى بۇ
 ئەدەب بە گشتى و ئەدەبى كوردى بە تايىبەتى سەرنجى
 پادەكىنىشام. ئەۋ زۇرچار لەگەل (نەزاد ەزىز سورمى)
 و (سەعدوللا پەروىش) و (نەزاد پەققەت) و (جەلال
 بەرزنجى) و (كەرىم دەشتى) و (كەرىم سۇفى) و
 (حېسام بەرزنجى) و جاروبارىش (شېرزاد ھەسەن)
 و (سەلاح عومەر) و چەند كاكىكى دىكە دادەنىشتن و
 باس ھەر باسى چىرۆك و پۇمان و فەلسەفە و ئەدەب
 بوۋ.

چاكام لە بىرە پۇژىكىان لەگەل ھەندىك لەۋ برادەرانەى
 سەرەۋە لە مېزەكەى تەنىشتان باس ھاتە سەر

(نىقشە) و كىتپە ناۋدارەكەى (زەرەدەشت ۋاى گوت) و
 (كەرىم دەشتى) باسى خويىننەۋەى ئەۋ كىتپەى دەكرد
 و (ەزىز گەردى) ش لى پىرسى: "يۇم باس يگە چۈن
 لەۋ كىتپە گەيشتوۋىت؟" ئەۋىش بۇى پوۋنكردەۋە ئەۋ
 كىتپە زۇر قوۋلە و بە جارىك و دوۋجار خويىننەۋە
 ئاسان نىيە ھەموو كۆدەكانى فەلسەفەى (نىقشە) خۇى
 بەدەستەۋە بىدات. گىتوگۆكە تا دەھات گەرمتر دەبوۋە.
 (كەرىم دەشتى) بىنى مەن بە وردى كۆيم بۇ گىتوگۆكانىلى
 پارگرتوۋە تا بزانم ھەرىكەيان چىتر دەمخەنە سەر
 خەرمانەى تىگەيشتتى مېكى تازمەلمەۋان لەتەر
 دەرياي بېسنورى ئەدەب و فەلسەفەى جىيانى. لەپەر
 (كەرىم دەشتى) يانگى كىرمە سەر مېزەكەى خۇيان و
 لىنى پىرسىم: "ئىۋە لە بەشى ئىنگلىزى بۇ سالى داھاتوۋ
 چىى دەخوۋىن؟" ھەر بەراستى ئەمە پىرسىيارىكى زۇر
 پەشۇكىنەر بوۋ بۇ مەن، چۈنكە ئاسان ئەبوۋ لەناۋ

ئەۋ نوۋسەرە ديارانەى ئەۋسالى ھەوليز مېكى
 تازەبەسەرپىكەۋتوۋ بىتوانم بەۋردى ۋەلامى
 ئەۋ پىرسىيارە بدەمەۋە. بۇ خۇدەربازكردنم
 گوتم: "بۇ سالى ئايندە پۇمانى (كۆرەكان
 و دىلدارەكان) (د. ە. لۆرەنس) و (ۋىنەى
 ھونەرماند لە تافى لاۋىداى) (جېمىس جۇيس) و
 (بەرەۋ پۇشنگەى) (قىرگىنا ۋۇلف) (سەردارى
 مەگەزەكانى) (ۋىليام گولدىنگ) دەخوۋىننە.
 ئەۋسا مامۇستا (ەزىز گەردى) ھاتە قەسە و
 گوتى: "ئەۋەندە پۇمانە بۇ سالىك زۇر نىيە؟"
 مېش گوتم: "ئەمە بابەتى دانراۋمانە بۇ
 پۇلى چۈرەم و دەپىن تەۋاۋى بگەين." باش
 بوۋ (كەرىم دەشتى) لە پىژنەى پىرسىيارى
 دىكەى پزكاركردم بەۋەى گوتى: "ئىۋە يەكتر
 ناناسن؟" مېش بە شەرەۋە گوتم: "دەزانم
 ناۋى مامۇستا (ەزىز گەردى) ە" و (كەرىم
 دەشتى) گوتى: "ئەۋىش (ئازاد ھەمەشەرىف)
 ە."

دۋاى ماۋەيكەى كەم لەۋ پىكترناساندەمان
 ناۋ و دەنگى (ەزىز گەردى) ھەموو
 ناۋەندە تارىكەكانى پۇشنىبرى ۋەكو

پروناکی ته نیه وه، کاتیک کتیبی (داغستانی من) ی (په سوول حه مزه توف) ی کردبووه کوردی. گرنگی نه و کتیه دواى سالانیکى زوری دارمانى شوپشه کانی کورد له دوو لایه نه وه بوو: یه که میان پیتاگرنتیکى بیپسانه وه بوو له سهر نه ته وه په روه ری و مافی نه ته وه ژیرده سته کان و خوشویستى نیشتمان تاراده ی پرستن. دووه میان وهرگیرانی دهقنیکى بیانیى به کوردیه کی لووس و بیگرى و گوال. هردوو لایه نه وسه بق کورد گرنگ بوون، چونکه دیوه زمه ی دوژمن چنگی له هه ناوی نه ته وه و کولتوری کوردی بردبووه خوار و دهیه ویست هه ناوی کورد به ره به ره هه لکولیت.

دواى نه و دوو سن دیداره به دهگمه ن (عزیز گهردی) م ده بینى، چونکه سالى نوینى خویندن دهستی یی کردبووه وه و منیش گه رابوومه وه (به غذا) بق خویندن. پاش ته واوکردنى زانکو، تووشى خزمه تی سهربازى و راکردن له سهربازى هاتم و ماوه ی زیاتر له شهش مانگ له ماله وه خۆم شاربدووه وه. به لام له و ماوه یه دا خۆم خه ریکى وهرگیرانى (مردنى دیوه ره یه ک) ی (ئارسه ر میلله ر) و (ئیمپراتور جۆنزی) ی (یوگین ئۆنیل) کرد بوو.

پوژیکیان به په نادزه ده که پام چاوم به ماموستا (عزیز گهردی) که وته وه. دواى چاکى و چوڤى لى پرسیم: "خه ریکى چیت؟" منیش گوتم: "ئه وه ی راستى بیئت، شاتونامه ی (مردنى دیوه ره یه ک) م کردووه ته وه کوردی. ئه ویش دهست خوشى لى کردم و گوتی: "ده توانم بیبینم؟" منیش گوتم: "زۆریشم پنخوشه پیتدا بچیته وه." دواى که میک وهستان به لى پیتدا چوونه وه ی پیتدا و کاتمان دانا یه کتر بیبین.

سهره تا چوومه مالیان له (که ره کی تهیراوه)، له

نزیك مالی (مه لازاده) سهردانم کرد. کاتیک چوومه مالیان شوک بووم، چونکه ژيانیکى زور ساکار و دهرویشیانه ده ژیا، لبادیکى راخستبوو و هه ر چوارده وهره ی شوینى خویندنه وه و نووسینى کتیب بوو. وایزانم، نه و نه وسه له گه ل پیره دایکى ده ژیا. له بیرمه چایه کی تال و په رداخیک ئاوى شله تینى بۆم هیتا. دواتر پوژانه پاش عه سر ده چوومه مالیان و نه و پتی گوتم وا باشته بچینه (چایخانه ی قامیش) ی نزیك (گازینۆى عه نته ر)، تا له وى به ئازادى مشتومر له سهر وهرگیرانه که بکه ین. بق ماوه ی دوو ههفته ی ره به ق پینچ جار به سهر (مردنى دیوه ره یه ک) دا چوینه وه. به راستى من قهرزارى ماموستا (عزیز گهردی) م، چونکه نه و به شیوه یه کی پراکتیکى فیره وهرگیران و کورداندنى کردم. کاتیک ویستم ئاوى وهک پیتداچوونه وه بنووسم، رازى نه بوو و گوتی: "من بق قوم نه کردبووه، بق کوردم کردووه." ناچار من له کوتایى چاپى یه که مى (مردنى دیوه ره یه ک) سوپاسیم کرد و ئه ویش ئه مه ی پنخوش نه بوو، بۆیه کاتیک داواى پیتداچوونه وه ی (ئیمپراتور جۆنزی) م لى کرد، دهستی به روومه وه نا و گوتی: "تق یوویته وهرگیرنیکى باش و چیتر پیویستت به من نییه." جا نازانم له سوپاسه که دلگران بوو، یان هه ر به راستى من ببوومه وهرگیر!

هه ر دواى پیتداچوونه وه به کتیه وهرگیردراوه که م، پوژیکیان به ماموستا (عزیز گهردی) م گوت: "من پۆمانیکم نووسیه به ئاونیشانى (سه ده یه ک له تاریکى) و پیم خوشه تۆیش وهکو براده رانى دیکه م پای خۆتى له سهر بدهیت و بزانم ئایا له و کاره دا سه رکه وتووم یان نا؟" چونکه پشتر نه و پۆمانه م دا بووه (قاسم عزیز) ی شاتۆکارى خالم و ئه ویش دا بوویه (که مال عه بدوللا = ئیستا کاروان عه بدوللا) یه و (که مال عه بدوللا) ش نه وسه له کۆلیژى ئه ده بیاتى زانکۆى سلیمانى له گه ل (قهره اد پیربال) بوو، نه وانه هه رسیکیان پای خۆیان له سهر پۆمانه که پنگوتبووم، بۆیه حه زم ده کرد بزانم ماموستا (عزیز گهردی) ش چی ده لیت. ماموستا (عزیز گهردی) ش به سوپاسه وه

پۇمانەكەي لىن وەرگىرتىم و داۋاي خويىندەنەۋە نىۋولاپەرە
تېيىنىنى وردى نووسىيىۋو و كاتى پىداچوۋنەۋە زۆربەي
تېيىنىنى ئەۋ و ھىي (قاسم عەزىز) و (كاروان عەبدوللا)
و (فەرھاد پىرىبال) م پەچاۋكردىن، بەداخەۋە تا ئىستان
بۇم ھەلنەكەۋتوۋە ئەۋ پۇمانەم چاپ بىكەم و ھىوادارم
لە داھاتوۋىكى ئىزىك پوۋناكى بېيىت، نەخوازەلا
تېيىنىنى چوار كەسى ئازىز جىپەنجەي خۇيان لەسەر
گۇرپانكارىي ئەۋ پۇمانە دانائە.

گەلىك ئىۋاران مامۇستا (عەزىز گەردى) لەگەل ئىمەش
لە (گازىنۇ شەۋانى ھەۋلىز) دادەنىشت. ئىۋارەبەكيان
پاككەرەۋەي (گازىنۇ شەۋانى ھەۋلىز) ئاۋى بە
مەسىنە بەۋىز مېزەكەي ئىمە داكرد. ۋا پوۋىدا ھەندىك
پېشىكى ئاۋەكە پۇايە سەر پىلاۋە بۇياغ نەكردوۋەكانى
مامۇستا (عەزىز گەردى)، كابراي پاككەرەۋە زۆر
تەرىق بوۋەۋە و دەستى بۇ ۋىز مېزەكەي ئىمە
ھىتا پىلاۋەكانى مامۇستا پاك بىكاتەۋە، لەۋ ساتەدا
مامۇستا (عەزىز گەردى) دەستى كابراي گرت و
لىنى نەگەرا ئەۋ كارە بىكات، كابرا لە شەرمەزاريان
كەۋتە پۇز شەپىتەنەۋە، بەلام مامۇستا (عەزىز گەردى)
بە خۇي داۋاي لىۋوردىنى لە كابراكە كرد و بەمەش
پاككەرەۋەكە ھىندەي تر سەرسام و دۇشداماۋ بوۋ.

دواتر سالى 1981 مەن لە ماستەر وەرگىرام و جارىكى
دىكە چوۋمەۋە (بەغدا) بۇ خويىندىن، بەلام پەيوەندىيمان
ھەر بەتىن بوۋ. كاتىك سالانى 1982 و 1983 كىتىنى
(ئەدەبى بىگانان) ژمارە (2) و ژمارە (4)ى دەر دەكرد،
داۋاي بابەتى لى كردم و منىش بۇ ژمارە (2) چىروكى
(فەلامەرزىكى خۇپەرست)ى (ئۇسكار ۋايەلد) و بۇ
ژمارە (4)ىش شىعەرى (دىمەنىك لە فېرىتزاۋە)ى (ۋىليام
ۋ. ماكىت)م پىيدا و بە سوپاسەۋە بۇيى بلاۋ كىرمەۋە
ۋەنەبىت مامۇستا (عەزىز گەردى) تەنبا دەستگىروىي
منى كرد بىت، چونكە ھەموۋ ئەۋ ناۋانەي لە (ئەدەبى
بىگانان) بابەتيان بۇ بلاۋكراۋەتەۋە، ۋەرگىتېرى تازەكار
بوۋن و ھەندىكىيان لە ۋەرگىريان بەردەۋام بوۋن و
ھەندىكىشىيان ھەر زوۋ لىچوۋنەۋە.

نازانم مامۇستا (عەزىز گەردى) چۈنى زاننىۋو ئەۋ
رۇژە مەن گەتوگى ماستەرنامەكەمە و لەپەر لەگەل

(شىرزاۋە ھەسەن) لەناۋ ھۇلى گەتوگى مەركەز
مەن ھەر ھۇيىنكە لە خۇم زانى. چونكە مەن كەمە
گوتىۋو ئەۋ رۇژە گەتوگوم ھەيە ۋ ھەيە گەتوگومەنە
كەۋتېۋوۋە ناۋ مانكى (ئۆي سالى 1983) چىرو
مامۇستا بۇ چاپكردىنى (نەمەيى بىگىر) مەن
بوۋ و ھەرچۇنىك بىت زاننىۋو گەتوگومەنە ۋ ھەيە
دواكەۋتەن ۋەكە مامۇستەيەكى ماسۇرەۋى شەندە
بوۋ.

داۋاي تەۋاۋكردىنى ماستەرەكەم پۇۋىكىيان پىر گوتىم:
"بۇچى ناھەيت لاي ئىمە لە (زانكۆي موسل) بىيىتە
مامۇستا؟" منىش داۋاي سوپاسكردىن پىم گوت:
"ئامادەم" پۇۋى دواتر لەگەل مامۇستا (عەزىز گەردى)
پىكەۋە سوۋارى ئۇتۇمىيلى (موسل) بوۋىن، ئەگەر لە
بىرم مابىت ديار بوۋ مامۇستايان (ئەحمەد دزەيى)
و (حاجى ئەحمەد) و (حىسام بەرزنجى) و (ھىسەن
عەلى ۋەلى) و (عەلى جوكل)ىش ئەۋسا لە (زانكۆي
موسل) قوتابى بوۋن. كاتىك چوۋمە بەشى
(ئىنگىلىزى) و پروانامەكەم پىشكەشى (د. يۈنىل
عەزىز)ى سەرۋكى ئەۋساى بەشەكە كرد،
بەشى ئىنگىلىزى زانكۆي موسل سوۋكوئاسان
كوردىكى ۋەك منيان پەت كىردەۋە.

ۋابزانم سالى 1984 بوۋ، پۇۋىكىيان مامۇستا
(عەزىز گەردى) لە (چاپخانەي عەبۇ)
دانىشتىۋو، ئەمجارەيان رانكوچۇغەيەكى
قاۋەبى جوانى لەبەر بوۋ، مەن و كاك (سەباح
رەنجەدەر)ىش پىكەۋە چوۋىنە لاي ۋىلنىشتىن
(ھەرچەندە ئەۋەي ئىستەمىگىرمەۋە لە زەرى
كاك (سەباح رەنجەدەر)مەن بەكەم چوۋى
كات و شۈيىن و رۈۋىلۈمكە كىك كەكەۋە
بۈيە بەرلىتى دەزەم و ھىي كەكەۋە
ئەۋ دىيارەم ۋەكە خەۋن بەسەن ئىتەۋە
ئەۋسا مامۇستا (عەزىز گەردى) دىمەك
بوۋ چىروكى (فەلامەرزىكى خۇپەرست)
ى (ئۇسكار ۋايەلد)ى بۇ بلاۋكردەۋە لە
گۇقارى (ئەدەبى بىگانان) لىم ۋەرگىتېۋو.
داۋاي دانىشتىن دەمەتەقىيەكى زۆرى

ولېنمى مامۇستا (عەزىز گەردى) و كاك (شېرزاد ھەسەن)، لە كاتى ئامادەبېوونى لە گىفتوگۆي ماستەرنامەي
(نازاد ھەمەشەرىف)، لە مانگى ئەيلوولى سالى 1983 دا، لە كۆلىزى ئەدەبىيات - زانكۆي بەغدا.
لە ئەرشىفى بەرلەز دە (نازاد ھەمەشەرىف).

گەردى) بگەين. مامۇستا لە ڤووى چىزى زمانەوانى
و لووسى و بىگىرى و گوالى زمان تا بلىنى جواننوس
و پاكنوس بوو. شاكارە بەرزەكانى (داغستانی من)
ى (ھەمزەتۇف) و (كۆمىدىي دانى) و (گەشتەكانى
گەلىقەرى) (جۇناسان سويفت) و (ھونەرى شىعر)
ى (ئەرەستو) و شائونامەكانى (لۇركا) و (نامەيەك
لە پەكىنەو) (پىزل س. بەك) و (قۇلبى) (عەزىز
نەسىن) و (كچەكەى ڤەرماندەى) (پوشكىن) و (خوا
و شەيتان) و (بەرنامەى خويندەى) (تۆلستوى)
و (بەركوتىكى ژيانم) (يەڤجىنى يەڤتوشىنكو)
دانراو بەنرخەكانى لە بوارى (ڤەوانىيىزى لە ئەدەبى
كوردىدا) و (ئەدەب و ڤەخە) و (پەخشانى كوردى)
و (چەشەى ئەدەبى) و (ئەدەبى بەراوردكارى) و
(سەروا) و (كىشناسى) شايەنى ئەوەن پەيكەرى
ھەرەبەرزى وەرگىران و داھىتان بۇ مامۇستا (عەزىز
گەردى) لەسەر دوندى ئەدەب و زمانى كوردى بۇ
بەخشىنرەيت.

بەلام وەرگىرانى بابەتەكانى (چىرۆكى بەرئاگردان)
و (قورىنگ) و (بەرازەوان) و (ھەقايەتى بەغداين)

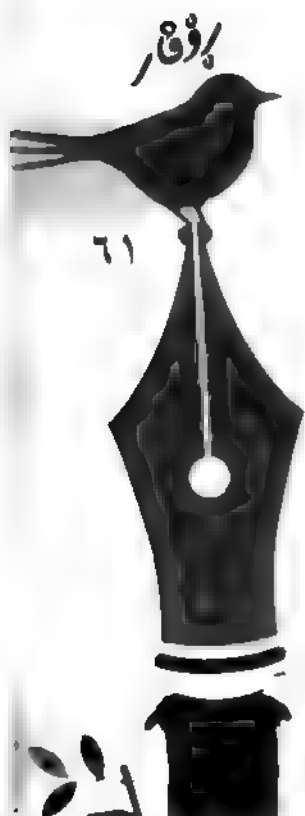
لەسەر وشەى (ڤەلامەرز) لەگەلدا كردم زۆرى
پىخۇش بوو كەوا لە وەرگىرانەكانمدا وشەى
ڤەسەنى كوردى وەكو (ڤەلامەرز) و (ڤىوەرە)
و (ناندىن) و (كەسك) و دەستەواژەى (ڤر بە
پى ھەلات) و ھتد بەكار دەھىتم. كاتىك ئىمە
خەرىكى ئەو قسانە بووين، لە مېزەكەى
پشت ئىمەو ھەردو گۆرانىيىزى
ناودارى كورد (تايەر توفىق)
و (ڤەسوول گەردى) لە كاتى
يارىكردندا لىيان بوو دەنگەدەنگ.
مامۇستا (عەزىز گەردى) ڤووى
بۇيان وەرگىرا و گوتى (گەردى،
گەردى ھەمىشە سەرگەرمەن). ئەمە
وايكد دەنگەدەنگەكە كپ بىتەو و
ھەردو گۆرانىيىزى زۆر بەرپەزەو بە
قسەى مامۇستايان كرد.

دەبا ئىستا بە چاوىكى ڤەخەگرانە و
بابەتییانە و بىكارتىكرىنى سۆز و ھاوڤىيەتى
ھەلەستە لەسەر بەرھەمەكانى مامۇستا (عەزىز

و (ئەفسانەى ئەرمەنى) و (ئەفسانەى ئەفرىقى)
 و (ئەفسانەى تورکىيەى) و (ئەفسانەى سىلافى) و
 (ئەفسانەى فىرەغەونى) و (يەك چىاي گەوھەر = كۆمەلە
 چىرۆكىكى ئەفسانەى گەلان) و (درەختى چىل داستان)
 و (دەنگەھەنار: كۆمەلە ئەفسانەى ئەزەربەيجانى) و
 (ماينى چىل جوانوو = ئەفسانەى لادىنىشيانى كورد)
 و (ئەفسانەى كوردى) و (هەقايەتى كوردەوارى
 = سى دەرمەن) و (هەندى بەستەى كوردى) و
 (كەويتى دامەنتارى = كۆمەلە ئەفسانەى بىياتىيە)
 و (چىرۆكەكانى ھىزۇپ) و (بووگۆكى قسەكەر) و
 چەندان بابەتى دى لە ئاستى توانايى و ھەلىژاردنى
 ئەو زۆر نزمەتن و لە پرووى بەھاي ھونەرى و ھزرى
 و پۇشنىبىرەو كز و لاوازن و ھەكو بارىكى قورس
 و لەملانگران بەسەر شان و شكۆى ئەو پەيكەرە
 بەرزەفرەى مامۇستا (عەزىز گەردى) دەمىتتەو.

ئەگەر ھەردوو جەمسەرى كارە بەپىز و كارە
 بىپىزەكانى مامۇستا (عەزىز گەردى) پىك بگرىن،
 وابزانم ھەلە ناكەم ئەگەر بلىم تەرازووھەكە بەلای كارە
 بەپىزەكاندا دەلەنگىتەو و ئەگەر مامۇستا (عەزىز
 گەردى) ئەو ھەموو ھەرگىزانە زۆر و زەوھەندانەى لە
 بوارى ئەفسانە و داستانەكانى مىللەتانى سەر گۆى
 زەوى نەكردايە بىگومانم خەرمانەى ھەول و كوششى
 مامۇستاي پاىەبەرز دەيان قاتى ئىستا سوودبەخشتەر
 و ھەزاران خويەنەرى دىكەى بەلای خويىدا رادەكەيشا.

(عەزىزگەردى)
گۈلىقەرەك لى ھاكوفەكانى خۇي دەگەرپىت

ئەدىب نادر

"هەر کەسێک لە جیاتی سەرووسەدا و ژاوەژاو موزیک و لە جیاتی کەیف و پابواردن خۆشی و شادی و لە جیاتی زۆر پۆخ و لە جیاتی پێشە و کارووکاسبی کاری داھێنەرانه و لە جیاتی گەرمزەیی ھەست و سۆزی بویت ئەوا لەم دۆنیا ناچیزەیی ئێمەدا جێی نابێتەوە."

ھێرمان ھیسە

ئەو پیاوێی مەروەتێکی گەورە دەکەوتێتە پێشی مالهەکی لە بۆتە چاوی منداڵانی بەحرەکیە بەحرە سەرھەتاسەری مەزگەوتێکی پوخامییە پەسەول ناسۆکی پێ دەکات لە شەقەمی بانگ عزیز ئەبجەدیەتی کەوتووێ خوا

لەسەر لەپە لاپەرەکاندا بە فرپین ناشنا دەکات بۆ سەردانیی ئەگەر پۆشیشتی پێلاوێکانەت داگەنە

من دايمه عاشقى به ئەمەکی ئەو کەسانەم کە دۆر لە ژاوەژاو و جاپووجەنجالە بێماناکان، بەردەوام سەرقالی ئەوەن پووتەلانیی ژيان بکەن بە گولزار تا شایستەیی ئەو بێت بۆی بێن بە ھەنگ. ھێرمان ھیسە لە پۆمانی گورگی دەشتووەرنا دەلیت: پیاوی دەسلەلات بە دەسلەلات، پیاوی پارەوپوول بە پارەوپوول، پیاوی ملکەچ بە ملکەچی و پاشکویەتی، پیاوی کەوتوو دەوری کەیف و سەفا و ەیشونۆشیش بە کەیف و سەفا و پابواردن و یران و نوغوق دەبن... ئەی داخو داھینەرە مەزنەکان دەکەونە کوێی ئەم ھاوکێشەییو؟ ئەوانەیی لە گوینە خۆیان لەیاد بچیت و زۆر شت فەرامۆش بکەن، بەلام ئەرک و بەخشش بەھاگەلیکن جمکی ژيانیانە و ھەمیشە لە پیشینەکانی بیریاندا سەقامگیرن ئایا ھیچ شتیکی ئەوان بەر نوغوقی دەکەوتیت؟ بەرسفی راشکاوێ ئەم پرسیارەیش نەگەتیفە، زۆر بە ئاسانی لەبەر ئەوەی ئەو شتەیی خونی شەونخوونی لە چاوەکانیاندا دەوێشین، بە ھیچ کلزجیک ماتریالی نییە، بەلکو مۆرالی و مەعنەوییە و زیانەرفیشتی تیا بکەن پزحیان پتر و پتر دەخاتە باوەشی توخزنیکی ئاسمانییو و تاسە و ئارەزووەکانیان زیاتر زلخاو دەدات بۆ دەرخواست کردنی زیاتری ئەو توخزە بێسەرۆبەر و لەپادەبەدەرە. مە رستەیکە تابلێی

سادە داھێنان پزگاریدەری ئەو زاتانەییە لە نەگزیسی و پیسی و کلاویەکانی ئیگزیسی و خام و تاقە پەنجەرەکیشە بۆ گەشتن بە پاکیزەیی مەروبوون.

مامۆستا (عزیز گەردی) کە ئینسانێکی جوانی کایەیی داھێنانی ئەدەبی و ەرگێزانە، بەین چەند و چوون دەکەوتێت ئەم کاتیگۆرییو و گولەستەیی ئەو ئیلیتە دیارەیی کە شان لە شان دانی زەحمەت و دژوارە، نزیکەیی پەنجا سال ئیشکردنی بێتێر لەم کایەییو، دەیان بەرھەمی دانسقە لە داوینی قەلەمەکیو، پەسکاو و جێی سەرسووڕمانە، ھەلبەتە بە پێچەوانەیی زۆریک لە ەرگێزە خاوەن زمانە پەکئاست و نەگۆرەکان، ھەچ کتیبێکی ەرگێزەراوی چاوە لێدەکی فۆرمیکی جیاواز جیاکاری دەکات، لەوانەیی ھەبن بلین: ئەو بابەتە فۆرم دیاری دەکات، زۆر راستە، بەلام ئاکایی ەرگێز پۆستییەکی پەبگیرە بۆ ھاقتەیی ئەم جیاواز بوونەیی فۆرم. بێگومان دیاریکردنی ئەو فۆرمانە بە ئاکاییەکی بێزادەو بەرجەستە دەکات، لەبەر ئەوەش گرتنی جەلوی زمان و ھەژموونی بەسەریو و ئەمانەت و ەفاداری بۆ دەقە ئۆریگینالەکان کە لێیانەو کاری ەرگێزان ئەنجام دەدات، وایکردوو ەرگێزانەکانی رێک بە نووسینەو ەییەکی راستەقینەیی ھەمان ئەو دەقانە بچیت، بەلام بە زمانی بۆ ەرگێزەراو، دیارە من بۆ خۆم "تارادەیک" بە دیقەت و وردەکارانە لە تانپۆزی کتیبەکانیدا بەدووی گری و گول و ئاروونی و ئالوژی و پێش و پاش کەوتی رستە لەکاتی گوێزانەو و... تاددا کەرۆم و تەبەحال زەفەرم پێنەبردوون، ئینجا پیاویک ھێنە پروفیشنالانە و عاشقانە مامەلە لە تەم دەقیکا بکات و چەندین ەرگێزانی ئەو دەقەیی نینگیزی و فەرەتسی و عەرەبی و فارسی پەیدا بکات و بە ھەوسەلەیکە بیزلە گەرەو بەراوردیان بکات، ئیتر چون کارەکانی دالەیی کەلێن دەدەن؟

جا بێگومان ئەو زمانە زۆر تاییەتمەند و نایاب و بێخەوشەیی و لەبەر بوونی

ئەو پېرۇفېشنالىزم و بەر كەمالەش تېخىدا دەكرى
 بۇ داپشتى زىمانىكى ستاندارد بېتە بىناغەيەكى
 مكووم و توكمە. ديارە ھەر لە خەفتاكانى
 سەدەى رابردووه كە 'ئەدەبىي بەرلورىكارى'
 و 'داغستانى من' و 'رەوانىيىزى' و 'چىروكى
 بەرئاگردان' و... خويندەوه، بە ناھەقىشى
 دەزانم كە لىزەدا بۇچوونى خۆم سەبارەت بە
 تايلى دووم كىتې پەردەپۇش بىكەم و نەلېم:
 كە ھەر تەنھا ئەو بەرھەمە، وىراى گوزەرى
 كاتىكى زۆرىش، بەقەد كىتېخانەيك بەھادارە
 و كەم كەس دەتوانن بىوژدانىيەكى ئەوتۇ
 بىكەن و ددان بەودا ئەنن كە ئەو سەروبەندە
 چەند رۇخى نەتەوھىي تىياند وروژاندووه و
 بۇ خۇشويستى ھەموو شتىكى كوردانەش
 چەند زىاتر جۇشى داون، ئەفسوونى لە
 ھەسەف بەدەرى خۇيان لى كىردم و ھەر ئەو
 ئەفسوونەش لە ھزر و ئەندىشەدا ھەكو
 ئەفسانە ئەوى چنى و تا نەوېش تۇزقاليك
 لە ئەفسوونەكى جارانى نەكەوتووه و
 خەرمەنەى ئەفسانەشى لە دەورانەدور
 نەپەويەتەو، بىنگومان سەربارى ئەو
 ھەموو گۇرپانكارىيانەى دەستەويەخەى
 ژىنگە ئەدەبىيەكە بوونەتەو و لە
 زۆر پوويشەو بىن سى و دوو بە
 نەكەتېف لەسەر سەروبەندەكە
 شكاوئەتەو، كەچى ئەو ھەر ئەو
 بوو و بىن چەندوچوون ھەر
 ئەويش دەمىنئەتەو، ئەو زاتەى
 مەحالە بەرخوردى لەگەلدا بىكەيت
 و نەتوانىت ۋەلامى پىرسىيارىكى
 سادەى ۋەكو 'ئاخۇ ئەفسانەيە لە
 زەمەنى نەمانى ئەفسانەدا، خەونە لە
 زەمەنى نەمانى خەوندا، يان راستىيە
 لە زەمەنى وردوخاشبوونى راستىدا؟'
 بدەيتەو، دەكرى خۇزگەيەك بخوازم و بلىم:
 خۇزگە مامۇستا عەزىز گەردى كوپى مىللەتلىك

بوايە لەو مىللەتەنەى ھەرگىز ناھىلن تۇزى
 فەرامۇشى لەسەر كەلەپياوھەكانىان بىنىشەت، تەناتەت
 بايەخ بە كورسى چاىخانە دانسەكەى و پىالەى
 چاتىخواردنەوھەكى دەدا و كىتېخانە و مىزى نووسىن
 و دەستنووس و سكىچى بەراى نووسىنەكانى و
 نامەكانىان دەپاراست و مال و چىگەى ھەلكرەنىان
 دەكرە بە مۇزەخانە! ئاكامىش بە سىپەرى گەورەى
 كەلەپياوھە راستەقىنەكانى بوارى جىاجىاى ئەدەب و
 پۇشنىبرى و زانست و... خۇيان شايانى گەورەى
 بىكەن، بەلام...

ھەر ۋەكو لە سەرەتاشەو گوتم من عاشقى ئەو
 جۆرە پىاوانەم كە بۇ خۇيان ناژىن و بۇ پىرسىكى
 دىكە درىژە بە ژيانى خۇ دەدەن... بۇيە زۆرجار و چ
 لە دانىشتە تاييەتتەكانم لەگەل ئەھلى خۇشەويستى
 ئەدەب، چ لە ھزر و ئەندىشەى خۇمدا دەبوو بابەتى
 سەرەكى و وتووېژم لە بارەى كارى پەيدەرپەى
 و خزمەتە بىمەرچ و بىپايانەكانى ئەوھە دادەبەست
 - كە كەرەتلىكان لە سىياقى گەتوگو و لە پىرسىارى
 دۇستىكدا، سەبارەت بە ژمارەى كىتېبەكانى گوتى:
 زۆر نىن، ئەگەر كەمتەرخەم نەبوومايە دەكرە زۆر
 لەو زىاترىش بىن - يان لىيان تىدەفكرىم، قەت
 خەزم نەدەكرە لەوانە بىم كە گولە بە پەردووى
 خۇيانەو دەنن، دەمگوت نەبا پەسول ھەمزاتوف
 وتەنى ئايندە تۇپمان تى بگىرىت. ئىدى خۇزگەم
 دەخواست پۇژىك تەعزىمى بۇ بىكىشم و ھىچ نەبىن
 بۇ ئەو قەلەم و ھەولە ناوازيەى 'داغستانى من'
 كىرد بە ئىنجىلى نەوھەكەم لە كانگەى دلەو سوپاسى
 بىكەم. خۇشەحالم كە چەرخ لەم مەسەلەيە لەگەلدا
 چەپگەرد نەبوو، پۇژىكى دىسەمبەرى سالى 2013
 لەگەل چەند دۇستىكى زىدە قەدرگراندا بۇ خزمەتى
 چووين. باوهر نەكرەنى بوو، دەتكو سۇفىيەكى
 جەزبە گرتووم و لە پاژنەكانم بال پوواو، ۋەك بلىت
 بۇ دىدارى گاندى، يان نىلسۇن ماندىلا خۆم تەيار
 كىردىت و ابو. لە بەھرەكە، ئەو پىاوھەى بەرھەمەكانى
 لە بەرزترىن بالا بەرزترە، ئەو عىملاقە لە سادە
 سادەترە پىشوازى لىكرەين، ھەستەم كىرد بەرامبەر

باوکنیک وه ستاوم، به رامبه ر پاله وانیکم له پاله وانه کانی
 وهرگیزانی ته م په نجا ساله ی رابردوو- به ئیستایشه وه
 - به رامبه ر پړومیسو سیکم وهرگیزانی کردووه به
 مه شخه لیکي بیلیر و پاله خانه یه کی ناوازه ی پی بونیاد
 ناوه و سه رله به ری ژبانی خوی کردووه به سووتوو
 بۆ ته نجامدانی ته و هونه ره په یگیره و سه رباری
 چه پگه ردی چه رخیش به رامبه ر به کاره کی تا
 ته و په پی ده ستپاک و به ته مانته بووه و تابه حالیش له
 پراکتیزه کردنی ده ستپاکي و ته مانه تنیکی له راده به ده ر
 هر به رده وامه. له به ر کوسپه ی ده رگا که یدا بۆ ته و
 قامه ته بالا یه داهاته وه و... به سه ر ده سته هه میسه
 جیسه قامی قه له مه که یدا نووشتامه وه و رامووسی.
 له و باوه په یشدام ته گه ر هه تا له ژباندا مایم سه ری
 هه موو کاتژمیریک به سه ر ده سته کانیدا بچه میته وه
 هینشتایش پیم وانییه پیم بکریته له ژیر قهرداری ته و
 ده ربازم بیت! ته و چرکه ساتانه له ناخی خومدا په یم به
 شه رزه یی برد، وه کو ته و گه لایه ی که بای به ر له باران
 رایدیه هه ژین و کارواژی ده کات. بیرم له وه ده کرده وه
 به ماشینه زه مه نییه که ی هنج. جی. ویلز مه وداکانم
 بریوه و گه یشتوومه ته مالی جوانترین ته فسانه. به
 هه ر حال، به پروو شکاوییه کی رازنامه یزه وه سی کتینی
 خوم پنبه خشی و ته ویش به میهریکی باوکانه وه
 لنی وهرگرتم و خوشحالی روخساری داگیرساند،
 ناخر ئیمه کامان به بینینی کتیب شاگه شکه نابین و
 چه شنی پولوو نادره وشینه وه؟ ته و هتا - ریگوبیرتوی
 شاگه سی پومانی یادداشتنامه کانی دون ریگوبیرتوی
 ماریق فارگاس یوسا - له وه سفکردنی ته و خانووه ی
 ده یه ویت بنیاتی بنیت، ده لیت: ئیمه ی بنیاده مگه ل
 تنیدا ده بیته هاوولاتی پله ی دووه م و: کتیب وینه،
 نه قش و نیگار هه کان تنیدا پتیشینه ی یه که میان ده بیت.
 ته ویش کتینی (قولیر- که پومانیکی عه زیز نه سینه
 و له فارسییه وه وهریگیراوه) پتیشکه ش کردم، وه ک
 ته وه ی بلم بداتی تا پی بگه مه ته شقاییه کان، پاشان
 به شینه یی کومه لیک بابته تاوتوی کران، به ناگاییه وه
 سه رنجی خوم له هه سان دابوو، ده ق وه ک ته وه ی
 به موئی تافیکرینه وه یه ک ته نجام بده م، مه به ستم

به راورد کردنه، ناخر که بنیاده م یه کی تافیکاته وه،
 به و که سانه به راوردی ده کات که نموونه ی بالای
 ته و. سه رم سوورما، به دریا یی واده که به یه ک
 وشه یش به لای توخ کردنه وه ی ئیگوکه ی خویدا
 لاینده، ورته یه کی له ده م نه هاته ده ره وه سه به رته
 به نزیکه ی نیو سه ده ره نج و ئیشکردنی له کایه ی
 نووسین و وهرگیزان و... که خوی له به ره مه پیتانی
 ده یان کتینی گرنگ و پتداویستدا ده بینیتیه وه که ته مرو
 له گه ل بوونی ته و جموجووله به جوشو حرقه ی
 چاپ و بلاو کردنه وه یشدا به ده رکردنیان له
 کتیبخانه ی نه ته وه که مان موخابن کتیبخانه که مان بۆ
 سه روبه ندی مندالیتی خوی ده که بیتیه وه له ویش
 بترازی، به پنبه وانیه ی ته وه ی زورینه ی ئیشکه رانی
 کایه ی ته وه ب و روشن بیرمان کردوویانه به نه ریت،
 به یه ک وشه یش، هنج که سیک و هنج تاقه ناویکی
 نه کرده بنیتیه خوشه، ته نانه ته و که سه جار سه ک
 و ته زیته به خشانیه ی به لگه نه ویسته له ژبانی
 هه موو تاکیکی داهینه ری وه کو ته ودا بوونیان
 هه به نه هاتنه ناو نامه ژه کانیه وه، به لام دیار
 و ئاشکرایه که کاراکته ری ته و ئاسا خوی
 له قه ره ی ته و شته ناچیزانه نادات و به هه ندیان
 وهرناگریته و بایه خی خوی له چه قی داهینان و
 ئافرانندی خویه وه بۆ سه ر هنج شتیک دیکه
 ناگوازیته وه. بینگومان باس و خواص چووه
 سه ر زور شته، به لام هه ر هه موو ته و شتانه
 له جوغزی ته وه ب نه چوونه ده ره وه، تونی
 ده نگی ته و پیاوه زور شتی ئاشکرا ده کرد،
 له وانه کوفان و موغانا تنیکی کو تترول نه کراوه
 و سه رباری ته وه یش دلی به نه وه که ی
 ئیمه هه لده قرچا. به شه رمینکی مروییه وه
 داوی لیتووردنی کرد که ناگای ته واوی
 له دیمه نی بیسه روبه ری روشن بیر نییه و
 که مته رخمی کردووه به ره می که سانیکی
 وه کو ئیمه ی موتالا نه کردووه ته وه. گوتی:
 سه رده م ته وه نده گوراو و بیسه روبه ره
 بنیاده م فریای هنج ناکه ویت، ئیستا وه کو

کیشانی وینہی بالندہیہک

ژاک پریٹیر

وہرگیپانی لہ فہرہنسییہوہ: عزیز گہردی

یه که م جار وینه ی پکه وی¹ بکیشه.

دهرگای والا بن.

ئینجا وینه ی شتیکی نازدار.

شتیکی ساکار.

شتیکی جوان.

شتیکی باش.

وینه ی بالنده یه ک بکیشه.

پاشان له ناو باخچه یی

له ناو لیژی

له ناو دارستانی

تابلۆکه به درهختیک هه لپه سیره و

خۆت له ژیر درهخته که بشاره وه.

دهنگ مه که.

مه جوولێوه.

که بالنده که هات.

ئه کهر هات.

به کپی سهیری که

لنی که پئی تا دهچینه ناو پکه وه که

که چووه ناوی.

هیدی به فلچه که ت دهرگای
له سهرا داخه.

پاشان هه موو شیشه کانی
پکه وه بسپه وه.

وریا به پهری بالنده که نه نه نگینوی.

پاشان وینه ی درهخته که بکیشه

جوانترین چلی یو بالنده که
هه لپه ژیره.

ئینجا وینه ی سهوزایی که لا و

ته پایی ئاو و

زیرینی خۆر و

جریوه ی گیانداری به رهه تاوی هاوین.

بکیشه و چاوه پئی به

تا بالنده که دهست به خویندن دهکا.

ئه کهر نه خوینن

نیشانه ی شوومیه.

نیشانه ی ئه وه یه تابلۆکه ت خراپه.

به لام ئه کهر بخوینن.

نیشانه ی خوشیه.

نیشانه ی ئه وه یه که تو نیگارکیشی.

جا زۆر به شینه یی

په ریک له بالنده که دهر بکیشه و

له گرشه یه کی تابلۆکه

ناوی خۆتی یی بنووسه.

سهراچاوه: ئه ده بی بینکانان، به شی چواره م، به
سهراپهرشتی: عزیز گهردی، له بلاو کراوه کانی
کتیبخانه ی هه یه ری، هه ولیر، ۱۹۸۲. ئه م به ره مه له
چاپخانه ی -حسام- له به غداد چاپ کراوه.

عەزىز گەردى؛ كار كەردن لە ڤووبەريكى كارلېنە كراودا
(گەشتيكي كرۆنۆلۆژى كورت)

ئارام سەدىق

سهرتا

هه‌ندیک نووسەر و وەرگێز هه‌یه‌ بۆ مه‌رگیان که‌لیک به‌داخ بووم و ئاواتی ئه‌وهم خواستوه‌ ته‌مه‌ندریژتر و به‌ به‌ره‌مه‌تر بن، به‌لام مۆته‌که‌ی مه‌رگ ئاواته‌که‌ی خامۆش کردووم. یه‌کیک له‌و نووسه‌رانه‌ عه‌زیز گه‌ردی بوو، که‌ سالانیکی زۆر به‌ بن ئه‌وه‌ی له‌ نزیکه‌وه‌ بیه‌ینم ئاواتی ته‌مه‌ندریژیم بۆ ده‌خواست، بۆیه‌ هه‌م نه‌خۆشکه‌وتنه‌که‌ی و هه‌م گۆچی دوا‌یی ئه‌م زاته‌ شوکه‌ینه‌ربوو بۆم. به‌ر له‌ عه‌زیز گه‌ردی هه‌مان ئاواتم بۆ شێرکو بیکه‌س له‌ دایا بوو، سالانیکی زۆر که‌ کتێبیکی نوێی چاپ ده‌بوو ئاواته‌خوازی ئه‌وهم له‌ دله‌وه‌ ده‌خواست تا سالیکی دیکه‌ش ته‌مه‌ندریژ بیت و کتێبیکی نوێی بیه‌ینم، تا دوا‌جار به‌ر له‌ ته‌واوکردنی قه‌سیده‌ی "یاده‌وه‌ریی پاسکیلیکی که‌رکوکی" مه‌رگ له‌گه‌ل خۆی بردی. ئیستا‌ش زۆر نووسەر و وەرگێز هه‌ن له‌ دله‌وه‌ ئاواتی ته‌مه‌ندریژیان بۆ ده‌خوازم، چونکه‌ ده‌زانم هه‌یشتا وزه‌ی داهه‌تانه‌ له‌ رۆحیه‌انه‌وه‌ ده‌چۆریت.

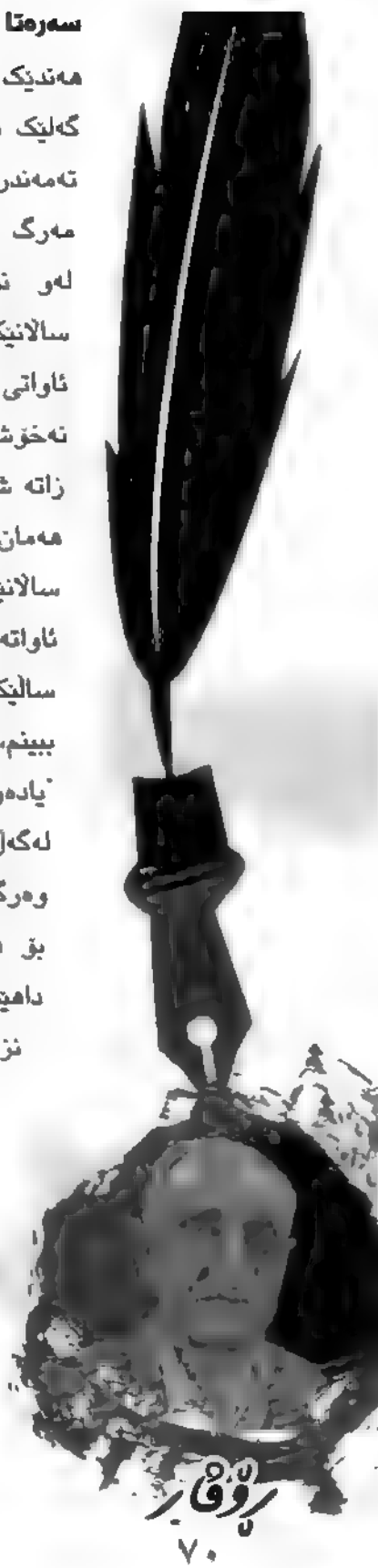
نزیکه‌ی بیست ساله‌ به‌ره‌مه‌هه‌کانی نووسەر و وەرگێز عه‌زیز گه‌ردی ده‌خوێنمه‌وه‌ و چه‌ند سالیکیش خولیا‌ی ئه‌وهم هه‌بوو له‌ نزیکه‌وه‌ بیه‌ینم و دوو‌جار له‌ به‌حره‌ سهردانی مالیم کرد، به‌داخه‌وه‌ ده‌رفه‌تی بیه‌ینی نه‌په‌خسا، تا چاریک له‌ پێشانه‌گه‌ی نێوده‌وله‌تی هه‌ولێر بۆ کتێب بیه‌ینم و خولیاکه‌م بووه‌ راستی و که‌لیک خۆشحاله‌بووم به‌ بیه‌ینی و له‌و په‌کتریه‌ینه‌ کورته‌دا چه‌ند په‌رسیار و گفتوگۆیه‌ک که‌وته‌ نێوانمانه‌وه‌، که‌ هه‌رگیز بیرم ناچیت. ئیستا‌ نزیکه‌ی 80 کتێبی چاپکراوی ئه‌م نووسەر و وەرگێزه‌ له‌

کتێبخانه‌که‌مدا‌یه‌ و زۆریکیانم خوێندوه‌ته‌وه‌. له‌ دله‌وه‌ عاشقی کاره‌هه‌کانی بووم. سه‌نگی نووسینه‌کانی ئه‌گه‌ر زیاتر نه‌بوو‌یت له‌ وەرگێزانه‌کانی هه‌رگیز که‌مه‌تر نه‌بووه‌، بۆیه‌ ئه‌م موزقه‌ رۆحیه‌یه‌ ژیا‌نی ئاویته‌ی دوانه‌ی نووسین و وەرگێزان بوو و له‌نێو کاره‌کانیشیدا له‌ هه‌ردوو یواره‌که‌دا (به‌ شیوه‌ گه‌شتیه‌که‌ی) سه‌رقالی کارکردن بوو له‌و رۆبه‌رانه‌دا، که‌ کاری لێ نه‌کرا بوو، یان پێویستی کتێبخانه‌ی کوردی بوون. بێگومان ئه‌م قه‌سه‌یه‌ پێویستی به‌ سه‌لماندن هه‌یه‌، که‌ له‌م نووسینه‌دا به‌ وردبوونه‌وه‌ له‌ به‌ره‌مه‌هه‌کانی هه‌ولی ئه‌وه‌ ده‌ده‌ین.

نووسینه‌هه‌کانی عه‌زیز گه‌ردی

سهرتا ده‌ییت بێم سهره‌تای ئاشنا‌بوونی من له‌گه‌ل عه‌زیز گه‌ردی له‌ ڕۆژی کاره‌ وەرگێزداره‌وه‌کانیه‌وه‌ نه‌بوو، به‌لکو له‌ ڕۆژی کتێبیکه‌وه‌ بوو به‌ناو‌نیشانی "ئه‌ده‌بی به‌راوردکاری" ئه‌م کتێبه‌ لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی چۆپه‌ر و گرنگه‌ سه‌باره‌ت به‌ میتۆدی به‌راوردکاری له‌ نێوان دوو تیکه‌ستا، که‌ لیکۆله‌ران وه‌ک میتۆد ده‌توانن بۆ به‌راوردکردنی دوو تیکه‌ست له‌ دوو زمانی جیاوا‌زدا به‌کاری به‌یێن. من ئه‌م میتۆده‌م له‌ لیکۆلینه‌وه‌یه‌که‌دا ده‌ سال له‌مه‌وبه‌ر به‌کاره‌یناوه‌ و سه‌رچاوه‌ی سه‌ره‌که‌یشم ئه‌م کتێبه‌ی عه‌زیز گه‌ردی بوو. یه‌کیکی دیکه‌ له‌و کتێبه‌ دانراوه‌هه‌کانی ئه‌م زاته‌ "په‌ره‌ی کێشی شیعری کلاسیکی کوردی"یه‌، که‌ کتێبیکی قه‌باره‌ گه‌وره‌یه‌ سه‌باره‌ت به‌ کێشی شیعری کلاسیکی و یه‌کیکه‌ له‌ سه‌رچاوه‌ ده‌گه‌مه‌نه‌کان. ئه‌مه‌ بێجگه‌ له‌ سه‌ی نامیلکه‌ی "په‌وانبێژی له‌ ئه‌ده‌بی کوردیدا"، که‌ ئه‌مانیش له‌ ناوه‌په‌راستی هه‌فتاکاندا نووسیوه‌ و بلاوکراونه‌ته‌وه‌. یه‌کیکی دیکه‌ش له‌ کتێبه‌هه‌کانی کتێبی "سه‌روا‌یه‌، که‌ ئه‌میش لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی چۆر و په‌ره‌ سه‌باره‌ت به‌ "سه‌روا‌" و سه‌رواکاری له‌ شیعردا.

ئه‌مانه‌ی لێره‌دا ناویان هه‌ینا نموونه‌یه‌کی بچووک له‌ کاره‌هه‌کانی ئه‌م نووسه‌ره‌ و خاوه‌نی چه‌ندین کتێبی

یەکێ نووسینه، که هیچ کتییکی نییه که لێنیکێ له تیخانێ کوردیدا پڕ نهکردبێتهوه، که ژمارهێ کتییه روسینهکانی دهگاته زیاتر له 20 کتیب، بهلام له دواي زچی دوايی ئهم نووسهرهوه ههستم به جۆریک له یتاگایی و نهناسینی ئهم گهردییه بێگهرده کرد. ئهمه بچگه لهوهی لای ههندیگ کهسی دیکهش ههستم به نۆریک له فهرامۆشکردنی بهرهمه نووسراوهکانی ئهم نووسهره کرد وهکو ئهوهی بهرهمی وهرگیزان ایهخدارتربیت له نووسین. بێگومان من فەزلی هیچکام ئهم دوانه نادهم بهسهر ئهوی دیکه، چونکه هیچ ئولتووریک نییه پێویستی به وهرگیزان نهبیت، وهک ئۆن بهی نووسین و بهرهمی نووسهرانی ناوخویی ییج کولتووریک نییه بتوانیت باسی گهشه و بێگهی ئۆی بکات. بهلام ئهوهی گرنگه ئهوهیه پێویسته وانینمان راست بکهینهوه. تیکست لهسهر بنهمای یکالی و دهرهکی پۆلین نهکین و بریاری جوان و ایهخداري نهپۆین، چونکه ئهوهی نهتهوهیهک دهگاته ناوهنی کولتور و فهرهنگ بهتهنها وهرگیزان نییه، ههکو وهرگیزان دهتوانیت هاوکار و دهستگیریکهري روسهران و بههرهمهندان بیت بۆ ئهوهی لهنیوهرزی ئۆمالي خۆیاندا داهیتان بکهن و تیکستی داهینهرا نهفرین. پێداگری دهکهمهوه هیچ میللهتیک نییه بهی روسین شانازی به کولتور و بهرهوپیشچوونییهوه کات. کاتیک باسی زمانی ئیتالی دهکین یهکسهر نهیالمان دهچیت بۆ لای دانتي ئهلیگیری و شاکارهکهی کۆمیدیاي ئیلاهی (که عزیز گهردی ئهم شاکارهی ردوه به کوردی) که توانی بهم تیکسته زمانی ئیتالی هههوتان بهاریزیت. واته ئهوهی زمانی ئیتالی پاراست روسینی تیکستیک بوو، نهک وهرگیزان. کهواته عزیز گهردی تهنها بریتی نییه له کاره وهرگیزانهکانی که ئهوانیش سهرمایهیهکی گهرهه زمانی و ئهوانیش (بههکو عزیز گهردی بهر لهوهی وهرگیزیت نووسهریکی گهرهه و داهینهریکی بهسهرلیقه و ویزهریکی وردهکار بوو و ئهوه بهرهمانهی لهسهرهوه

ناومهیتان و بهرهمهکانی دیکهشی گهواهیدهری ئهم قسانه.

یهکیک له پرۆژه گرنگهکانی ژبانی ئهم نووسهره کارکردن بوون لهسهر ساغکردنهوهی کتیشهکانی عهرووزی عهرهیی له شیعریی کلاسیکی کوردیدا. ئهم پرۆژهیه دهمیک ساله دهستی پێکردوه و یهکههجار له سالی 2003 دا بهشیک لهم پرۆژهیهی له دووتویی کتییکی 790 لاپههیدا چاپ و بلاوکردهوه. دووراودوور ناگاداربووم که کار لهم پرۆژهیه دهکات، بهلام بهداخهوه دواي تهواوکردنی مهگ مهوای نهدا خۆی چاپکردنهکی ببینیت.

دواي مهگی ئهم نووسهره مهزنه، دهزگای فام کتیشهکهیان له دووتویی ههوت بهرگدا و بهناونیشانی "پابهري کتیشی شیعرى عهرووزی کوردی" پرۆژهکهیان بۆ بهچاپ گهیاند. نووسهر له پیشهکی کتیشهکهدا ئهوه

دهخاتهپروو که "سهرهتای باههخانی من به زانستی عهرووز بۆ سهرهتای ههفتاکان دهکهپێتهوه، ئهوسا له پهی چهند سههرچاوهیهکی باشی عهرهیییهوه توانیم تا رادهیهک لهم زانسته شارهزا بم". دواتر ئهوهش دهخاتهپروو که "ئهم رابهره، ههروهکو له ناونیشانهکهیهوه دیاره تاییهته به کتیشی شیعرى عهرووزی کلاسیکی و تهنا ئهوه شیعرانهی شاعیرهکان دهگرێتهوه، که به عهرووزی دهسکاریکراوی عهرهیی ههترانهتهوه".

ئهم رابهره (144) شاعیری کلاسیکی کوردی گرتوهته خۆ، که بهشیکیان تا هههوکهش له ژبانه ماون، بهلام ههر پهپهوهی لهو کتیشه عهرووزیانه دهکهن بۆ نووسینی شیعر. ئهم کتیشه یهکیکه له سههرچاوه دهگمهنهکانی ناسینی شیعریی کلاسیکی کوردی و ئاشنابوونی خویتهر به کتیشه عهرووزیهکانیان. ئهمه بێچگه لهوهی نووسهر ههولی داوه جۆریک

له ساگردهنه وهش بۇ كىتبه عەرووزىيەكان و ريشەكانيان بكات.

دەمىك سالا خوينەرى شيعرى كلاسكى كوردىم، بەلام كاتىك ئەم رابەرەم خويندەو بە گەلىك لە پەنھانەكانى شيعرى كلاسكى ئاشنابووم، كە پىشتەر ھەرگىز نەزانىبوو. ئەم كىتبه سەرەتايەكى گرنگ و پتەو بۇ ئاشنابوونى راستەقىنە و ئەكادىمىي و زانستيانە بە كىتبه شيعرىيە كلاسكىيەكان و كىشى عەرووزى عەربى.

ناوى عەزىز گەردى ئەگەرچى بى ئەم بەرھەمەش ھەر نەمرە، بەلام ئەم بەرھەمە نەمرەرى كرد. ئەم بەرھەمە كارىكى كرد پەرۋەى لىكۆلىنەوكانى ئەم نووسەر و ئەكادىمىستە بگاتە كاملىبوون و بەبى ئەم كارە دەكرا بلىن پەرۋە ئەدەبى و توۋىنەوكانى كاملى نىن، بەلام ئىستا خوشبەختانە بە بوونى ئەم بەرھەمە ھەست بە كاملى پەرۋە مەرىفەيەكەى دەكەين.

وەرگىزانەكانى عەزىز گەردى

عەزىز گەردى ئەگەرچى يەكەم بەرھەمى كارى وەرگىزان نىيە، بەلام كاروانى بۆشنىرى و ئەدەبى ھەر لە سەرەتاو بەدەر نەبوو لە كارى وەرگىزان. يەكەم كىتەب لە سالى 1972 سەبارەت بە پوانىۋىزى بلاو دەكاتەو و ھەر دوو سال دواتر كىتەبىكى ھاوبەشى وەرگىزان بەناوى "سى گوشەكان" بلاو دەكاتەو. بە وردىبوونەو لە كارە وەرگىزىدراوكانى دەبىنن وەرگىزان لای گەردى دوو ئاست لە خۆ دەكرىت.

يەكەم: كاركردن لەو تىكستانەى حەز و خولايى خۆى بوو و خۆى حەزى لىتى بوو و

وەكو جۆرىك لە ئارامى پۇجى وەرگىزان. دووم: كاركردن لەو تىكستانەى پىۋىستى كىتەبخانەى كوردى بوون، راستە لەگەل حەز و خولايى خۆى ھاتوونەتەو، بەلام پىۋىستى كىتەبخانەى كوردى پالەرىكى بەھىز بوون.

سەرەتاي كاروانى وەرگىزانى ئەم وەرگىزە بە شاكارەكان دەستى پىكردوو. يەكەم لەو كىتەبەى لە سالى 1979دا كردوويەتى بە كوردى و چاپ و بلاوكرائەتەو داغستانى منى پەسول ھەمزاتوۋە ئەم كىتەبە گەنجىنەيەكە لە پەند و چىرۆك، كە نزىكىيەكى زۆرى لە پۇجى مەزۇقى خۆرەلاتى و كوردەو ھەيە و ئەم وەرگىز ھەر زوو پەى بەر نزىكىيە دەبات و دەيكاتە كوردى.

يەكەمى دىكە لەو كىتەبەى كە بەلای ھەوۋە جىگەى بايەخىكى گەورەيە كىتەبى "كۆمىدىيائى دانتيئە، ئەم كىتەبە نەك شاكارى ئەدەبى ئىتالىيە، بەلكو يەكەمە لە تىكستە دايكانەكانى نىو ئەدەبىياتى كلاسكى جىھانى و لەسەر دەستى گەردى كراوۋە يە كوردى. كاتىك باس لە تىكستى دايكانە دەكەين مەبەستمان ئەو تىكستانەن كە لە ھەناوایانەو دەيان تىكستى دىكە ھاتوونەتە دەرەو، يان كارىگەرىيان لەسەر دەيان تىكست دانائو لە چەشنى ئىليادە و ئۇدىسەى ھۆمىروس، مېتامورفوسى ئۇفېد، زنجىرە چىرۆكى "ھەزار و يەك شەو"، ھەلبەت "كۆمىدىيائى" لە رىزى ئەو تىكستانەيە.

يەكەمى دىكە لە وىستەگەكانى كارى وەرگىزانى ئەم نووسەر و وەرگىزە، وەرگىزانى ئەو كىتەبەيە كە پەرۋەلاتناسان و ئەكادىمىستانى بىيانى سەبارەت بە كورد نووسىويانە، كە دەتوانم دوو نمونەى گەلىك، گرنگ بىرى خوينەر بىخەمەو لەوانە: "زىيانى ئافرەتى كورد/ نووسىنى ھىزق ھارۋ ھانس"، ئافرەتى كورد لە توركيا/ نووسىنى لويس گارنىت، ئەمە دوو نمونەى گەلىك گرنگ و بەپىزن لەم بوارى وەرگىزانەى گەردى بەسەر كردووتەو.

یه کینکی دیکه له پرۆزه کانی وهرگیزانی گهردی کارکردن بوو له کوبه ره می نووسه ران و بق هم مه به سته ش کاری له سهر کوبه ره می چهند نووسه ریک کرد، که به داخوه هیچانی به کوتا نه که یاند له وانه: "لیق تولستوی"، "توریانا فالاجی"، "علی شهرف دهرویشیان"، "مه نسور یاقوتی" و "زه که ریا تامر"، که همی دوا بیان تنها یه یک دوو کتیبی به چاپ که یه نرا و نه ونده من ناگادار بم به شیکي دیکه له کتیبه کانی وهرگیزانی ته واکردوه و به چاپ نه که یشته وه.

یه کینکی دیکه له تواناییه کانی هم وهرگیز کارکردن بووه له بوا ری وهرگیزانی پنجه وانه. به داخوه له م بواره دا به هوی نه وای هاندان نه بوو تنها یه یک کتیبی به چاپ که یاند که نه ویش "مه موزین" ته حمه دی خانی بوو. لیره دا که باس له هاندان ده که م مه به ستم نه ویه که ده زگایه کی نیشتمانی نییه کار له سهر وهرگیزانی پنجه وانه بکات و تاراده یه یک وهرگیزانی پنجه وانه بکاته سیستماتیک و نه و به ره مانی وهرگیزکاران له کوردییه وه بق زمانانی دیکه وهری ده گیزن هه ولکه به فیرق نه روات و به خوینه رانی نه و زمانانه بناسیتريت و ده زگای چاپی متمانه پیکراویان بق بدوزریت وه، که لای نیمه تا هه نووکه هم ده زگا نیشتمانییه نییه. ههر بویه وهرگیزانی پنجه وانه جکه له هه ولکی تاکه که سی و خه مخوری خودی وهرگیز هیچی دیکه نییه بویه ده بیان ناستهنگی جوراوجوری بق دروست بووه و هاوکات له به رده میشدایه.

به ده ر له وای له بیشتر سه باره ت به وهرگیزانه کانی عه زیز گهردی خرایه پروو، یه کینکی دیکه له ویستکه گرنگه کانی وهرگیزان لای هم نووسه ر و وهرگیزه، وهرگیزانی چیرۆکی نه فسانه ییه، یان دروستتر بلیم نه فسانه ی گهلانی دونه ییه، که نزیکه ی 50 کتیبه. نه فسانه کان جکه له نه فسانه ی کوردی، نه فسانه ی گهلان و ناوچه ی جیا جیای دیکه ی جیهانی تیدایه، که له نه فسانه ی چینیه وه ده ست پین ده کات تا نه فسانه ی نه فریقی و نه لمانی.

بینگومان بوونی نه فسانه کان گوزارشتن له بیرکردنه وه و چوینتی ژیان و کولتوری نه و گهل و ناوچانه ی که لای پسکاون- بوونی هم نه فسانانه، که من به "نه فسانه کانی عه زیز گهردی" ناویان ده به م، که لیک بایه خدارن بق خوینه ری کورد. ههر که لیک دوور بیت له نه فسانه خوینی و دونه یایی نه وه کانی کورت و خه یال دانی خالی ده بیت. هم نه فسانانه ده ش کاریکه ری که لیک گرنگ له سهر دونه یایی خوینه ری کورد دابنیت و رهنگانه وه ش له سهر هونه ری گیزانه وه ی کوردی هه بیت.

عه زیز گهردی، نه که رچی به جهسته لمان نه ماوه، به لام کتیبه کانی که زیاتر له 100 کتیب و چهند هه زار لاپه ریه، بق هه میشه یی لای نه وه دوا ی نه وای خوینده واران کورد ده میتته وه و کاریکه ری نووسین و وهرگیزانه کانی هه میشه به نه مری نه میتته وه.

پیاوی شاکاره‌کان

کارزان عه‌لی

له میژووی ئەدەبیاتی کوردیدا، که ناوی وەرگیران دەبریت و قسە لەسەر گرنگی و ھەلبژاردنی کتیب و شاکارە جیھانییەکان دەکریت، راستەوخو ئیمە پشت بە یادگە ی خۆمان دەبەستین بۆ ریزکردنی ناوەکان. نەک تەنھا لەم چەند سالە ی دوایدا، بە لکو لە سەرەتای سالانی ھەشتاکانەو، بەر ناوی نووسەر و وەرگیرێک دەکەوین، که وەک تاقانە وەرگیرێ شاکارەکان دەتوانم ناوی بەینم ئەویش مامۆستا عەزیز گەردییە.

من نامەوێ گرنگی ئەم پیاوە لەو وێنەیەدا ڕوون بکەمەوێ که تەنھا لە بەرھەمە وەرگیردراوەکانیدا ھەن، بە لکو بە پێچەوانەو شینوازی ئیشکردن و ھەلبژاردنی بابەتەکان لای ئەم پیاوە دەکریت بە دوو ئاراستە ی جیاوازدا خۆی دەربخات.

یەکەمیان: پەرژان و تەرخانکردنی ڕووبەریکی زۆری کارەکانی بۆ نووسین، بەلام نووسینیکی که پەگینکی قوولی بەناو ئەدەبیاتی کلاسیکی ئیمەدا کیشاوە، ئەویش قسەکردن و نووسینە لەسەر پەوانبیزی و کیشی پەنجە، که بناغە ی بەکارھێنانەکی شیعری کلاسیکی کوردییە بە تاییبەتی.

ئاراستە ی دووم که ئەمەیان زیاتر جەختی لەسەر دەکەینەو، لەبەر ئەوێ مامۆستا عەزیز گەردی، جگە لەوێ زۆر بە دلسۆزی و وەفادارییەو کاری لەسەر کردووە، بە لکو بە شارەزاییەکی کەموینەشەو ھەولی داووە لەسەر ئەو بەرھەمانە بوەستیت و وەرگیرانیان بۆ بکات، که پایەو پلە یەکی جیھانییان ھەبە و لە ئاستیکی بەرزی خۆیندەوێدان، ئەوێ وا دەکات لەم خالەدا زیاتر ڕۆ بچین، زیندوویتیی ئەو کتیب و شاکارانە ی ئەم پیاوە ئیشی لەسەر دەکات، لێرەوێ گەر بۆ نمونە (کۆمیدیا) ی ئەلیگری دانتی وەرگیرێ، پێدەزانین که مامۆستا گەردی زۆر بە ڕیایی و شارەزایی خۆیتەرێکی بەسەلیقەو، کتیبەکانی ھەلبژاردووە بۆ وەرگیران. لێرەوێ دەگەینە ئەنجامی ئەوێ که عەزیز گەردی جگە لەوێ وەرگیرێکی پڕنەزموون و دەگمەنی کوردە، خۆیتەرێکی شارەزا و پڕنەزموونیشە

لە بواری کتیب و شاکارە جیھانییەکاندا. بە شینوێەیک گەر سەیری کۆی بەرھەمە وەرگیردراوەکانی مامۆستا بکەین، پێش ئەوێ وەرگیرانی شاکارەکی خوشحالمان بکات، ناویانکی جیھانی کتیبەکی ڕامان دەکریت. جگە لەوێش، ھەر بە پۆلیتکردنی کۆی کارە وەرگیردراوەکانی دەبینین کەم نووسەری جیھانی ھەبە ئەم پیاوێ نەپەرژایتە سەر یەکنێک لە بەرھەمەکانی، که ئەمەیان ھەست دەکەم بۆ ھەلبژاردنی کتیبەکانی نییە لەم دوایاندا، بە لکو درێژکراوێ ھەمان ئەزموونی ناو یادگە ی ئیمە ی خۆیتەرە که لە زنجیرە کتیبەکانی (ئەدەبی بیگانان) وە دەست پێ دەکات. لەویدا ئیمە بەر نووسەرانیکی گەورە ی ڕووسی و چیرۆکەکانیان دەکەوین، بەر نووسەرانیکی گەورە ی جیھانی و بەرھەمەکانیان دەکەوین، ئەم خالە ی وا دەکات که ئیمە عەزیز گەردی، وەک درێژبوونەو و بەردەوامیپێدان بە ئەزموونیکی پڕکار و پڕبەرھەم ناوێند بکەین،

چونکہ ھەنگاوە یەکەمینەکانی لە (ئەدەبی بیگانان) وە دەست پێ دەکات و لەو کاتەدا، دەست دەبات بۆ نووسەرانیکی جیھانی، که نەک تەنھا لە ناوێندی خۆیندەوێ کوردی زماندا، بە لکو تەنانت بۆ عەرەبەکانیش تازە بوون. ئەم ئاراستە یە ی دووھمی کارکردنی مامۆستا، درێژە ی دەبیت، بەردەوامی پێ دەدات و لە کارێکدا ناوہستیت. لێرەوێ دەتوانین بەرھەمە وەرگیردراوەکانی مامۆستا، لقینکی تری لێ زیاد بکەین، ئەوێش شینوازی کارکردنی دەکات بە دوو بەشەو، یەکەمیان (وێک گوتمان) شاکارە جیھانی و نویتەکان، که خۆی لە کۆی ئەو پۆمان و چیرۆک و شیعراوەدا دەبینیتەو و ڕووبەریکی فراوانی کارەکانی دەگرنەو، دووھمیان گەرانەوێەتی بۆ ئەفسانە ی گەلان.

ئەم شینوازی کارکردنە بەم دوو لقە جیاوازە ی وەرگیراندا، لە ئاستیکی زۆر

بالای هوشیاری خویندنه و دایه.

نه گهر هه موو ئه م ئیشکردنه له خالینکا کو
بکهینه وه، دهیینین ئیشکردنی عهزیز گهردی به
کو، دهستیکی بالای له ناو پافه کاری هونه ره کانی
رهوانیژیدا خستووه ته کار، له هه مان کاتیشدا
ئاراسته ی وه رگێرانه کانی به دوودیوی
جیاوازا ده بات، یه که میان به ره می پۆمان
و چیرۆک و ئه ده بیاتی مۆیژن، دووه میان
هه لدا نه وه ی میژوو یه کی گهره ی خه یالدا نی
نه ته وه جیاوازه کان، ئه مه ش له و به ره مه
ئه فسانه بیانه دایه، که وه رگێر کردوونی به
کوردی.

گهر سهیری میژوو ی وه رگێرانی کوردی
بکهین، به ده گمه ن وه رگێرک به م تاییه ته مندی
و شاره زاییه وه به رده ست ده بیته، چونکه
ئاستی توانا و شکاندنه وه و هیزی عهزیز
گهردی، و پێراگه شتنی به م ئاسته بالای به
کتیبه وه رگێر دراوه کانی، له ئاستی ده زگا
و دامه زراوه یه کی فراواندا و به کومه لیک
وه رگێری به توانا وه، نه ک نه نها یه ک کهس،
که ئه مه ش گرنگی و ئه رزشی ئه م پیا وه
دلسۆزی بۆ کاره که ی ده رده خات

وه کو ئه زموونی خویندنه وه ی
که سینه ییم، یه که مین کتینیک
که وه ک کتیه سه ره تاییه کانی
یادگی خویندنه وه م سهیری
ده که م، تاقیکردنه وه و ژیا ن بوو
له گه ل دێر به دێر و به سه ره اته
ئه فسانه ئامیزه کانی (داغستانی من) ی
په سه ول هه مزاتوقدا، هه ردوو به رگی
ئه م کتیه، هاوکات له گه ل سه ره تا کانی
خویندنی ناوه ندییما، یه کیک بووه له و
ده قانه ی هه میشه هه ستم کردوو په لکشتم ده کات،

به شیوه یه ک که له کتیه کانی ناوه ندی خویندن زیاتر
گرنگیم پێ ده دا، ته نانه ت ئه و ناوه ی که هه میشه
ده که پامه وه سه ری و به دوایدا ده که رام، نه (داغستانی
من) و نه (هه مزاتوق) بوو، به لکو وامده زانی خه یاله
به هیزه کانی، گێرانه وه سیحری و زمانه تاییه ته که ی
(عهزیز گهردی) یه، ئه م دێرانه ی نووسیوه، گهر
به چاوی ئیستا سهیری ئه و ده قه بکه مه وه، زیاتر
جه ختی له سه ر ده که مه وه که ئه وه سیحری وه رگێران
و قولبو نه وه ی مامۆستا گهردی بوو ئه و کتیه ی
کرده یه کیک له گرنگترین خویندنه وه کانی ناو یادگی
ئیمه، زمانیک که هه سته ده کرد، پیاویک، یا ن ژنیکه
و به زمانی کوردی حیکایه ته ت بۆ ده گێرته وه، وه ک
حیکایه تی دا پیره کان.

به ئیستا شه وه، ئه و زمانه کوردیه په تییه ی مامۆستا،
یه کیکه له کاریگه رترین ئامرازه کانی خۆشه و یستکردنی
به ره مه وه رگێر دراوه کانی لای خویننه.

ئه وه ی ده مه وی له م کورته وتاره دا جه ختی له سه ر
بکه مه وه، کاریکی ناوازه یه که به راستی به ئیستا شه وه
که م وه رگێری ناو دونیای ئه ده بیاتی ئیمه ده توانیت
بیری لێ بکاته وه، یه کیکه له به هیزترین خاله کانی
کاروانی پێ ئه زموونی مامۆستا گهردی، ئه وه ش
بیرکردنه وه یه له وه ی که کو کاری نووسه رنیک بکاته وه
به کوردی. به مه رجیک ئه م هه نگا وه جگه له وه ی
ئهرکیکی پیرۆزه و وه رگێر ده یخاته سه رشانی، جگه
له وه ش که که م کهس خۆی له قهره ی ده دات، به لام
مامۆستا گهردی، ئه م هه نگا وه به بویرییه وه ده نیت،
ده بیته یه که مین وه رگێری ناو جیهانی ئه ده بیاتی
کوردی که بیر له م شته بکاته وه، ئه ویش ده سته بردن
و وه رگێرانی کو کاری نووسه رانیکی ناو دار و
به ناو بانگی کورد زمانه، که به هه ندیک هۆ کاری
تاییه تی، بریار ده دات په نا بیاته به ر زمانی فارسی و
پۆمان و چیرۆکه کانی هه ر به فارسی بلاو بکاته وه،
ئه ویش: (عه لی ئه شه رف ده رویشیان) ه.

ده رویشیان به کاریگه ریی ئه و سه رده مه ی تیندا

ژباوه (1941 . 2017)، به کاریگری سهره ن و دروستیون و ژبان له گهل شوړش و راپهړیز و دوخه سیاسیه ناله باره کانی ئیرانی نهو سالاندا له لایه، له لایه کی تریشوه له بهر نهوهی خوی که سینی چالاک و بویر دهیت و به شداریه کی چالاکي نهو راپهړیز و بهر خندانای پوژهلل دهکات، دواتریش زورینهی نهو دوخ و دوزه سیاسی و ثابورییه سهختی نهو کاتهی شاره کانی کوردستان و به تاییه تی ناوچهی کرماشاندا تیندا ژباوه، خاوهنی ویناکردنیکي تاییهت و قولبوونهوهیه کی جیاواز بووه، بۇ شمېش زورینهی بهرهمه کانی باری سیاسی، دخی سهختی هزاری لهو سهردهمه دا دنووسیت که نه مه یان دهکات به خاوهنی زمانیکي تاییهت و نووسینگه لیکي فره پوهه ند. نه م زمانه تاییهت و فره پوهه ندهی دهر ویشیان، به راددهیه کی زور له توانست و هیزی وهرگیریکي لیزان و شاره زادایه که بویریت دهست بیت

بۇ بهرهمه کانی، چونکه زمانی علی نه شرف، له لایه که وه، زمانیکه له هه ناوی کومه لگهی پرکیشه و هزاری گهړه که میلی و هزارتشینه کانی کرماشاندا ئیشی پښ کراوه، زمانیکه چنده نه ده بییه، نه وه ندهش بارگاوییه به ئاین و ته لیس و پارانه وه ئاینیه کان، به کولتوری دواکه وتووی نهو کاته کومه لگهی کوردی. له لایه کی تریشوه، هه مان نووسه، خاوهنی زمانیکي تره که زمانی هیزه نیرامی و پولیسیه کانه، زمانی زیندانه وان و زیندانییه کانه، زمانی سهر باز و دهسه لانداره کانه، که نه م تاییه تمه ندیه که م کهس هیه به توانیت به یه کجار ئیش له سه ر وهرگیرانی بکات.

به لام نهوهی مایه ی شانازی کورد زمان و خوینته ری کورده، پیاوینک به قه باره ی ماموستا عزیز گهردی، هر له سالانی هه شتاکانه وه، دهست دهکات به

وهرگيراني چەند كۆمەلەچيرۆكىكى دەرويشيان،
به ناوی (وهرزی نان).

دواتر ئەم عەشقهی مامۇستا گەردی بەردەوام
دەبیت، ئەزموونی ناوازی زمانزانی خۆی لە
وهرگيراني دوو بەرهمی تری هەمان نوسەردا
دەخاتەوه کار، ئەزموونیک که گومان دەکەیت
خودی نووسەر دەرويشيان ئەم چیرۆکانە
به زمانی کوردی نووسییت، لەبەر ئەوه دوو
کۆمەلەچیرۆکی تری دەکاتەوه به کوردی به
ناوی (قەلەم قامیش) و (ئابشوران) و... بلاوی
دەکاتەوه.

لێرەوه قوناغ و بېاریکی گرنکی ئەزموونی
وهرگيراني مامۇستا عەزیز دەست پێدەکات،
وەک لە دێرەکانی سەرەوهدا ئاماژەم پێدا،
ئەویش بێرکردنەوهیه لەوهی کۆکارەکانی
دەرويشيان بکاتەوه به کوردی.

لەبەر ئەوه ئێمە لە ساتێکدا چاومان
دەکەوێتە سەر وهرگيرانيکی تری گەردی،
که درێژکراوهی هەمان زمان و سێحری
وهرگيران، ئەویش وهرگيران و بلاوکردنەوهی
کۆمەلەچیرۆکیکی تری دەرويشيان به
ناوی (چیرۆکێن ناو بەندینخانە)، ئەوهی
لێرەدا گرنکه لە سەری بوەستین، ئەو
توانایە وهرگيرانه که گەردی لەم
کتێبەشدا پێشکەشی دەکات، چونکه
جگە لەوهی ناوینیشانی دەقەکه
دەکات به (چیرۆکێن) که ئەمەش
لادانە لە زمانی باوی وهرگيران،
که دەکرا به (چیرۆکەکان)، یان هەر
ناوینیشانیکی تر بیکردایە، ئەم لادان
و جوانکارییه زمانەوانییه لەناو خودی
"چیرۆکێن" ئەم کتێبەدا زیاتر ڕەنگ
دەپێژیت، جگە لەوهی که زۆر به وریاییهوه
لە زمانی چیرۆکێن (وهرزی نان، قەلەمی قامیش

و ئابشوران) جیاوازتەر و فەزای چیرۆکەکانیش
جیاوازه.

لە یەکیک لە گرنکترین ویستگەکانی ژبانی پربەرهمی
مامۇستا گەردیدا، ئێمە شاکاریکی تری گێڕانەوهی
چیرۆکنووس عەلی ئەشرف دەرويشيان، به زمانیکی
بههیز و وهرگيرانيکی پروفیشنالانە دەخوینێتهوه،
گێڕانەوهیهک که لەناو ژووریکی زینداندا ڕوو دەدات،
به هەموو شێوهیهک له ڕووی زمانی چیرۆک، دیمەن،
گۆشەنیکا و بنەماکانی تریهوه جیاواز و کەموینهیه،
ئەویش نۆقلیتی (سلوولی 18) یه. لێرەدا زمانی گەردی
به شێوهیهک ورد و دیقەتی دەقەکه دەپاریژیت،
هەست بهوه ناکەیت وهرگيران دەخوینێتهوه، بەلکو
هێندە ورد زمانهکه دەکاتەوه به کوردی، وەک ئەوهی
وێنەکان لەبەر چاوی خوێنەرەدا به راستەوخۆ ڕوو
بدەن.

ئەم پیاوه بهم پڕۆژەیهشەوه ناوەستیت، وەکو کاری
لەمیژینهی خۆی، که من دەتوانم ناوی بنیم پیاوی
وهرگيراني شاکاره جیهانییهکان، دەست دەبات و
بۆ دوايين جار، بەرزترین شاکاری عەلی ئەشرف
دەکاتەوه به کوردی، که ئەمەیان یەکیکه لە گرنکترین
هەنگاوهکانی ژبانی وهرگيراني مامۇستا گەردی بۆ
وهرگيراني کۆبەرهمەکانی دەرويشيان، ئەویش
وهرگيراني ڕۆمانه چوار بەرگییه قەبارە گەورەکهی،
واته ڕۆمانی (سالانی هورین).

(سالانی هورین) به گرنکترین کاری دەرويشيان
دادەنریت، نەک لەبەر ئەوهی کارەکانی تری گرنک
نین، نا، بەلکو لەبەر ئەوهی بهسەرھاتی دوو ئەوهی
یەک لە دواي یەکی سەرهمی دەسەلاتی ڕەزا شای
پەهلەوی لە دووتویی چوار بەرگی قەبارە گەورەدا
دەگێژیتەوه. چ لە ڕووی فۆرم و چ لە ڕووی
ناوھێۆک و نووسینەوه، چ لە ڕووی گێڕانەوه و
کارەکتەرسازی و دایەلۆگەوه، ئەم شاکاره کاریکی
ناوازییه، که ئەمەیان بۆ توانا و دەسەلاتی خودی
دەرويشيان دەگەڕێتەوه لە چینی دەقەکهدا، بەلام

وهكو وهرگيزان، من به گرنگترين كارى وهرگيزانى
 ئەزموونى پېرەره مى مامۇستا گەردى دەزانم، چونكە
 بە شىنۆهيك لەگەل ئەم دەقەدا دۇنەدون دەكات، بە
 شىنۆهيك شىنۆهيك رېتىمى زمان و ئاستەكانى دەپاريزىت،
 كە ھەر لە خۆى دەووشىتەو. ئەم وهرگيزانە من
 ھەندىك جار وەك فەرھەنگىكى دەولەمەندى زمانى
 كوردى لىنى دەروانم، چونكە لە دووتونى ئەو دوو
 بەرگەى كە مامۇستا گەردى كردوويەتى و بەداخەو
 لەوانەى تەمەن رېگەى ئەوەى ئەدەبىن دوو بەرگەى
 تىرى بکاتەو بە كوردى، ئىمە بەر ھەموو زار و بن زار
 و لەقەكانى تىرى زمانى كوردى دەكەوين. لە ھەندىك
 جىگەى بۆمانەكەدا، وهرگيز بە چەندىن شىنۆه زار و
 وشەى فەرمانشكراوى ناو زمانى كوردى ئاشنامان
 دەكاتەو.

لەو ھەش گرنگتر، وهرگيز بۆ بېرھىنانەو، لە کوتاىى
 بۆمانەكەدا فەرھەنگى ھەموو وشە نامۇكانى ناو دوو
 بەرگەى بە دواى يەكدا ريز دەكات و دەينووسىتەو.
 چ دوو بەرگى بۆمانەكە و چ فەرھەنگىكى کوتاىى
 بۆمانەكەش، دەرى دەخات مامۇستا عەزىز گەردى،
 يەكىكە لە بەھىزترىن كۆلەكەكانى وهرگيزان لە ئەدەبى
 كوردىدا، گەر لە سەرۆوى ئەو ھەرەمەدا ئەو ھەستابىت
 مېژووى وهرگيزان لەم زمانەدا بونىادى ناو.

پۇڭ،

سولتانی کتیب... عزیز گهردی

نهجات نوری

هو سولتانه بیدهنگه‌ی که هیچ نووسه‌ریکی تری
 یمه وه‌کو ئه‌و نه‌بوو، له‌ناو هه‌زاران ده‌نگه‌ده‌نگ و
 باتوهاوار و پنگداهه‌لهرژاندا، له‌گه‌ل هه‌موو جه‌نگ و
 یلایه‌کانی ژياندا، عه‌زیز گه‌ردی ته‌نیا پشتوپه‌نایی کتیب
 و ژيانه‌ ساده‌که‌ی خۆی بوو، هیچ شتیکی له‌ ژياندا به
 کتیب نه‌ده‌گۆرییه‌وه، بیرری له‌ نان و ده‌سه‌لات و پله‌ و
 خوشگۆزه‌رانی نه‌ده‌کرده‌وه، تاکه‌ سو‌فی رینگه‌ی هه‌قی
 کتیب ئه‌و بوو، له‌ که‌شکۆلی ته‌مه‌نی پر له‌ خه‌لوته
 و بیده‌نگیدا له‌ سالی شه‌سته‌کانه‌وه وه‌کو سولتانیک
 به‌هه‌بیته‌ و له‌خۆبووردوو به‌ی له‌خۆباییبوون کتیبی
 کرده به‌رده‌بازی بیرری هه‌زاران خۆینه‌ر، به‌و زمانه
 پاراو و به‌نرخه‌ی خۆی له‌ پشت ده‌یان نه‌فسانه‌ و
 کۆمیدیا و چیرۆک و رۆمانه‌وه ئیمه‌ی خۆینه‌رانی
 برده‌ ناو ئه‌و قه‌لا ونبوانه‌وه که‌ ئه‌و ده‌یویست تیدا به
 حه‌قیقه‌تی ته‌ده‌ب بگه‌ین وه‌کو تاکه‌رینگه‌ی راستی.

له‌ناو ئیمه‌دا ئه‌وه‌ی بۆ کتیب ژیا و له‌پیناویشدا مرد به
 هه‌ق مرۆفیک بوو جیا له‌ هه‌موو نووسه‌رانی تر ناوی
 عه‌زیز گه‌ردی بوو، ئه‌و سولتانیک بوو به‌ده‌ر له‌ وشه
 له‌ ژياندا هیچی تری نه‌ده‌یویست، قه‌لای ئهم سولتانه
 بیده‌نگه‌ به‌ هه‌زاران لاپه‌ره‌ی په‌نجا کتیب هه‌لچنرابوو که
 خۆی نووسیویونی، یان وه‌ریگنرابوون، له‌گه‌ل هه‌موو
 ئه‌و ته‌مه‌نه‌ی که‌ به‌رپرکرد تا ته‌مه‌نی به‌ کتیب سپارد
 ده‌یکرده حه‌فتاوینچ سال، له‌و ته‌مه‌ندا که‌ مالاوایی
 ده‌کات ئه‌وه‌ی به‌ جیه‌ه‌شت له‌شکرێک له‌وشه‌ و به
 هه‌زاران خۆینه‌ربوون که‌ سولتانیه‌تی جوانیی ئه‌ویان
 به‌ ربه‌ه‌ی کتیبخانه‌ی کوردی سپارد.

که‌من ئه‌و نووسه‌ر و وه‌رگیرانه‌ی وه‌ک عه‌زیز گه‌ردی
 کتیبیان کرده پووناکی ته‌مه‌نی نه‌ته‌وه‌که‌یان، کاتیک
 به‌ وردی له‌ بیر و تێروانینه‌کانی ئهم گه‌وره‌ وه‌رگیر و
 نووسه‌ره‌ی ئیمه‌وه ده‌ست ده‌به‌ین بۆ کاری نووسین و
 وه‌رگیرانه‌کانی هیچ گومانمان له‌ لا نامینیت، که‌ زۆرکات
 ئه‌وانه‌ی بانگه‌وازی شۆرش و ئازادی و دادپه‌روه‌ری
 ده‌که‌ن به‌ته‌نیا جه‌نگاوه‌ره‌کانی ناو کایه‌ی سیاسیی، تین،
 به‌لکو ئه‌و مرۆفانه‌ه‌شن، که‌ وه‌کو عه‌زیز گه‌ردی دوور

له‌ هه‌موو هه‌لایه‌کی ده‌به‌نگانه‌ و له‌خۆباییانه‌ دین به
 وشه‌ی کتیبه‌کان ده‌رگای بیرری ئازادی و شۆرش
 له‌سه‌ر گه‌لانی خۆیان والا ده‌که‌ن و به‌ هه‌بیته‌ی کتیب
 و به‌ هیزی وشه‌کان داوای گۆرانه‌کاری و به‌رپاکردنی
 عه‌قل و هه‌تانه‌دی ژیانیکێ نوێ بۆ تاک به‌تاک
 میله‌ته‌که‌یان راده‌گه‌ین.

ئاوا عه‌زیز گه‌ردی ئه‌و پیاوه‌ بلیمه‌ته‌ بوو له‌ به‌رگی
 سو‌فیه‌ک یان سولتانیک بیده‌نگدا هه‌موو ژيانی خۆی
 بۆ کتیب ته‌رخان کرد به‌ی ئه‌وه‌ی هیچ مه‌نیک به‌سه‌ر
 که‌سدا بکات، ئه‌و کتیبانه‌ی که‌ ئه‌و ده‌یویست بینه
 ناویک بۆ هه‌لته‌کاندن بیرری تاریکی و گه‌مژمه‌کارانه،
 له‌ رینگه‌ی لاپه‌ره‌ و مانا‌کانی ناو کتیبه‌وه ئه‌و هات
 هه‌ر خۆی دوور له‌ هیچ پشت و په‌نایه‌ک قه‌لایی ئه‌و
 جانه‌وه‌رانه‌ی تیکشکاند که‌ ده‌یانویست کتیب هیچ
 سه‌نگ و گرنگیه‌کی نه‌بیته، کتیب بۆ عه‌زیز گه‌ردی

ئه‌و هه‌زه‌ شاراو‌یه‌ بوو که‌ ده‌یویست به‌کاری
 به‌یثیت بۆ هه‌لته‌کاندن زۆر بابته‌ی لاهه‌کی و
 کولتووری دواکه‌وتووی و دا‌بران له‌ عه‌قڵی
 سه‌ده‌ تاریکه‌کان، ئه‌و پیاوه‌ی که‌ له‌ ژیر
 بیرکی قوولدا ده‌یویست خۆینه‌ران به‌ مانا و
 حه‌قیقه‌تی وشه‌کان بگه‌ن، ئه‌و گۆرانه‌کاریانه‌ی
 ئه‌و ده‌یویست بیانیه‌یه‌ کایه‌وه له‌ناو خه‌لک
 و خۆینه‌راندا له‌ سالی شه‌سته‌کانه‌وه دوور
 له‌ هه‌موو پێکدان و شه‌ره‌قه‌سه‌یه‌که‌ گه‌یشتن
 بوو به‌ مانا‌کانی ناو کتیب، ئاوا به‌ کتیب
 ده‌رگای له‌سه‌ر بیرری خۆینه‌ران ده‌کرده‌وه و
 هه‌موو سالتیک به‌ له‌چاپدانی ئهم کتیب و ئه‌و
 کتیب، ده‌هات خۆینه‌رانی بۆ ده‌یان بابته‌ی
 جۆراوجۆر په‌لکش ده‌کرد، ئه‌و کاتیک دیت
 چیرۆکی به‌رئاگردان وه‌رده‌گیریت له‌خۆرا
 نییه‌ که‌ ده‌رگایه‌کی ئاوا ده‌خاته سه‌ره‌پشت،
 له‌ پشت ئهم چیرۆکانه‌وه ده‌یه‌وێت
 به‌ خۆینه‌رانی ولاته‌که‌ی بلیت ئیمه
 نه‌ته‌وه‌یه‌کین نه‌ک خۆمان به‌لکو چیرۆک

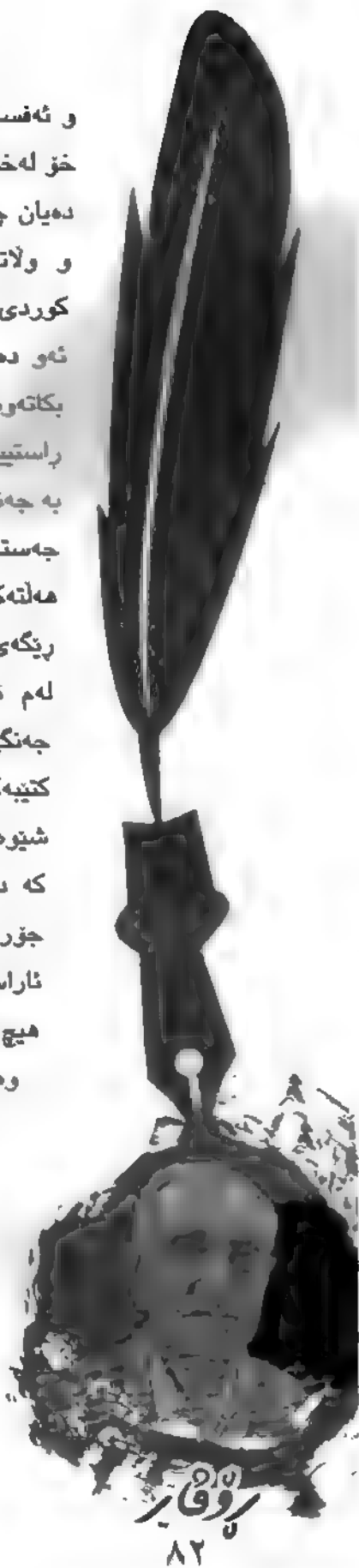

و ئەفسانە و کولتور و ریشمان خراب داگیرکراوه،
خۆ لەخۆرا نییە کاتیک ئەم پیاو بەلیمەتە دیت بە
دەیان چیرۆکی بەرئاگردان و ئەفسانە و خۆمان
و ولاتانی ترمان بۆ دەمەینیتە سەر زمانی
کوردی، لە پشت ھەر ئەفسانە و چیرۆکیکەو
ئەو دەیهوینت دەرگای حەقیقەتیکمان بەسەردا
بکاتەو، کە لێوێ فیزی زانین و پۆشنیری و
راستیەکان بێنێ ئەو نەھات وەک کەسانی تر
بە جەنگی ناگرین و پێکدادان بۆ گۆرانکاری بە
جەستە و پوچی کەسانی تر دەستت ببات بۆ
ھەلەکاندن بەر بەست و قەلای جانەوەرەکان،
رینگە و بیرى عەزیز گەردى زۆر جیاوازیو
لەم نەخشانە، ئەو نەخشەى خۆى ھەبوو،
جەنگى ئەو جەنگى بێدەنگ بوو، لە قوولایی
کتیبەکانەو سەری ھەلدەدات، ئاوا بەو
شێوێ خۆی گەیانە ناست ئەو بەلیمەتەى
کە دەیانویست بە بیرى ناو کتیبە جۆر بە
جۆرەکان قوناغى گۆرانکاری کۆمەل بەرھە
ئاراستیەکی تر بەرن لەوێ کە ھەیە.

ھیچ کەسێک نییە لەخۆرا کتیب بنووسیت یان
وەرێگێرت ئەگەر بیر لە فیکر وەرچەخان
نەکاتەو، ئاوا عەزیز گەردى لە رینگە
وەرگێرانی "داغستانی من" و "پۆمپو
و جولیت" و "ئەگەر خۆر بمریت" و
"حەفت گەتوگۆ" وە تا بە وەرگێرانی
دەیان کتیبى ئەفسانەى گەلان و
چیرۆکی بەرئاگردان و کۆمیدیاى
دانتى دەکات، لە پشت ھەر یەکێک
لەم کتیبانەو لە پەنا ھەر دێرێکیان
و لە ناو قوولایی شاراوێ لاپەرەى
ھەر کەسایەتییەک و پالەوانیەکیاندا
ئێمەى خوینەرەن بۆ دەیان باس و
بیرگەرە و جوانی و مەرگ و عەشق و
ستەم و بێ دادی پەلکێش دەکات، بۆ ھەر یەکێک

لەم کتیبانە ئەم سولتانە بێدەنگە لە قەلای پووناکی
بیری خۆیو دەیهوینت ئێمەى خوینەرەن و خەلکی
تریش بەو ئاماژە گەورانە بگەینیت، کە ئێمە وەک
نەتەرە و تاک زۆر پێویستیمان پێمانە، ئەو ویتانەى
ئەو لە ھەردوو بەرگی داغستانی من و کۆمیدیاى
دانتى و کتیبى گەتوگۆ لەگەل میژوودا دەیانخاتە
پوو، ویتەگەلێکنین بۆ کاتکوشتن و خویندەوێکی
لاوەکیانە، بۆ ئەم سێ کتیبە بە دەیان پرسیار لە
رینگەى ناوەرێکیانەو بۆ ئێمە دەخاتە پوو، کە گرانە
وا زوو ئێمە بتوانین وەلامیان بدەینەو، لەم سێ
کتیبەدا (عەقل و ستەم و خورافە) پێکەو دەخرینە
پوو، ئەو دیت لە بنەچەو بە وەرگێرانی ئەم سێ
کتیبە دەست دەبات بۆ ئەو بیروباورانەى، کە
چەند عاقلانە و نامۆیانە و ستەمکارانە لە پۆزگارە
جۆراوجۆرەکاندا بەرۆکی خەلکیان گرتووە، عەزیز
گەردى زۆرباش دەزانیت بۆچی ئەم سێ کتیبەى
وەرگێراوە و چی لەپشت ناوەرێک و مانا و
ویتەکانیانەو خۆى حەشارداوە، بۆ ھەر یەکێکیان
ئەو ئێمە دەخاتە بەردەم دەیان پرسى گرنگ و
لێکناو، دەیهوینت بۆ ھەر یەکێکیان ئێمە وەلامان
ھەبیت و لەویدا نەمەینەو بەتەنیا خویندەو بەس
بیت، لە گرنگی ئەم سێ کارەپەو دەبیت خوینەرەن
باش ئەو درک پێ بکەن کە کاتیک لە زمانی دانتیەو
لە کۆمیدیاى دیتە سەر باسی دۆزەخ و دەنوسیت:

بە پێى مندا دەچن بۆ ناو شاری نازار
بە پێى مندا دەچن بۆ ناو ئەشکەنجەى ھەمیشەیی
بە پێى مندا دەچن بۆ ناو خەلکی سەرگەردان...
یان لە داغستانی مندا لە تێروانیی پەسوول
ھەمەتۆفەو ئاوا دەبویت:
مەلۆتکەمەك لێردا پێدەکەنێ و دەگری
ھێشتا قەسەى پێ ناگرێ
بەلام بەمزانە باسی دەکا
کێیە و بۆچی ھاتووتە دۆنیاو

كاتىكىش لە كىتىپى گىتوگى ئورىانا فالاجى لەگەل 16
 دەسەلاتدارى جۆربەجۆردا لە جىھاندا، بە نەيتىيەكانى
 سىياسەت دەگەين، كە سىتەم چۆنچۆنى جىھانى
 پەكخستوو، لەم وىتانهو بە قولايى ئو ماناينە
 دەگەين كە لەم سى كىتىپ جۆربەجۆردا بىركردنەو
 ئىمەى خوينەران بۇ بىرى عەزىز گەردى پەلكىش دەكات،
 بەم سى كىتىپە و بە وەرگىزانىان ئىمەى خوينەران
 زۆرباش درك بە قولايى عەقل و تىرامانەكانى عەزىز
 گەردى دەگەين بۇ جىهان و سىياسەت و خورافە، ئاوا
 ئىمە وەرگىز و نووسەرىكى بلىمەت، يان سولتانى
 كىتىپەكانمان لەدەستدا، كە دەمىك سال بوو دەيوست
 بە رىگەى كىتىپدا مىللەتىك بەرەو گۆرانكارى بەرىت،
 ئاوا سولتانى كىتىپەكان مردە كە بىدەنگ دەيوست لە
 قەلاى وشەكانىيەرە تاك بە تاكمان بخاتە سەر رىگەى
 حەقىقەت و گەيشتن بە ئازادى.

ئەو شەنەھەنگوینەى لە كەتەبخانەى مەلەكەى "چەيەى" دا
دۆزەمەو

سەلەمان دەلسۆز

ئاخروئوخري پاييزى ۱۹۹۸ بەرھەمى ھەنگوینی ئەو
 سالەم لە ماشینی بار کرد و لە خانئووە بەرھەم زاخو
 بەرپی کەوتم. خۆم لە سنوور پەرمەووە و چاوەروان
 بووم ھەنگوینە کەم بە مەرزى پەسمیدا بۆ ئاودیو بکەن.
 ھەر ئەو شەو کە گەیشتمە حاجى ئۆمەرەن بەفر و
 کەپتووە دەستى پێکەرد و تا دوو پۆزان لێى نەکردەووە.
 لە سەریکەووە چاوەروانى گەیشتنى ھەنگوین و لەو
 لاشەو تەمایارى ھاقتەوێ کورانی خانەخوێکەم بووم
 کە ماشینی بارھەلگریان ھەبوو، چوو بوونە ھەولێر.
 قەرار بوو پۆزى دوایی بگەپتەووە و ھەنگوینە کەم
 بۆ بار بکەن. بەیانی لەگەل مام عەولای خانەخویم
 وەرورەمان دەست دانى و وە سەر بان کەوتین.
 بۆ چیشتەنگاوێ لە بەفر ماستن بووینەووە، لە پەنا
 کوورەى داران نان و چایان بۆ ھێتاین و ھەساینەووە.
 دوای ئەو ھێچ کاریک نەبوو بیکەم. دەرەوھش کەپتووە
 و سەرمایەک بوو کەس نەیدەوێرا سەر وە دەر نئ.
 مام عەولا و ژن و منداڵ چوونە ژووری دیکە و من بە
 تەنیا لە ژوورە کەدا مامەووە. لە وەرەزییان چوومە بەر
 پەنجەرە و چاوم لە داوەرینی کلووە بەفرەکان دەکرد
 کە بە ھەزار پێتمى جیاواز دادەبارین. دوایی نازانم
 چۆن بوو کە ئاوپم دایەووە، لە گۆشە یەکی نیمچەتاریکی
 وەتاغە کەدا چاوم بە کۆمیدیکى شووشە بەند کەوت. کە
 لێى چوومە پێش وەک بە سەر خەزینە یە کەدا کەوتبم
 وا بوو. کۆمیدیک بوو بە چەند رەفەووە پەر لە کتیب!
 چاوم بە ناوینیشانى کتیبەکاندا گتیا، دەیان کتیبى
 ئەدەبى و دیوانى شاعیرانى کوردی تیدا بوو. لەو
 نێو دا ناوینیشانىک سەرنجى راکیشام: "داغستانی من".
 پێشتر زۆرم تارىفی ئەو کتیبە بیستبوو و تەنانەت
 ناوی وەرگێرە کەیم دەزانی.
 لەگەل یە کەم وشە و رستەکاندا، کەشوەوای
 بەفراوی و کشوماتى ئەو شوینەم بەجى ھیشت
 و، بە بالى سىحری وشەکانى گەردى فریمە
 دنیا یەکی دیکە. وەک ئاگر لە پووشى پووشپەر
 بەرین، لاپەر بە لاپەر پێدا پۆییم. ئیتر ئاکام لە
 بەفر و ھەنگوین و بارھەلگر و نان و ئاویش تەما.
 دیارە پێشتریش کتیب ھەبوون دەستیان لى

و ھەشاندبووم و شیت و خولای دنیا دەست
 وێرانە گەیشتووە کانیاں کردبووم، بەلام ئەو کتیبە و
 ئەو ھەستە نیشتمانپەرستییەى لەو کتیبەدا مۆنجى
 دەدا و ئەو زمانە شیرین و سەلارە پەنگینە بیوتنە
 بوو.

دوای دوو پۆز بەفر لێى کردەووە، دەرک و بان ماستران.
 ھەنگوینە کە لە سنووری دەستکرد پەرمەووە. کورپکانى
 مام عەولاش بەخویان و بارھەلگرەووە گەپانەووە و
 ھەنگوینە مان بار کرد، لە پۆششتدا شانە ھەنگوینیکی
 چەمەرى جوانم جودا کردەووە و بۆ خانەخوێکەم
 بەجى ھیشت کە زۆر پێى خوشحال بوون. راستە
 ھەنگوینە کە عەسل بوو و مێشەپەنگەکانم بۆ چیکرینى
 شیلەى ھەزاران گۆلى گۆشەى کۆستانەکانى خانینان
 مژیبوو، بەلام ھەر خۆم دەمزانی ئەو ھەنگوینەى من
 لە خەلفى کتیبخانە بچووکە کەى ئەواندا دیبوومەووە
 چەند بەتام و چێژتر بوو.

ئەگەر ئارەشى تیرھاویژى ئەفسانان شیلەى
 گیانى خۆى ھەموو کر کردەووە و لە بیجى
 تیریکدا ھاویشتى، من پێم وایە 'عەزیز
 گەردى' ش جەوھەرى گیان و تەمەنى خۆى بە
 دیرە سەرسووڕھێنەرەکانى ئەو کتیبە بەخشى.
 دواتر زانیم ئەو مەندەى کار لەسەر وەرگێرانی
 ئەو کتیبە کردووە، ئەو مەندەى نووسىووە
 و نووسىووەتەووە، پەنجەکانى خوینیان لى
 چوراپو.

دوو سال دواتر کاتیک پەرمەوێ گەرمینى
 بووم و لە ھەولێر گێرسامەووە، لە نزیکەووە
 چاوم بە زۆر شاعیر و نووسەرى
 بەناوبانگ کەوت، بەلام چاوە چاوە دەمپروانى
 خولقیتەرى داغستانی من بیبینم، بەلام لە
 ھێچ کور و کۆبوونەو یەک سۆراغى نەبوو.
 گوتیان 'عەزیز گەردى' یە ئیتر، نە لەگەل ھێچ
 جیگایەک و تەوێژ دەکا، نە ھێچى لەبارەى
 ژيانپەووە نووسراو، تەنانەت ھەز ناکا
 ویتەشى بلالو بیتەو.

پۆزیک لەگەل ھاوپیم پەرمەزانی

ئەحمەد میرزا لە دەوری قەلا بە پیش پاساژی
کتیپفرۆشییەکاندا دەسووپاينەو. رەمەزان
سلاری لە پیاویکی بە تەمەن کرد. کاتی لیمان
تیپەری، گوتی: مامۆستا عزیز گەردی بوو.

ئاویم دایەو و لە پشتەو پرا تێم پوانی. پیاویکی
ساده، کز و تارادەیهک بچووک، زۆر بە
هێواشی دەپۆشت و لیمان دوور دەبۆو تا لە
سووپانەوێ دەوری قەلادا لە چاو بزر بوو.
خوایه، ئەو خۆی بوو، پیاو ئەفسانەییەکی
داغستانی من؟

کەریم سۆفی دەیکوت من لەو پرا فیزی
سادهپۆشی بووم. دەیانگێراو چاریک لە
پۆژنامەیی خەبات لە برادەرانی پاشکۆی
ئەدب و هونەری پرسیو، ئێو بۆ بابەتیک
کە لە پۆژنامەدا چاپ دەبێ چەند وەرەگرن؟
- پازە، بیست دینار.

عەزیز گەردی گوتی: بۆ یەک وشە
نەدەبوو بە هەزاران دیناریش پازی بێ.
کەچی بۆخۆی تاکە دیناریکی بۆ چاپی
کتیپەکانی وەرەگرت.

هاوکاریکم لە گوڤاری پامان بۆی گێرامەو:
مامۆستا عزیز کتیپکی وەرگێراو و
قەرار بوو دەزگای ئاراس بۆی چاپ
بکات. منیش ئەلقەیی پەيوەندیی نیوان
دەزگا و مامۆستا بووم و پۆژیک
کە چوومە سەردانی، گوتی فلانی
من خەرجیکی زۆرم لەو کتیپە
کردوو، لە بازار بۆیان تاییپ
و دیزاین کردووم، داخوا ئەو
خەرچەم نادەنەو؟

کە ئەوهم لای بەرپرسی دەزگا
باس کرد زۆری پێ خۆش بوو و
بۆ سبەیی زەرفنکی نامی و منیش بە
خۆشحالییەو بۆ مامۆستام برد. مامۆستا
زەرفەکی کردو و گوتی دە باشە بابم. بەلام
کە پارەیی نیو زەرفەکی دەرھیتا و دەستی کردە

ژماردنی وەرەقەکان (هەر وەرفنیک سەد دۆلارە و
زەرفەکە 80 وەرەقی تێدا بوو)، چاری زەق بوون
و گوتی ئەو چییە؟ گوتم ئەو هەم خەرجییەکانی
خۆتە و هەم دیارییەکی بچووک دەزگایە بۆ تەمەنیک
ماندوو بوونی جەنابت.

مامۆستا هەر گرتی و زەرف و پارەکانی بە چروچاوی
دادام و گوتی هەستە وەدەر کەو! دەتانەوئ بکەن؟
کەس نەما؟ دەتانەوئ منیش بکەن؟

هاوینی ۲۰۰۵ کە وەرگێردراوی کتیپیی 'پۆژیک لە
تەمەنی ئیقان دنیسۆفیچ'م بلای کردو، غیریتم و بەر
خۆم نا و بە هاوڕێم 'ل' رحیم سورخی'دا، دانەیهکم
لەو پۆمانە بۆ مامۆستا نارد. هەمووی خەفتەیهک بوو
کتیپەکە هاتبوو بازار بەلام کاتیک سورخی وەلامی
بۆ هێتامەو سەرم سوپما، گوتی: 'کە کتیپەکەم بۆ
مامۆستا برد، خۆتێدبوویەو. لەگەڵ ئەوەشدا سوپاسی
کردی و گوتی پێم خۆشە چاوم پێی بکەوئ.'
عەزیز گەردی کتیپەکەمی خۆتێدووە؟ کوێرا؟
دەیهوئ بمیینی؟!

هەر لە رینگەیی کاک رحیمەو شونگاتی دیدارمان
دیاری کرد: پۆژی هەینی، مالی مامۆستا.

پۆژی هەینی بە شەڕ مازدایەکی خۆم چووم 'کاک
رحیم'م هەلگرت و سەعات دەی بەیانی گەیشتیە
بەردەرگەیی مالی عزیز گەردی.

پۆژیکیان مەوعیدی لەگەڵ کاربەدەستیکی هەرە بالا
دەبێ و کاربەدەستەکە تا نیوەڕۆ بەدیار کەوچک و
چەنگالی سەرمیزی رێستورانی هۆتێلەو چاوهری
دەکا و پاش هەفتەیهک کە گەییەکە دەگەینێتەو
گویی، مامۆستا دەلی پێی بلێن تۆژیک نەخۆش بووم
چوومە مووسل!

لە پشت دەرگا لەبەر خۆمەو بیرم لەو بەسەرھاتە
دەکردو، کە دەرگامان لێ کرایەو.

خۆی بوو. زۆر بەئەدەبەو وەپیش خۆی داین.
پانتۆلیکی کوردی لە پێ و زۆر خاکی.

ئەوی لەو دانیشتنەدا هەرگیز لە یادم ناچیتەو چاو
رەش و قوول و ئیجگار غەمگینەکانی بوو. ئەگەر
بۆ هەموو کەس ئەو راست نەبێ، چاوەکانی ئەو،

ئاوينەى پۇخى بوون، پۇخىكى ماندووى ئازارچەشتوو
و ھاوکات زولال.

زۆر زوو باسى داغستانی من م ھىتا گورئ و پرسىم
بۇ چاپى ناگەيەو؟ ھەك باسى شتىكى كەم بايەخ و
ماوہبەسەرچووى بۇ بگەى ھەر زوو باسەكەى لادا.
ئەوئەندەى گوت: كىتەپ يەك جار چاپ كرا بەسە، كىتەپى
دى زۆرن.

باسى كىتەپى چىرۆكى شىرىن بۇ مندالانى خوین
شىرىن ئى كىر، كە كاتى خۇى لە ورمى ئىنتىشاراتى
سەلاحەدىن چاپى كىرەبوو و نوسخەى كەمى گەيىووه
دىوى باشوور، دوايى زانىم كەم كىتەپ ھەيە لە دەست
ئەو خوینەرە لەزەبر و ئەو ھەرگىزە پركارە ھەرچووبىن
و نەيخویندەيەو.

زۆرى لوتف لەگەل نواندم و ھانى دام كارى زياتر
بگەم. كىتەپى ھونەرى شىعەرى ئەرەستووى كە تازەى
ھەرگىزەبوو، بىن ئەوئەى ئىمزاى خۇى لىيدا بە ديارى
دامى. من كە كىتەپخانەكەم پىر بوو لەو كىتەپخانەى بە
ئىمزاى نووسەرەكانىيان پىشكەشم كرابوون و، بوون
و نەبوونىانم لەلا ھەك يەك وا بوون، كەچى خەت و
ئىمزاى عەزىز گەردى بە لامەوہ بەترخ بوو و داوام
لىكرد بۇم ئىمزا بكات.

مامۇستا زۆر لە دۇخى سىياسى و بەتايىبەت ھىي
زانكۆكان تووپە و بىزار بوو. پىي وابوو كۆمەلىك
كۆنەبەغسى ھەك مافىا دەستيان بەسەر زانكۆكانى
كوردستاندا گرتووه. زۆر لە دەسەلاتدارانى كورد
ناھومىد بوو و ھەربىرى كە ئاواتى ئەوئەيە خانەنشىن
بكرئ و بگەپتەوہ گوندەكەى خۇى (بەھرەكە) و تا
كۆتايى تەمەن خەرىكى خویندەوہ و ھەرگىزەن بىن.
خەلكى ئاسايى زۆر پىن لە سىياسى و پۇشنىرەكان
پاست و پىكتىر بوو و دلى بەوان خۆش بوو.

لە گەرمەى قساندا بووبىن لە ھەرگايان دا. مامۇستايەكى
زانكۆ بوو، ھات و كىردىە بازارى خۇى. بەو گەرمایە
بە قەرا دوو كەس قات و ئىلەگ و بۆيىباغى پۇشپوو.
ھەر پىستى و خواردى، قسەى پوچ. زۆرىەى كاتەكەى
لى گرتىن و كاتى پۇششت مامۇستا چاوينكى مانادارى
لىكردىن كە ئەمە نمونەيەكيانە و گوتى تازە ئەوہ ئەو

شەرەفەشى ھەيە كە قەت بەغسى نەبووہ.

مامۇستا شەرەزارى كىردىن و بۇخۇى چاى بۇ
ھىناين. ھەر زوو باسى ئەدەب و زمان و ھەرگىزەنمان
دەست پىكردەوہ و نەمزانى بە كويدا كات لە نيوہەق
نژىك بۆو. مامۇستا بۇ نيوہەق مىوانى خوشكى بوو
و زۆرى تەكلىف كىرد كە بۇ فراڤىنىك لە پىستوران
مىوانى بىن. بەلىنمان نەدا.

ئەو ژوورەى ئىمە لىي دانىشتىبووبىن ژوورى مىوانان
بوو. زۆر حەزم لىبوو بە ژوورەكانى دىكەيدا بگەپىم
كە دەيانگوت پىرى كىتەپىن. بەلام تازە ىرەنگ بىبوو.

سالى ۲۰۱۶ كە بە سەردان چوومەوہ كوردستان لە
مالى ھاوپىم سالار عەبدولرەھمان بە دىدارى مامۇستا
شاد بوومەوہ. بە داخەوہ دۇخى ھەروونى زۆر خراپتر
بىبوو و لە دار و بەرد بە گومان بوو و ھەمى دوژمن
مىشك و ھەروونى ھەھا تەنىبوو بىرواى بە كەس
نەمابوو.

چەندە دژوازيەكى ناخۆشە، ئەو دامپنەرەئەى
لەحزەكانى ئىمە دەكەن بە ھەنگوین، خۇيان
لەوپەرى تالىدا دەژىن. ھىمەنەكانمان،
مەلەكشاكانمان، گەردىيەكانمان...

بەو حالەشەوہ دەبىن شوكرانەبژىرى
دابەشكەرى زمانان بىن و سوپاسى بگەين
كە شاخەكانمان، گوندەكانمان، دلەكانمانى
لە بىر نەكرد (*) و عەزىز گەردىيەكى پىن
بەخشىن.

(*) ئامازىيە بە چەند دىژىكى داغستانی من،
بەركى دووھەم.

مەنسۇر ياقووتى

پىشۆلە

ۋەرگىرانى لە فارسييەۋە:
عەزىز گەردى

پشتی چه مانده و له کونی بچوکی بورجه
 بهرزه که و چاوی برییه دهره و و گونی دایه گورانیی
 سه یروسه مهری ئه و پیره میزده نه ناسه ی به تهنیش
 کونه قه له دا رت بو و گورانیی دیرینی (بالنده ی
 به یانی) ده چری. پیره میزد، وه کو هه میشه دهنگی
 شه که ت و غه مگین و تیکه له به به شتیویه کی ناسک
 و له رزوک بو، به لام هه به م جوره ش شیلگیر و
 چه سپاو بو.

حیسایی کردبوو، پیره میزد سالی یه ک چار به تهنیشتی
 قه لادا تیده په پری. چاوی ده بریتنه بورج و قولله ی به رز
 و دیواری کون و ترسناک و به بن ترس و شله ژان،
 گورانیی دیرینی (بالنده ی به یانی) دهگوت و به ویدا
 تیده په پری. پیره میزد ریشیکی دریز و سه راپا سپی
 هه بوو. به ژنی دوو مه تر زیاتر بوو. کولمه ی سوور
 بوون و کلاویکی که وله سموره ی له سه ر بوو، کتینیکی
 بهرگ چه رم و کونی له بن هه نگل بوو و هه میشه چه ند
 په پوله یه کی گهره و سپی خال سوور به سه ر کلاوی،
 یان شانی، یان به ده وری ده موچاویدا ده سوورانه وه.
 که ئه و به تهنیش قه لادا تیده په پری، بۆ ماوه ی چه ند
 له حزه یه ک، شه پۆلی عه تره گوله مورتنکی تیکه له به
 بۆنی برنجی ئیرانی، ژووری ریشۆله ی پر ده کرد.
 ریشۆله به ژنی قیت ده کرده وه، هه ناسه یه کی قولی
 هه لده کیشا و له ناو حه وشه ی بچووک و داخراوی
 بورجه که پیاسه ی ده کرد، که به بهرد و قسل له سه ر
 تروپکی قه لای کون دروست کرابوو و ده رگایه کی
 داری کون و مکوومی تی گیرابوو. ته نیا کاتی جه م،
 ده کرایه وه و داده خرایه وه. له زهین و خه یالی خۆیدا، له
 رینگه ی جارن، که بۆنکی نامۆ و سه تر و کالی ده وری
 مندالیی خۆی لئ ده هات، هاتوچۆی ده کرد.

سه گینکی گهنجی چاو بۆری شاد و کلک قیت، له دوو
 پیره میزد ده ریشیت و ملومۆی له شوونی ده کرد.
 هه موو سالی، ئه و سه که شاده به عه وه عه وی
 پرزایه له ی گهنجی و زایه له ی شادی و به دلخۆشی
 و به ئومیدیکی ئالۆزه وه، به دوا ی پیره میزدا
 هه لبه زو دابه زی بوو. ئه و سا که پیری رینواری رینگه ی

به فراوی، ئه و گورانیی دیرینه ی دهگوت، ئه م له سه ر
 به فر دریز ده بوو و په نجه کانی دریز ده کرد و لمووزی
 ده مسته سه ر په نجه کانی و له ناو کپییه کی قولی
 پرمانادا ده چووه خواری.

ئه م چاره یان، که پیره میزده که هات، سه که که ی دیار
 نه بوو، ریشۆله هه ر دهنگوت شتیکی به ترخی له ده ست
 داوه. په ریشان و تاساوا چاوی تیزی به پانتایی
 به فراویدا گیزا، به لام هه چ ده وسی سه که که ی نه بیی.
 پیره میزد به دهنگی، که دهنگوت له قولایی میژووه وه
 دی، به غه مباری و دلتهنگی و زور به سۆزه وه گورانیی
 دیرینی (بالنده ی به یانی) چری و دوا ی وه ستانیکی زور
 و چاوبرینه بورج و قولله کانی قه لای کپ و کون، به
 تفتوتالی به سووتانیکی پررق و ئازاره وه، به ندیکی له
 گورانیی (خانمی دلبر) گوت و به چاوی به گریان وه
 له بازنه ی داخراوی بیگای ریشۆله دوو که وته وه.

په پوله به دوویدا کشان. په پوله یه کی سپی
 گهره، دوو خالی سووری گهره ی له سه ر
 باله کان بوو. خولیکی له هه وادا خوارده وه.

نا، چه پی سه که که نه ده هات، چاوی برییه
 پانتایی هه راوی به فراوی و ناسۆی خۆله میشی
 دوو، سه که که هه چ شوونی دیار نه بوو. له ناو
 ئه و بورجه ی تیدا چه پس بوو، دهستی به
 پیاسه کرد. سه ری برده ناو کونیکی بچووک
 که له نه جامی رهوتی پۆژگار، له دیواری
 بورجی بلند په بدا ببوو و ناوله پی دهستی
 به دیواری سارده وه نا و چاوی برییه
 حه وشه ی به فراوی قه لا، له شوونی جزمه ی
 پاسه وان به ولاره هه چ شتی دیار نه بوو.
 سه رنجی له حه وشه لابرده و چاوی برییه
 قۆنگره کانی قه لا، چه ند دالیکیان به سه ره وه
 بوو، سه ریان بردبووه ناو بهرچینه و وه کو
 هه میشه چاویان بریبووه قولایی نادیاریی.
 ئه و دالانه ببوونه به شیکی نه پچراوی ئه و
 قۆنگره بهرد و به فراویانه.

چاوی برییه ناسۆ. ناسۆیه کی خۆله میشی
 و دهشتی، که تا مه و دایه کی ته ماوی

دوور پر به فری وشک و ئه ستور بيوو.

وهك ئه وهى جان وه ريكي توقينه ر كه لبهى
له خنخنوك گير كردين و راييگوشى، ئاوا به
هراسانى له خه و راپه پى، په نجه كانى به گه رووى
خويدا هيتا، دهنگى چه په چه پى توورپه سگيك
دههات، وايزانى خهون دهيينى. پيلووه كانى به
قورسى كه و تنه سهرىك، چه په چه پى سگه كه تا
دههات توندتر دهيوو. نيوچه وانى لوچى تيكه وت،
پيلووه كانى له سهر ئاوينهى توزاوى لا كه وتن.
ههستا و له كلاورپوژنهى بورجه كه وه چاوى
برپيه دهره وه: ئه و سگه گى شوين پيره ميژد
دهكوت، له ناو چه وشهى به فراوى قولله دا،
قهليتيكى ئاسنى له مل كرابوو و به زنجير
له ميخى تهويله به سهرابووه وه. پاسه وانكه
پارچه قوماشتيكى به سهر دهموچاوى خويدا
هه لكيشابوو، ته نيا چاوه توقينه ره كانى ديار
بوون. به توبز كه وتبووه گيانى سگه كه و
ئيسكى دهكوتا، توبزه كه له هه وادا دهسوورا
و دههات خوارى و به په راسووى سگه كه
دهكوت، سگه كه ددانى گه دهكرده وه، خوى
بۇ پاسه وانكه هه لده دا و رقيكى ئاگرينى
له چاواندا دهجوشا، توبزه كه دهسوورا
و دههات خوارى: به شان و مل و
چرپوكى دهكوت.

ریشۆله به مست وهرگه راپه
ديوارى بورجه كه، دهتگوت بوژى
په كه مه فرى دراوته ناو ئه م
بورجه، په لامارى ديوارى ده دا
و پيله قهى له بهردى گهره و
خوله ميتشى ده دا، وهكو ئاگر كلپه
دهسه ند و ديوارى به ردينى ساردى له
گرينى سووتينه رى خويدا لرف دهكرد.
به لام ديواره كه، كه له كونكردن نه دههات،
به و رهنگه سارد و غه مناكه وه، كه بۇنى جه نازه
و بۇنى راپه وى كۆنى شيتارى لى دههات، هه ر زو و

هه وى و ته قه للاى له بار برد و وره ي پروخاند.

سه گه كه ئيسنا له بق و جوشوخروش كه وتبوو، به
چاوى پرترسه وه خوى له بهر زهبرى توبز لا ده دا
و ناوبه ناو قرووسكه يه كى به ژان و ئازارى ليتوه
دههات، توبزه كه هه ر له هه وادا دهسوورا و به سهر
گيانى سگه كه دا دههات خوارى: به دهموچاو و سهر
و شان و چه پوك و لموزى دهكوت، سگه كه، ئه و
ئاره قهى له له شى دهمچرپايه وه و ئه و دلۆپه خوينانه ي
له لووت و زارى فيجقه ي دهكرد، به فرى دهكرد
بوژ و به رهنگى سوور دهينه خشانند. ريشۆله چووه
ژيرى، هه ستى به شه كه تى تيمارى كرد، له نن ديوار
دانيشت و دهستى له ئه ژنوى وهره نيا و چاوى برپيه
ديوارى ساردى له كونه هاتوو.

گورگه رهش شوپ دهبووه وه پشت ته پۆلكه ي
خوله ميتشى و گورگى بۇر به ئاسوى هه وراويدا
هه لده كشا، كه به سهرى په نجه له دهرگايان دا،
ریشۆله ئاوپى دايه وه، دانيشت و پرووى كرده ديوار.
دهرگاي پشت وهى نيمچه كرايه وه، كه رته تانيكى
وشك و هه ندئ په نيرى بۆگه نيان فرى دايه سهر
لبادى ناو ژوورى بورجه كه، دهرگا قوفل درايه وه.
ریشۆله له قه يه كى له په نيره كه دا و تنى هه لدايه
لايه ك، چه مايه وه و له كۆنى ديواره كه وه چاوى برپيه
دهره وه.

سه گه كه كلكى بردبووه وه ناو گه لانى، پارچه ئيسكيكى
فرى درابووه پيش، تنى راده ما و دهله رزى، سگه كه،
دهيگوت بۇنى شتيكى كردوو، نووسكه يه كى كز و به
ژانى له گه روو هاته دهرى، بىن ئه وهى هه ستينه وه،
به فرى به چرپوكه كانى هه لكه ند، كلكى له قاند و ددانى
له ترسان پيك كه وت، پيشته ي وا دهله رزى، دهتگوت
سهرماى زه مه ريزى كه وتوته گيانى، جووته
چه كه يه ك و توبزيك دهركه وت، سگه كه مړاندى و
كلكى له به فر كوتا و فرميسك له چاوانى سهرى كرد.
ریشۆله داها ته وه سهرچوك، چاوى برپيه دهرگاي
قوفلراو و چووه ژيرى.

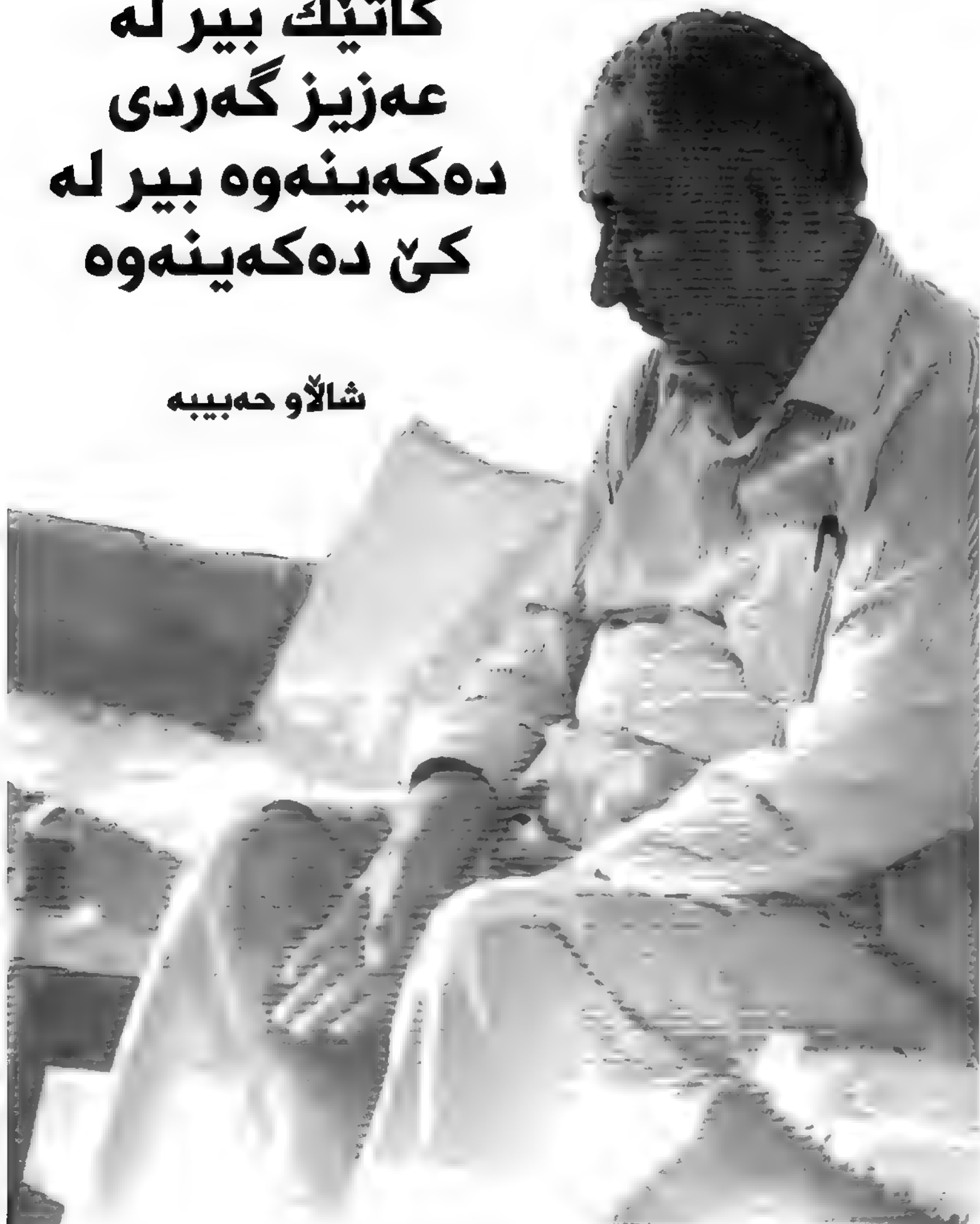
دالەکان لەسەر قوالە ی بورج سەریان نابوو بنگوینی
 بەکتر و دەنووکیان دەجوولایەو و دەنگیکێ سەریان
 ە گەروو دەهاته دەری. ئاسق هیشتا هەر خۆلەمیشی
 بوو. پۆژگار ئەوەندە تێپەری بوو، ریشۆلە زانی کاتی
 ئەو هاتوو پیرەمێرد بیت و گۆرانیی (بالندە ی بەیانی)
 و بەندیکی سروودی دلکێشی (خانمی دلپەر) بچری و
 بورج پرین لە عەتری مورتک و بۆنی خوشی برنجی
 ئێرانی، بەلام پیری دەشتی بە فراوی هیچ دەوسی دیار
 نەبوو. ریشۆلە بە درێژایی ساتەوختی خۆلەمیشیی
 کال، بە شلەزاوی و چاوەروانی لەناو بورجەکەدا
 پیاسە ی کرد بەلام هەر دەنگوت پیرەمێرد بە خۆ
 بە گۆرانییەو، لەناو جەرگە ی پۆژگاری خۆلەمیشیدا
 کەوتۆتە جاویدانییەکی نەینی. وەرز ی خۆلەمیشی
 بەسەر بورجەکەدا تێدەپەری و دالەکان بە شادمانی
 سەریان دەلەقاند.

لەگەل چریکە ی گۆرانی بالندە یەک، هەستا و چاوی
 خستە سەر کلاو پۆژنە ی بورجەکە. دالەکان بە گێژی و
 حەپەساوی بەسەر قەلادا دەخولانەو و ریشۆلە یەکی
 گەنج بە پەری بریقەدار و خالی سپیی سەر سینە ی،
 دەنووک ی کردبوو و بە شادی گۆرانی دەچری. هەوری
 خۆلەمیشی شەپۆل شەپۆل لە ئاسۆو پاری دەکرد.
 پاسەوانە کە خەریک بوو بە خێرای ی و بە هەراسانی
 قەیتانی چەکمە ی توند دەکرد و دەستی دەلەرز ی و لە
 ترسان چەرق و هۆپی ددانی بوو.
 ریشۆلە کە دەیخویند، رقیکی لەناو دەنگدا بوو، وەکو
 پشکووتی گولیکی رەش وابوو لەناو تەبارە گەنمیک ی
 زەرد کە مەرجانی گولالە ی کتیی بەناو وەرکرای.

سەرچاوە: توشای بالندە ی سەیرۆسە مەرە ی
 زاگروس، مەنسور یاقووتی، وەرگێڕانی:
 عەزیز گەردی، چاپخانە ی ماردین، چاپی
 یەکەم، هەولێر (۲۰۱۱).

کاتیڭ بیر له
عهزیز گهردی
دهکهینه وه بیر له
کئ دهکهینه وه

شالو حبیبه

كاتیک بەنیو کتییفرۆشی و رەفەیی کتییەکاندا دەخولاینەوه، سالانە بەک جار لە پێشانگەیی نیۆدەولەتیی کتیب لە هەولێر، بەشدار سامیی هاوریم دەیکوت، ئەوەتێهێ! بە چەنە ئاماژەیی بۆ شویتیک لەو ناو دەکرد، کە دەکرا لەو دیمەندا هەر شتیک سەرنجی مرقفی راکێشایا، بەلام بەی دوودلی ئەگەر عزیز گەردیی تیدا بوا، پتویستی بە پرسین نەبوو کە دەشیت مەبەستی سامی کئی یان چی بیت. زۆر بە خێرای چاو هەتەری لێ دەکرد و دەیتوانی ئەو پیاو بەناسیتەوه، کە خۆی لە عالەم و ئادەم دەدزییەوه.

بە جووتیک پێلاوی عەنتیکە و تاکشەرۆالیک بۆرکەلەوه، کووپیک سەفەری لە دەستی و بزەپەکیش لەنیو پروخساری، لە بەر پێیەکانیشی عەلاگەیک کتیب و ئۆفرەگرتو لەسەر یەکیک لەو کورسییە باغانەیی لە کافیکە دانراوون، وا دیار بوو هەر کەسیک بە لایدا تێپەریا و تەماشای کردبا لەو بزەپە پێیەشی نەدەکرد، کە دەکرا هاوکات مانای ئەوه بیت دووربەدوور هەمووتان دەناسم یان چونکە هیچتان ناناسم بە یەک بزە تەماشاتان دەکەم، یان تەنیا نیشانە بوو بۆ دەروونە هاورپیانەکەیی و- هەرچەند پێچەوانەیی ئەوەیش ناسرابوو- یانیش تەنیا لەبەر شەرمییەکەیی بوو، هەلبەت ئەگەر کەسیکی وا بووبیت، بەهەر حال لەو چەندجارەیی رێکەوتیمان کرد دیمەنەکە چەند چرکەیک زیاتری نەدەبرد، پاشان دەکەوتینەوه ناو باسی کتیب و پێشانگە و ئەوهی کە ئێواره لە کوئی چی بخوین و ئەوەیش کاتیک چاکی دەبرد.

بەلام عزیز گەردی لە بەشیک زەینماندا هەر دەمایەوه و کاتیکیش مرد، سامی کوتی باشە بۆ نەچوون بۆ لای قسەپەکی لەگەل بکەین یان وێنەپەکی لەگەلدا بگرین. بەلام رەنگە ئەو چەند چرکەپەیی گیرامەوه جوانییەکەیی هەر لەویدا بووبیت کە بەو جزرە پروی دا، یان پروی دەدا، ئێمە دووسێ جار لە کاتی جیاچایدا بینیمان و تاقەشتیک پروی داویت ئەوەتێهەکەیی سامی بوو، ئەمەیش هەموو چیرۆکەکەیی ئێمە بوو لەگەل وەرگیرێکا کە خوشمان دەویست.

سامی ئەم بەشەما زیاتر خوی دەسەپینیت، کە زۆر جار دووربەدوور بە تەلقوز قسەمان کردوو و کاتیک لە هەزار یاسمان داوه، لە پێر گوتوویتی خزمیک هەپە خزمی تزیکی عەزیز گەردیی و دەریت کۆرە زۆر جار گازی دەکەین دانی نیوهروان بیتە کێمان شیوی بخوات، کەواتە ئەمەیش بە میتشکی من زیاد بوو، کە پیاو خۆدوورگرەکە جاروبار واز لە قەلەم و کاغەزەکەیی دەهینیت و کووخەکەیی بەجێ دەهینیت و پرو دەکاتە یەکیک لە مالهەکانی بەحرە و کەوچکە دەست خەریکی شیوخواردن دەبیت. ئنجا سامی پڕۆژەکەیی گەرەتر دەکرد و دەیکوت بە خزمەکەمانم گوتوو موعیدیکم بۆ وەرگریت و بەشکوو بیینم، عەدەتەن خزمەکەیی سامی دەیکوت وەیی بەسەر چاو و جا چی لەوه ئاساتەر، بەلام وەیی بەسەر چاو و چی لەوه ئاساتریک کە هەر ئەمرۆوسەیی پێ دەکەوت.

دەشیت بۆ کەسیک کە خوینەری کتییەکانی عزیز گەردی بیت، خوشی ئەوه بیت جاریک ئەوی بینوو لەناو ژاوه‌ژاوی پێشانگەیی کتیبەکە لەسەر کورسییەک لە کافیشەکی هەتا بلیت ناخۆش دانیشتوو و بە پەرداخی سەفەری چای خواردوو ئەوه، نەک ئەوهی کوردینووسیک خراپ بیت و بلیت عەزیز گەردی فیزی کوردینووسینی کردم، یان حزبی بیت و بلیت مامۆستا پنی گوتووم تۆ قەت حزبی نەبوویت، یان نووسەریکی خراپ بیت و بلیت مامۆستا دەیکوت لە نووسەرانی کورددا بەس نووسینی تۆ بە کەلک دیت، یان وەشانخانەت هەبیت و دەستیدەستیت بە کتیبەکانی کردبیت و دوای مەرگی بلیت مامۆستا دەیکوت بەس تۆ ریزی کتیب دەگریت. عەدەتەن ئینسان ئەگەر بریاری دا بیدەنگ بیت، زیاتر لەوانەیی شەوانەپۆژ قەوچەقەوچ دەکەن قسەیی بە ناوێوه دەگریت. دیارە مەبەستم ئەوهی دوای مەرگی عزیز گەردی، کە دەهاتیتە قەیسبووک پۆست و گوتارت

دهكریت ئه دهبیاتی كرن و هبی نوچ، گوتار و میژوو و شیع و کتییی نووسه رانی خاومنشیزای جیاوان، گشتی به یهك چهشنه زمان وه ربگتیرین!

به لام له سهرینکی تره وه تیده گهین جوان سهرنجی پرسى زمانى داوه، ئه و کتیبه کانی چاپ نه ده کرده وه، چونکه پنی وا بوو زمان به رده وام له گوراندایه و نه گهر قهرار بیت ئه و کاره بکات، ئه و زمان بایی ئه وه گوراهه که ناچاری بکات وهریان بگتیریته وه. ئه وهی نووسهریک له بابته زمانه وه به بیرکردنه وه به کی وا رند و زیندوو گهیشتبیت و به لام له وه رگتیراندا جیاوازیی زمانى له نیتوان نووسهران و ئه ده بیات و سهرده مه لیک جیاوازه کانیاندا دروست نه کات، مایه ی تیرامانه. به ریزه وه ده مه ویت بلیم ئه و کاره له و پیاوه زیره که چاوه ربی ناکریت.

ههلبته به ده ر له و باسانه، ئه و زمانه ی عزیز گهردی پنی ده نووسیت کوردیهی کی کوشتو کالیانیه ی لیره وه وئ ئاویته به هه ولیرییات و وه رگتیرانی شکسته و ده ربیرینی خۆکرده، که پیکه وه وا ده کن زمانه کی بۆ من سهرنجراکش و زهینته واز بیت. مه به ستم له وه رگتیرانی شکسته ئه وه به جاری وایه ههست ده که بیت راسته وخۆ وه رگتیرانی وشه به وشه ی بۆ نمونه فارسییه که به، که ده که ویته بیرکردنه وه و نهختیک لاجانگتی بۆ ده خورنیت پهنگه به خۆت بلینیت ده ی ئه مهیش ده بیت و خراپیش نییه. پهنگه زمانه که م پهنگی په خنه ی پتوه بیت به لام راستیه که ی خهریکم ستایشی ده که م. نه گهر خۆینه ر نمونه ی گهره ک بیت، ده توانیت سهیری ژیان و جهنگ و هیچی تری قالاچی بکات. سالی ۲۰۰۸ له خانه ی وه رگتیران چاپ بووه نه وکات ئه و خانه به پاره ی چاکیان ده دا به وه رگتیر- و- نووسهران، به لام ده ترسم عه زیز گهردی گوتیتیتینی بهس ئهنگو چایی که ن پاره م پنی ناوی.

سج

ئهن نه مکردووه ته خو له کاتی قسه کردندا پنی زیاد پابکیشم، بویه وا بزائم به خورایی موری تاوان به ته ویلی که سه وه نانیم نه گهر بیت و بلیم هه رکه سی

شهره فی چوونه مهیدانی ئه ده بی دهست نه که ویتیت، گیانداریکه هیشتا له خوری گرانی پنی هاتنه دنیاوه واگا نه هاتوه و هیشتا له زگی دایکیدایه و به پووناکی شاد نه بووه، نه چاوی ده بین، نه گوچکه ی ده بیسن، نه هیچ ههستیکی تری ته واکار ده کات، ته نیا نه وهنده هه به خوارنه که دهخوا و دهخوئ و هه لده سستیه وه و دهجوولیته وه... ئه وانه ی له ده وری راسته قینه ی ئه ده ب گهیشتون زور پنی قهرس ده بن که چاویان به م هه زاران که سه ده که وئ له سه ر زهوی دین و ده پون و خویان به زیندوو تن ده گهن، که چی راستیه که ی وا نییه، ژیانیان له ژیان ی ورچیکی زستانی به خیر و بیهتر نییه.

عه زیز گهردی، سالی ۱۹۷۶ له به غداد، سهرده مانیک که هیشتا بیستوچه ندیک سالی بوو، ئه م کتیبه ی ئارنۆلد بیتیت، که چه ند دیریکمان لنی خۆینده وه، سهرنجی

پاده کیشیت و ده ی کاته بیانویه ک که خه لکی پنی هان بدات بۆ کتیبکیرین و خۆینده وه و پروکرده دنیا ی ئه ده بیات. "چه شه ی ئه ده بی" کتیبیکی ساده، به لام ته واکار به نه پرتیه، ته نانه ت فیرت ده کات چون کتیب بکیریت و چه ندیک له پاره و پووله که تی بۆ ته رخان بکه ییت. وای ده بینم هه ر ئه مه بووه ته به نه پرتیک بۆی هه ول بدات به وه رگتیران کتیبخانه یه ک بۆ ئه و خۆینه ره کریمانه ییه دروست بکات. کاتیک خۆینه ر هان ده دیت بۆ کتیبکیرین و خۆینده وه و کتیبخانه دروستکردن، ده بیت مشووریک له وهیش بخۆیت نه گهر سهرچاوه که م بیت. بویه هه ندیک کهس قسه ی گهره گهره ده کن و خویان پنی مه عاوییه ی ئه ده بیاتی کوردیه- کابرا به ورگه رهست به ناوبانگ بوو- که چی ئیشی بچووک بچووک به ره م ده بین، به لام عه زیز گهردی خۆی به عه مه له ی زمان ی کوردی ده زانی و به بیدهنگی ئیشی گهره ی پیتشکهش ده کرد. ئه و که به گشتی خۆی له قسان دوور ده گرت، به کتیبه کانی ده یگوت بپروانه

چیم کردووه، نووسه‌ری ئیمه عاده‌ته‌ن ده‌لیت
بپوانه چیم گوتوو.

ئه‌گەر جاریکی تر سه‌یری په‌ره‌گرافی کتیه‌که‌ی
چه‌شه‌ی ئه‌ده‌بی بکه‌ینه‌وه، که له کتیه‌کانی
سه‌ره‌تای ژبانی ئه‌ده‌بی وه‌رگیردایه، ئه‌و
تامه‌زویی و راستگویی له عه‌زیز گه‌ردیدا
ده‌بینن، که سالانی دواتری ژبانی به‌هه‌لچینی
یه‌ک له‌سه‌ر یه‌کی کتیه‌کانی خستیه‌ پروو.
ئه‌و به‌ ته‌واوه‌تی بۆ چیژه‌کانی خۆی کوشا و
هیچ درێغی نه‌کرد، ئه‌وه‌ی له‌م به‌ینه‌دا ئه‌دیه‌
و ناخوینته‌وه و کابرا گوتنه‌ی موشتاقیشه؛
ورچیکێ نوستوو و ئیمه ته‌نیا پرخه‌پرکه‌کی
ده‌یستین، هه‌لبه‌ت ورچ ئه‌گەر به‌رخینیت.

چوار

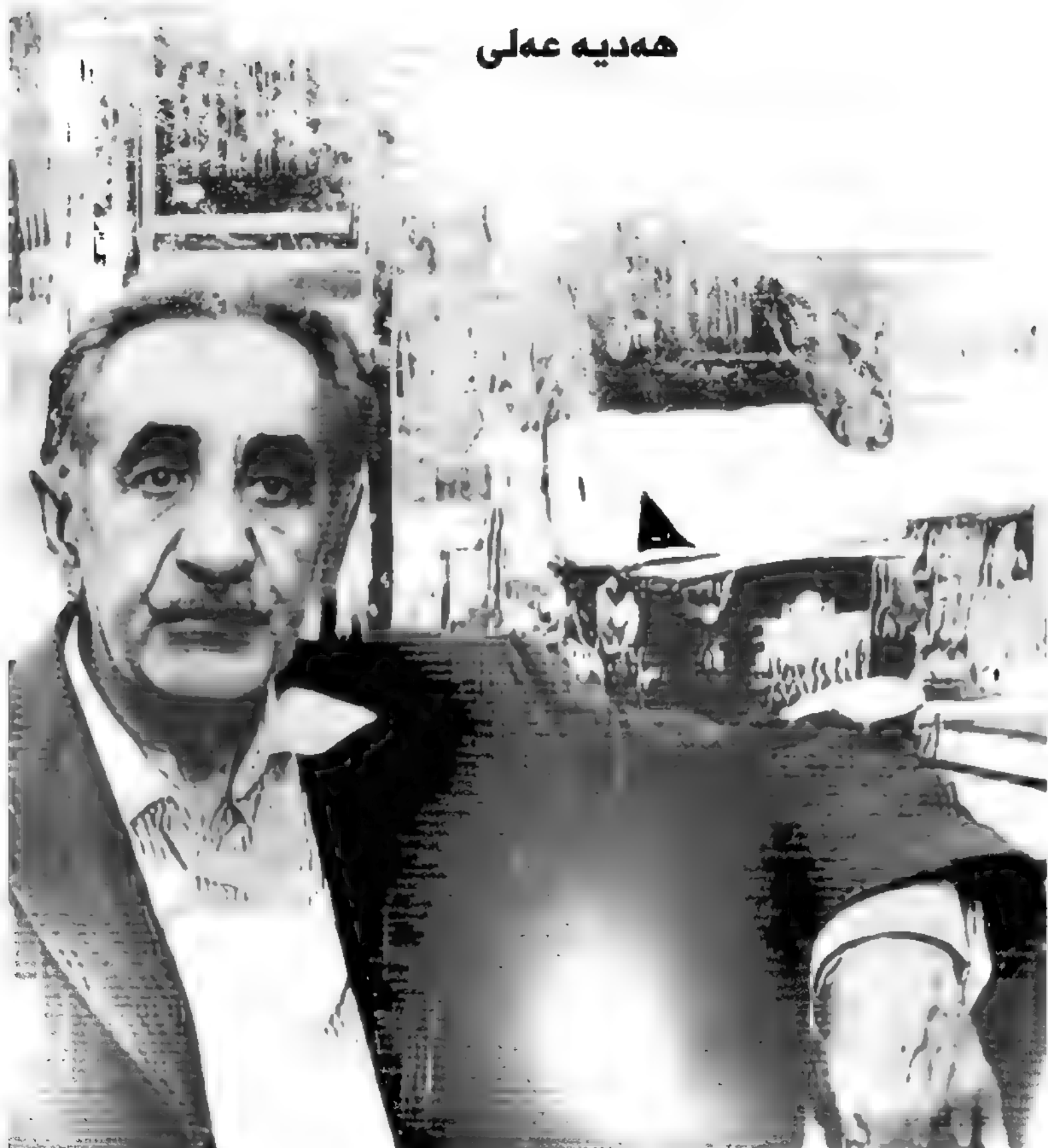
عه‌زیز گه‌ردی له‌و ده‌گه‌ن نووسه‌رانه‌ی
کورد بوو وا هه‌ست ده‌که‌م رازی ئه‌م دنیا‌یه‌ی
به‌جی هه‌شت. ئه‌م رازیبوونه ته‌نیا لیشاوی
کتیب و خوینهر پیت نابه‌خشیت، به‌لکو هه‌موو
ئه‌و کتیبانه‌ی وه‌ری گه‌راون، که رێژه‌که‌یان
ئه‌وه‌نده زۆره‌ ره‌نگه‌ که‌متر که‌سی‌که‌مان
توانیبتمان هه‌موویان بخویننه‌وه؛ ئه‌و
دانیشتوو و خۆی بۆیان په‌ستیوه‌ته
کونجیکی به‌حرکه و ژبانی بۆ وشه
و په‌سته‌کاری و زمانیان ته‌رخان
کردوو. هه‌ر ئه‌مه‌یش ته‌نیا‌یی و
هاوکات رازیبوونی پینکه‌وه پین
به‌خشی. عه‌زیز گه‌ردی هاوه‌لی
هه‌ره‌ نزیکێ زمانی کوردی بوو،
ئه‌مه‌یش له‌و جۆره‌ قسانه‌ نه‌بوو
ئه‌وانه‌ی سه‌ره‌واویک له‌ زمان و
به‌زمه‌کانی چی چۆن ده‌نوسریت
و چۆن کوو ده‌نوسریت ده‌یلین،
ئه‌و ئه‌سله‌ن ئه‌و قسه‌یه‌ی هه‌ر نه‌کردوو،
شه‌رمی ده‌کرد شتی وا بلێت، به‌لکو له‌گه‌ل
هه‌ر کتیبیکدا سه‌لماندوویه‌تی، ته‌نانه‌ت که‌موکوپیی

کتیه‌کانی کوردینه‌ناسیکێ وه‌ک عه‌زیز گه‌ردی، بۆ
ئه‌وه‌یه‌ لیوه‌ی فیر بییت، نه‌ک شاگه‌شکه‌ بییت.

بۆیه‌ سلوو له‌ بزهی پاکژ و هه‌ولی تاقانه‌ت بۆ
زمانی کوردی، که جاریک یان چه‌ند جاریک، به‌
شایه‌تی سامی، یان سامی به‌ شایه‌تی من، تۆمان
له‌ پێشانگه‌ی نێوده‌وله‌تی هه‌ولێر، له‌ کاتیکدا ژاوه‌ژاو
له‌نیو ئه‌و جه‌ژنی کتیه‌دا میشتکی زه‌لامی ده‌برد، بیینی
و له‌ویشدا دیسان هه‌یدی دانیشتیوویت و پامابوویت
له‌و حه‌شاماته‌ و هه‌رگیز نه‌مه‌دزانی دوا‌ی ئه‌و چایه
ته‌نیا چوار سالی دیکه‌ ده‌ژیی و نه‌یشمزانی هه‌رگیز
ئایا تۆیش وه‌کو من چای به‌ین شه‌کر ده‌خۆینه‌وه،
یان عاده‌ته‌ن وه‌ک پیاوی کۆن، ئه‌گەر پیری نه‌که‌یت
له‌ شه‌کر هه‌ستی پین ناکه‌یت.

قهقهه سی پیره کوانووی زمان

هه‌دیه‌ه‌لی

قسه کردن لهه سهر کار و به رهه مه کانی عزیز
 گهردی ساده و سانا نییه. بق خوینهرانی
 کورد زمان گهردی هاوشیوهی په یامبه ریک
 فریاد پرهسی زمان و نه ده بیاتی کوردی بووه.
 پروونه زمان کتومت وهک هر بوونیکي ئەم
 گهردوونه، له گوزهر و فه نابووندايه. به لام ته نیا
 نووسین و وه رگیزان ده توانن گیان بکه نه وه
 په بهری زماندا و له فهوتان بیپاریزن. له م
 بواره شدا عزیز گهردی خودان دوو بال بووه،
 هر به و دوو باله توانیویه تی به رزه فر له
 ئاسمانی زمان و نه ده بیاتی کوردیدا له شه قه
 بال بدا. په کیکیان کارکردن له بواری نه فسانه و
 هه قایهت و نه ده بیاتی زاره کی گهلاندا. باله کی
 دی خوشه لیه قهیی له هه لیژاردنی دهق و
 وه رگیزاندا:

بالی یه کهم:

نه ده بیاتی زاره کی

نه ده بیاتی زاره کی و نه فسانه و هه قایه تی
 گهلان به شیکي فراوان له وه رگیزان و
 کاره کانی عزیز گهردی پیک دههینن، به
 نمونه: هه قایه تی کوردهواری/ سن
 دهرمان، نه فسانه و رازی کوردی،
 نه فسانه ی کوردی، نه فسانه ی
 لادینشینانی کورد، نه فسانه ی
 نه لمانی، فیرعه ونی، نه سه نه بولی،
 ئیرانی، هیندی، نه فریقی، سلاقی،
 لوپی و به ختیار و شوشته ری،
 هه نگاری، تورکیایی، نه رمه نی،
 نازارینجانییه و ته لخورن.

نه فسانه و هه قایهت و نه ده بیاتی
 زاره کی گهلان به زوری

چیرۆک گهلکی هاوشیوه و سهر به

فۆلکلۆرن که تاییه تن به تاک یان کولتورینکی

دیاریکراوه وه. له بهر نه وهی میله تی کورد، وهک

میله تانی پۆژه لات، زیاتر میله تیکی به وێژ بووه

تاوه کو بنووس، ئیدی خاکه که ی پاراوترین خاک
 بووه بق نه وهی عاشقه زمانیکي وهک عزیز گهردی،
 دهست به کوکرنه وه و وه رگیزانی هه قایهت و به سه
 و نه فسانه کوردییانه بکات و دج به دج، جی به
 جی، هاوشانی پیر و هه قایه تخوانانی کورد پێ بپێ.
 فۆلکلۆر و نه فسانه پایه و بناغه ی نه ده بیاتی هر
 گهل و نه ته وهیه کن، ئهرک و دۆخی کۆمه لایه تی و
 سیاسی و فره ههنگی و نه ده بی و ئایینی و دهروونی
 دهگرته خۆ. هر بۆیه کوکرنه وه و وه رگیزانی
 ئەم هه قایهت و نه فسانانه پۆلیکی گرنگ له بواری
 پیتاس، نه ته وه و خاک، مانه وهی زمانی کوردی، به ها
 و تیکه یشتی ژبان و هه لدانه وهی میژووی کورددا
 دهگێژن. گرنگترین تاییه ته مندی نه فسانه کوردیه کانی
 له م چهند خالانه ی خواره ودا ده رده که وێ:

یه کهم: گیزانه وهی پرووداوه کانی له زاری بالنده
 و ئاژه لانه وه. به جۆریک فیلبازترین، زۆر زانتترین،
 ژیرترین و گچکه ترین ئاژه له کانی پۆلی سه ره کییان تیدا
 دهگێژن. یاخود هر یه کیکیان خاوه ن پینگ و ئهرکی
 خویانن، ته پۆش و جوان خویان ته یار ده که ن تا بینه
 زمان و باوه به بینه ر و خوینهر بهینن که نه وان
 ئاوینه ی رهفتار و نه دگاری مرقه کائن. دیارترین
 نه و بالنده و ئاژه لانه ش که له نه فسانه کوردیه کانی
 هه ن و هه میشه وهک سمبولیک به کارهاتوون،
 نه مانه ن: شه سپ، گورگ، پێوی، پشیله، مار، کۆتر،
 قه له رهش. یاخود ئەم ئاژه لانه وه کو ئامۆژگاریک
 ده دۆین و ده بته مایه ی په ند و عیبه رت بق مرقه،
 نه مه ش راسته وخۆ وینه دانه وهی هه ندیک ئیدیۆم
 و په ندی پیتشینانی کوردیه، وهک: ((به رد له جینی
 خۆی سه نگینه، په تی درۆ کورته، له پریکا نه بووه به
 کوپ، مایه سه ری قازانجیش دهخوا، بق ریش چوو
 سمیلیشی دانا هتد...))

دووهم: پروودا و نه فسانه کوردیه کانی به دهوری
 شه ری مرقه بههیز و بیهیزه کانی، ره عیهت و
 مفته خۆر و ئاغا کانی، نه دار و دارا کانی، پاشا و شاهزاده

و ئەسپى سېى، جەنگى چارەنوس و بەدبەھتتى خەون و ئاوات و سەرکەوتتەکاندا دەسووپىنەو. زەمەنى پووداوەکان رابردوو و زۆر جار بەرەو پرزگارى و سەربەستىيەكى نەبزاوە مل دەنن. ھەر ھەقايەتە و خودان پالەوانى خۆيەتى، ئاخىر پالەوانى ئەفسانەکان شەپى مان و ئەمان دەکەن و چارەنوس سازانە دەجەنگین.

واتە بە پىچەوانەى گىزانەوہى مۆدیرنەوہ، کە گىزانەوہى مۆدیرن زیاتر کارەکتەرسازى تیدا کراوہ، تاوہکو پالەوانبازى.

سەيەم: خالى زەقى ئەفسانە و ھەقايەتە کوردییەکان، دەرخەرى سادەى و خوشباوہرپىيە لە پووی دینیيەوہ. مشتى لە خەرورائى، لە چیرۆكى 'بىزنى بىزبۆک' و 'جۆلادا دەرەکەوئى: ھەقايەتى جۆلا باس لە پیاویكى لادىی دەکات کە ئەدارى تەنگى پىن ھەلچنێوہ، ملی دەشت و چۆلەوانى دەگریتە بەر ھەتا بەرەبەرى نیوہرۆ دەگاتە گوندیک. کاتى بەناو گوندەکەدا دەپوا ژنىک دەبینى لەتەک خانوویەک وەستاوہ، خورى دەپىسى.

ژنە، کاتیک چاوى بە کابرای لادىی کەوت گوتى: ((برا ئوغرت خىز بى، ئەوہ لە کوئ دى و بۆ کوئ دەچى؟)) کابرای لادىی، کە زۆر دلەنگ و نارەحەت بوو، لەبەر پکی خۆى گوتى: ((لە دۆزەخوہ دىم و دەچمە دۆزەخ!))

ژنە ھەلیدایى و گوتى: ((مادام لە دۆزەخوہ دى، توخوا ئاگات لە ئەحمەدى براى نىيە؟))

وہختى تا کوتایى ھەقايەتەکە دەخویننەوہ، بۆمان پروون دەبیتەوہ کە کابرای دەرەدەر بە ھۆى خوشباوہرپى ژنەکەوہ دەتوانى خۆى لە ھەژارى قوتار بکات. ھەقايەتى 'جۆلا، نیشانە و نموونەى مرقوفى ساویلکە و خوشباوہرپى نێو کۆمەلگە، دەرخەرى خورافیات و نەبوونى ھۆشیاریيە. ھاوکات ژن لە ئەفسانە کوردییەکاندا ھەم وەک کەسانى فیلبان، ژیر و تىگەبشتوو و دونیادیدە، ھەم پەرىناسا و مەکرۆکە و دولبەرانە پۆل دەگىن. واتە دەتوانىن بە ھەردوو

بارى دەروونى و دەرەکیدا پىنگەى ژن لە ئەفسانەکاندا دیارى بکەن.

چوارەم: ئەوہى باوہ ھەقايەتەکان زیاتر بۆ مندالان گىزدراونەتەوہ، یان بۆ ترساندن و خەولیکەوتن بووہ، یان بۆ خافلانن و ژیرکردنەوہ. بۆ نموونە، کاتیک مندال بە گوینگرتن لە راز و ئەفسانەکان خەو دەبیاتەوہ، دەلن:

ئەى فەجانی پىر نەبات (مەبەست مندالەکە)،
خەو ھاتۆتە لات، سەلاوات لە جەمالى محەمەد!

پىنجەم: لە ئەفسانە و ھەقايەتە کوردییەکاندا ئەفسووناسا ئىستاتیکا و ھونەرى گىزانەوہیەكى بالا بەکار ھێنراوہ، ئەمەش یارمەتیی گوینگر و بەردەنگ دەدەن پەى بە سىجەرى زمانى کوردى و جوانی ئەدەبیاتی زارەکی کوردى بپەن. خۆى لە خۆیدا

ئەم ھەقايەت و ئەفسانانە، ھەنگوین و شیلەى ھەر زمانیکن: لیوپیژن لە وینەى ئەفسوونای و دلکیش. گرنگ نىيە گوینگر یان بىنەر لە چ تەمەنیکدايە: منال، لاو یان پیر، چونکە ھەلقولای ژینگە و کولتورەکەن، دەستبەجى لە ناخودئاگای ھەر تاکیکدا جى خوش دەکەن. دواچار پەمەند و کارکردیکی گرنگى ھەقايەت و ئەفسانەکان وینەدانەوہى دەروونىن، بۆیە کاریگەرییان لەسەر تىگەبشتى زانیاریيە نوینیەکان ھەیە و دەبنە ھۆى ئەوہى ناخودئاگا ئاراستەى گىزانەوہکانمان بگۆن.

بالی دووہم:

خۆشسەلیقەى لە وەرگێزاندا

بەشیکى زۆرى ئەو ئاوانیشان و کتیبانەى کە گەردىی ئەدیپ بۆ وەرگێزان ھەلى بژاردوون، پىویست و بەجى بوون؛ دەکرى خۆشسەلیقەى لە ھەلبژاردنى دەق و وەرگێزاندا، بە یەکیک لە گرنگترین ھۆکارەکانى تاقانەى عەزیز گەردى

بزانين. يه و زمانپاروی و پهوانیژیهوه،
 بزگارگری هه موو ئه و نووسه رانه بووه که
 وهریگیراون. چونکه وهریگیران ئه مانه تپاریزی و
 شکاندنی زمانه، نهک به کارهیتانی قهرهنگوک.
 ههروهک ئه و پهنده قهرهنگسییهی دهلی:
 ((وهریگیران وهک ژن وایه، نهگه ر جوان بیت
 وهفادار نییه، نهگه ر وهفادار بیت جوان نییه.))

لیزه دا دهمهوی دوو نمونه له ئهزمونی
 که له وهریگیری فارس، محهمه دی قازی بهیتمهوه
 که به پهگه ز کورد بووه. ههروهها محهمه دی
 قازی پۆمانیکی به ناوی 'زارا عه شقی
 شوان' هه هیه و، ئه م پۆمانه له لایه ن
 عزیز گهردییهوه کراوه به کوردی. نیازم
 نییه هاوسهنگی له نیوان محهمه دی قازی و
 عزیز گهریدا دروست بکه م، به لکو دهمهوی
 بالابه رزی میراتی کوردیش له وهریگیران و
 زماندا، له ژیر سییه ری گهریدا بخره پوو:

یه که م: محهمه دی قازی پۆمانیکی نووسه ری
 پورتوگالی ژوزوی دو کاسترو به ناوی
 'مروق و قرژاله کان'، وهرده گهریته سه ر
 زمانی فارسی، پۆمانه که ده په رژیته سه ر
 هه ژاری، برسییه تی، به دبه ختی و دهر د و
 په نجی چینی زه حمه تکیشی به پازیل.
 پۆزگار دیت و ده روا هه تا پۆژی

محهمه دی قازی به خزمه تی ئه م
 نووسه ره دهکات، ژوزوی دو
 کاسترو په رسیاری ئه وهی لی
 دهکات، ئایا هۆکاری هه لپژاردنی
 ئه م کتیه و وهریگیرانی پۆچی
 ده که پیته وه؟ محهمه دی قازی له
 وهلامدا دهلی: ((ئیمه لیره ناتوانین

راسته وخو باسی به دبه ختی و نادادی
 له پاده به ده ری ولاته که مان بکهین،
 چونکه تووشی ساواک و نازار و نهشکه نه
 و زیندان ده بین. به لام نهگه ر نووسه ریک - هه ر
 بۆ نمونه ئیوه - دهر د و به دبه ختییه کانی خه لکانی

چه و ساوهی ولاته که ی له کتیه کدا خستیه ته پوو،
 ئیمه هه ست بکهین ئه وهی به سه ر خه لکی ولاته که ی
 ئیمه دا دیت، کتومت یان تا پاده یه ک هاوشیهوی
 ئه وهیه که له و کتیه دا باس کراوه، قو لی وهریگیرانی
 لی هه لده مالین، تاوه کو سووکتاییه ک به دلمان بدهین.
 جا نهگه ر بووینه جیهگی په خه و چاودیری ده زگی
 سانسور، ده لنین ئه مانه سه ر به فلا نه ولاتن و
 پیوه ندی به ولاتی ئیمه وه نییه. به واتایه کی تر، ئیمه
 له په نای ناوی ئیوه دا قسه ی خۆمان ده کهین، له په نای
 ناوی ئیوه شدا له چاودیری و نازار پاریزراوین.))
 که واته جیی خویه تی به ره مه کانی عزیز گهردیش
 به زمانحالی گه لی کورد بزانین. له گه ل ئه وه شدا گه لی
 نووسه ری بیگانه له باره ی کورد و کوردستانه وه
 نووسیویانه، ئیمه ته نیا له پی ورت و وریایی عزیز
 گهردییه وه، ده توانین هه م به به ره م و نووسه ره کان
 ناشنا بین، هه م له هه لویت و تیروانینیان له باره ی
 کورده وه تییه گهین. به نمونه کتیه کانی: ئیلیزاییث
 لایارد، لوسی گارنیت، لیژه ک ژیکیل، میشیل
 لیزنیرگ، جویس بلو، م. ب. پودینکو، هتد...

دووه م: محهمه دی قازی دهلی: ((هۆکاری سه ره که وختی
 من له وهریگیرانی شاکاری 'دۆنکیشوت' دا، دۆزینه وهی
 زمانی سه رده مه که بوو، واته هاو زمانی سه رده مه که م
 دۆزییه وه، که زمانی فارسی بوو له سه رده می
 سه فه وییه کاند.))

له کوتاییدا جیی دلخوشیه به وهی ئیمه ییش ده توانین
 له پی کۆمیدیای دانتی، داغستانی من و ئه فسانه و
 دهیان نووسین و به ره می تری گهردییه وه، شاره زای
 کون و که له بهر و تییه پینی پۆزگار و سه رده مه کانی
 زمانی کوردی بین.

هزیز گهردی و جووتسه رده می له نووسیندا

سه رنجیکی کورت

زاموا محهمه

قورمی شیعریی هینمن دهکرتیت وهک شایه تییهک
وهر بگریژن بق ئاوابوونی سهرده میکی شیعر/
مه عریفی و ده رگه وتتی سهرده میکی دیکه شیعر/
مه عریفی.

بهو پیتی ئه ئه نووسینه کورته بق ئه م باسه ته رخان
نییه، ههول ددهم ته نیا به یهک بهیتی هینمن پرسه که
روون بکه مه وه و تیی بیهرینم: "ههتا پشتم کوتر
دهبی پتر هه لده کشی مینیزۆپ/ ئیتر دهستم به دامینی
کچی ئه م شاره راناگا".

"دامین" دهسته واژه یه که له دیوانی سهر چه م
شاعیرانی پیش هینمندا ئاماده گییه کی زهقی هیه،
به راده یه که که به گه رانه وه بق میژووی شیعر
کورمیی ناوه راست، ده توانین که شکول به که شکول
و به یاز به به یان، تا یه که مین ئه دیبی ناوچه که برۆین:
"دامینی پاکی مه داری دائیره ی خامه ک نییه/ خوینی
مه قتولانه وا دامینی یاری گرتوه" (نالی). له لایه کی
دیکه وه، "مینیزۆپ"، یان ته نووره ی کورتی فهره نسی،
ئه گه ر هینمن یه که مین نووسه ر نه بیته بییاته نیو
بواری شیعرییه وه، ئه وا به رچاوترین و له ریزی
له پیشینترینه کاندایه.

له شیعر ی کورمیدا "دامین" دهسته واژه یه کی ته واو
میتافیزیکیه: به ده گمه ن وهک خوی ده نوینرته وه،
چونکه به رده وام له نینوان دابه شکرده کانی باشه و
خرابه دایه، به رده وام له سهر وه دانراوه و خودی
شیعری له خواره وه سهیری دهکات، بۆیه خاوه ندامین
-یان یار- له کلاسیکا به رده وام ده بریتته پله ی سه روو
مروف، چونکه دامین "پاکی مه دار" نییه بق دائیره ی
خامه ک، به لکو په نگه که ی هی "خوینی مه قتولانه" که
یار به رده وام له ناویان ده بات، ئه گه ر بیتو کوک بین
له گه ل رافه که ی ماموستا عه بدولکه ریمی موده رپرسدا
(ئه م حاله ته له مه حویدا ده گاته لوتکه).

به لام "مینیزۆپ" دهسته واژه یه کی ته واو دونیاییه و
ته نیا به ئاماده بوونی ئه م وشه یه، به رکاره که -یار-
ده بیته وه به مروف.

که واته گوتاری به یته که ی هینمن به م جوهر ی لئ
دیت: تا سهر ده مه که تیبه ریت و شاعیر پشتی کوتر

میژووی نوینی نووسینی کورمیی ناوه راست
چهند ناویکی تیدایه، سه رباری توانا و گرنگی و
دروشانه وه یان، به رپر سیاری تییه کی قورلیشیان
به رامبه ر به قوناغی خویان و پیش خویان
هه بووه، به راده یه که که دهسته برداری هه چیان
ته بوون و هه ولیان داوه له هه ردوو قوناغدا
هه بن، یان بنووسن.

ئه م به رپر سیاری تییه به رامبه ر به دوو قوناغ، له و
دهسته واژه یه دا کورت ناگریته وه که بق نمونه
عه ربه، بق نووسه ریکی به کار ده هینن دوو
سهر ده می دیبیت (موخه زه م)، به لکو پرسه که
ده په ریتته وه بق به ره مه هینان و نووسین له دوو
سهر ده می مه عریفی جیای هه مان بوارد؛ واته
ئه وه ی تو له ریکه وتیکی دیاریکراوی ناو
کاتدا بژیت، به لام له دوو سهر ده می جیادا
و به دوو هوشیاری جیاوه، له دوو قوناغی
مه عریفیدا بنووسیت. (هه لبه ته له هه ندیک
نووسه ری ترماندا، قوناغیکی تر که دوا ی
ئه مه بیت، له یه کدانی ئه م دوو هوشیارییه ی
سه ر به و دوو ئه بیسته جیاواژه یه له یه ک
گوتار و قورمدا، باسیک که من نیازم نییه
لیره دا نزیکی بیمه وه).

جیاوازی نووسه ریک که
دوو سهر ده می دیوه، له گه ل
نووسه ریکدا که به هوشیارییه وه
له دوو سهر ده می جیادا (پابوردوو
و ئیستا) ده نووسیت، دهکرتیت به
نمونه ی دوو شاعیری به هیزی
کورمیی ناوه راست روون بگریته وه:
هینمن و گوران.

سه رنجیکی ئاشکرا و زانراوه له باره ی
هینمن موکریانیه وه، که شاعیریکه دوو
سهر ده می دیوه، به راده یه که هه م گوتار و هه م

بیتوه، یار زیاتر دهیت به مروف و له دامیتی پاک -یان خویناوی- دور دهکویتوه و دهچیت سهردهمی مینژوپوه، سهردهمیک که تیتدا شاعیر ئیدی دهستی کورته و به دامین ناگات. پروته هینم که له سهردهمی دامیتوه هاتوه، تنیا بهشی ئوهی زهمن پتاهه سهری کورتبونوهی مینژوپ بکات، نهک دهستی بۆ درژ بکات؛ به دهربرینکی تر، هینم بازنهی بهستنهوی دور سهردهمهکهیه پتکهوه، بویه ئیدی هیچیان نییه، نهک هردوکیان بیت. هر له پنی ئهم 'هیچیان نهبوون' شهویه، که هینم دور سهردهمه شیعریه که بهیهکوه دهبهستنهوه.

۳

عبداللا گوران حالهتیکه جیاواز له مهی پینستر باس کرا. وهرچهرخان له کیشی عروزییهوه بۆ پهنجه، ههنگاویکه تیتدا گوران له ئافهرینهکانی رهخنهی تهقلیدی ناو رۆشنیری ئیمه دا پشکی شیری بهرکهوتوه، بهلام ئوهی فراموشکراوه، ئوهیه لهپال کیشی پهنجه دا، گوران ههگیز دهستبرداری عرووز نهبووه (بگره باشتین دهقهکانی ئهم شاعیره، بهشیکی بهرچاویان له عرووزدا نووسراون). راسته 'پایزنهکهی گوران پوماتیکایهکی قهشهنگه لهسهر کیشی پهنجه، کهچی 'کلولار' کهشی سهرباری ئوهی غهزهلیکه له عرووزدا، بهلام به چهندین پتوهر سهر بهو بواره شیعریه نییه که بۆ نمونه ئالی، وهفایی یان سالم تیتاندا دهنووسی.

گوران شاعیریک بوو له سهردهمی پاش تهواوبوونی کلاسیکدا، بهلام به دوو دهنگ و دوو هوشیاریهوه له ههردوو سهردهمهکه دا دهینووسی، بهو پشهی عرووز خالی بنههتیی سهردهمی شیعریه پینشووه، وهلانایشی خالی بنههتیی سهردهمهکهی دواتره.

له وهرگیرانی گوراندا ئهمه زهقتر دهیتوه: له لایهکهوه ئهم شاعیره، سهرباری ئوهی نوییه و وهک دونهایی، لهودیو سهردهمی دهریاکانی پهمل و ههزهج و موتهقاره بهویه، له عرووزدا دهنووسیت و ئهم دهریایانه وهلانایت، له لایهکی دیکه شهوه

ئوسکار وایله و نازم حیکمهت وهردهگیریت. واته گورانی عرووزی، هم پرده بهرهو کۆتترین سرووت و جادووی شاعیرانی پش خۆی، که عرووز بووه، هههیش دهروازهیه به روی دوو پانتایی تهواو نوی وهک وایله و حیکمهتدا.

ئهم دوو جۆرهی شاههدهت له نێوان دوو سهردهمدا، که گوران و هینم وهک نمونهیان هیتراوه، بریار نییه هیچیان له هیچیان باشتتر بیت و فهزلی یهکیکیان بدریت بهسهر ئهوی دیکه دا، بهلام جیاکارییهک بوو که بۆ خستنهروی شوینی عزیز گهردی -بهو پشهی نووسینهکه، دواجار، له بارهی ئوهویه- دهباو پروون بکریتهوه.

۴

گهر بیتو له من بپرسن عزیز گهردی سهر به کام جۆرهی نووسهرانی جووتسهردهمه، ئهوا بن نوودلی و راستهوخو دهلیم سهر بهو جۆرهیه که گورانم به نمونهی هیتایوه، واته سهر بهو جۆرهی له دوو سهردهمی جیادا دهنووسن، نهک ئه جۆرهی دوو سهردهمی جیا پتکهوه دهبهستنهوه و دهبنه خالیک بۆ ئاوابوونی خۆریکی مهعریفی و ههلهاتنی خۆریکی تر (وهک هینم).

له ئهموونی گهردی-دا، بینگومان خالی بههیزی ئوه نییه کتیی زۆری وهرگیرایت، بهلکو ئوهیه به دوو هوشیاری جیا و له دوو پانتایی جیادا، ئهم پیاوه بهرههمی ههبوو. به تایبهتی بۆ منیک که پۆژگاریک له جتیهکی تهواو دور له مۆوه و له عرووزهوه دهستم پین کرد، گهردی دهروازه بوو بۆ بواریک زۆر دور له وهرگیرانی ئهمهیی مۆدیرن و کلاسیکاتی جیهانییهوه.

تا ماوهیهکی زۆر، لای خهلکیکی زۆر، عزیز گهردی وهرگیریک بوو فالاجی و تۆلستوی و ییچینکزی بۆ خوینهران دهکرده کوردی، بۆ منیش له ریزی ئه

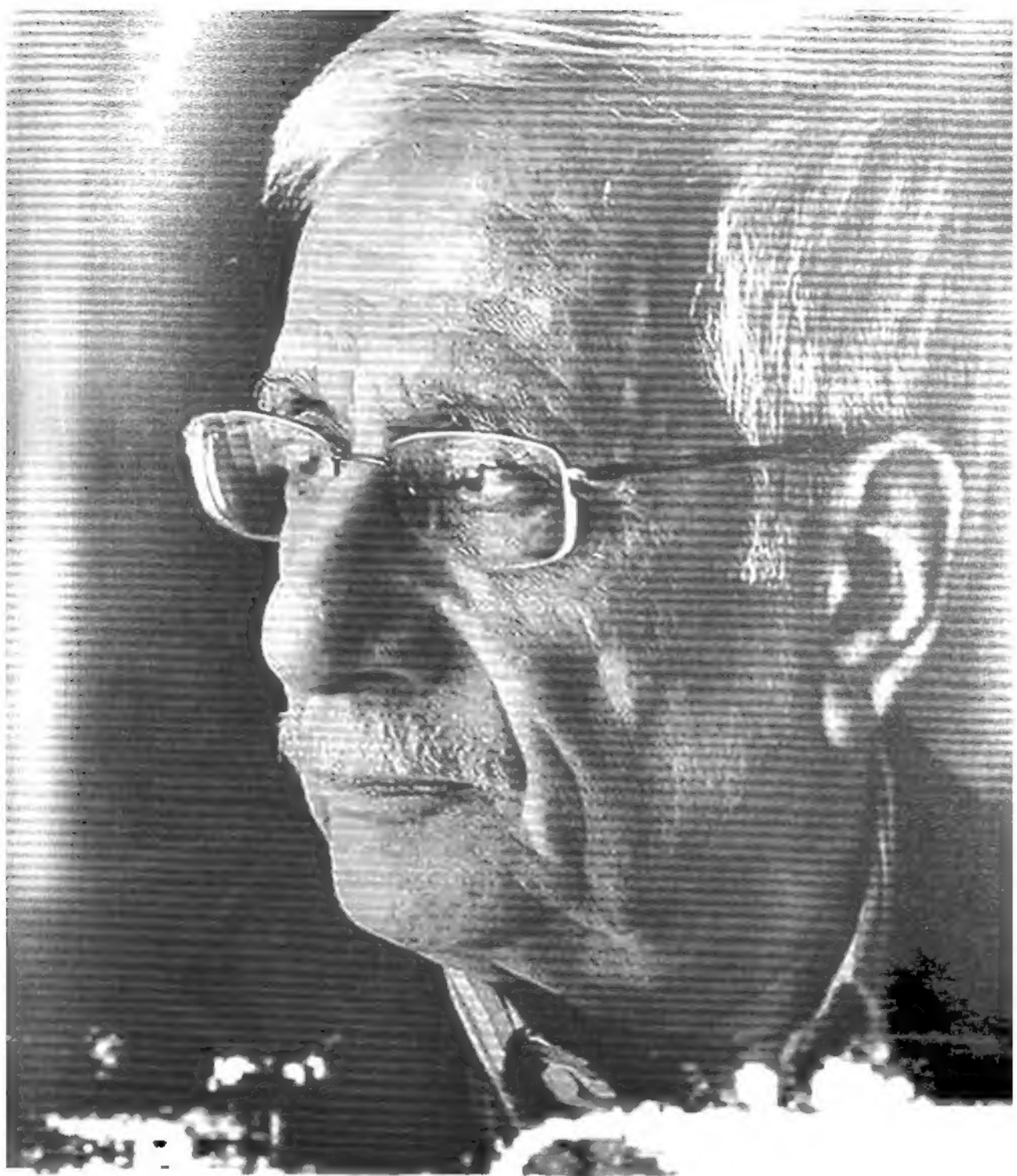

تینگه‌یشتن و خویندنه‌وه‌ی وردی، مه‌حاله هیچ داهیتان
و خولقاتدنیک بهیتریته ئاراه.

لینکوله‌ره زۆر ده‌گمه‌نانه‌دا بوو که خویان ده‌دهن
له ئالۆزترین بواری توژیینه‌وه کوردییه‌کان:
کیشناسیی کلاسیکی کوردی.

له‌وسادا فیژیوونی ئاهه‌نگه‌کانی عه‌رووز،
بازنه‌کانی عه‌رووز، ده‌ریاکانی عه‌رووز
و پینچوپه‌نا بینرا‌نه‌وه‌کانی عه‌رووز، وه‌ک
سیستمیکی ده‌نگی له‌ بنه‌ره‌تا عه‌ره‌یی، بۆ
منیکی منداڵ و تابلیت تازه‌پیاکه‌وتوو، سه‌رباری
ئه‌سته‌میه‌که‌ی، هه‌شتا پنی هه‌بوو و هه‌نگاو به
هه‌نگاو، له‌ پنی فه‌راهیدی و عه‌رووزییه‌کانی
دیکه و چه‌ندین لینکوله‌ری عه‌ره‌به‌وه، با
بلتین چووه‌سه‌ر؛ به‌لام تینگه‌یشتن له‌ هه‌موو
ئهو گۆرانه‌کاری، ده‌ستکاری و نوێگه‌رییه‌ی
کورده‌کان له‌ پیناو گونجاندنی سیستمی
عه‌رووزی له‌گه‌ل فۆنه‌تیکی کوردیدا ناچاربوون
بیانکه‌ن، مه‌حال ده‌بوو به‌بێ چه‌ند ناویکی وه‌ک
نامی (عه‌بدولکه‌ریمی موده‌ریس) و هه‌ردی و
عه‌زیز گه‌ردی؛ ئه‌وه‌ی بۆچی نالی هه‌تده‌ به
نووسین له‌ ده‌ریای هه‌زه‌جا ئاسووده‌یه،
ئه‌وه‌ی بۆچی کوردی فلان "وه‌ته‌د" لاده‌بات و
فیسار "سه‌به‌ب" ده‌گۆریت، ئه‌وه‌ی چۆنچۆنی
خانی کیشیکی تر بۆ زه‌ریایه‌کی عه‌رووز
زیاد ده‌کات، به‌بێ ده‌ستگیرویی "کیشی
شیعری کلاسیکی کوردی"، "رابه‌ری
کیشی شیعری کلاسیکی کوردی" و
"کیشناسیی کوردی" هه‌که‌ی گه‌ردی
و چه‌ندین کتیی لینکوله‌رانی دیکه،
تینگه‌یشتنی بۆ من مه‌حال ده‌بوو؛
دلنایام بۆ زۆر که‌سی دیکه‌ش
مه‌حال ده‌بوو.

بۆیه عه‌زیز گه‌ردی، ئه‌گه‌رچی به
وه‌رگێرا‌نه‌کانی، ده‌روازه‌یه‌ک بوو
به‌ پووی ئه‌ده‌بی نوێ و کلاسیکیاتی
جیهانی؛ هاوکاتیش به‌ لینکولینه‌وه و
نووسینه‌کانی، پردیک بوو به‌ره‌و سه‌رده‌میکی
کۆن و تێپه‌ریو، که‌ به‌بێ لینکولینه‌وه‌ی وردی، به‌بێ

ته‌لاقدان

زه‌که‌ریا تامر

وه‌رگی‌رانی له‌ عه‌ره‌بییه‌وه: عه‌زیز گه‌ردی

ژنیکی بهرگړهش چووه گورستان، له و کاته دا،
خوری نیوه پو خه لکی ناچار کړدبوو له بهر
هالاوی گهرما، خویان له ماله وه و قاوه خانې
فینک بنین. پیاوړی قهله وی قوته و پرووگرژ
که وته دواپه وه. دیتی ژنه که به ناو گورپه کاند
پوښت، لای گورپک وهستا و له سهر چیچکان
دانښت. پشتمی کووې کړده وه و سهری شوې
کړده وه. کابرا به هه شتاوی خوی گه یاندی و
لنی پرسى گوتی: 'نه وه چ ده کی؟'

ژنه هڅه په کی له خوی زانی. چاوه پروانی
پرسیاری وای نه ده کړد. به شله ژاوی گوتی:
'هاتوومه ته سهر دانی میړده که م.'

کابرا به گالته چاری سهری ده ورو بهری خوی
کړد و لنی پرسى: 'میړده که ته له کوښه؟'
ژنه که قامکی بویه کی که له گورپه کان را داشت.
کابرا لنی پرسى: 'که نگی مردو وه؟'
ژنه که گوتی: 'سالی که.'

کابرا وای پششان دا به زه یی پشدا دپته وه،
گوتی: 'یهک سالی ته واوه مین میړدی؟'
نه شکه نجه په که له تاقه تندا نیه!

کابرا سهری ده ورو بهری خوی کړد.
گورستان چول بوو، که سی تیدا نه بوو.
له پېر په لاماری ژنه کی دا و له ته که
گورپی میړدی به عه ردیدا دا. ژنه
ویستی بقیرینتی و هاوار بکا، به لام
کابرا توند دهستی له سهر ده می
دانا و به دهسته کی تر خه نجه ری
هه لکیشا و له سهر هه وکی دانا. ژنه
گوینی لنی بوو کابرا که فی لنی کړد و
گوتی: 'سهرت ده بېرم.'

ژنه لنی پاراپه وه، گوتی: 'جلم
مه دپینه، چون به جلی دېاو بچمه وه
مالی'

کابرا گوتی: 'نه وهی دهیدرینم که له جاده
پوښتی، که س نایبینی.'

میړدی ژنه که توو په بوو. ژنه کی هان دا تا

دوا هه ناسه بهرگری بکا و به بیړی هینایه وه ژنی
به شهره ف، نه گهر وه که مهر سهری بېرن، راده ست
نابین. وه لامی ژنه که هینکه هینکیکی ناسراو بوو،
میړدی زور جار له ژووری نوستن گوینی لنی بېوو.
ژنه ده رفعتی نه بوو گوینی له پیاوه کی بگری که به
تووپه یی پنی گوت: 'پرو، ته لاقم دای.'

سهرچاوه: بهر سیله (کومه له کورته چیروک)، زه که ریا
تامر، وهر گنیرانی: عزیز گهردی، ناوه ندی پوښنیریی
نه دیبان، چاپی په که م، سلیمانۍ ۲۰۱۹.

ژماره‌کانی پېښووی پوځار

هه‌ژار موکریانى	24
عەلى ئەشرەف دەرۆيشيان	25
شاکیر قەتاح	26
حسین عارف	27
عەلادین سەجادی	28
شینخ محەمەدی خال	29
پەفیع چالاک	30
سەلیم بەرەکات	31
کاکەى قەلاح	32
قازی محەمەد	33
مەحمود مەلا عیزەت	34
فایەق بیکەس	35
عەبدوللا پەشیو	36
جگەرخوین	37
بابەتاھیری عوریان	38
عەرەب شەمق	39
دلشاد مەریوانی	40
میرزا مەنگوپی	41
مەنسوری یاقوتی	42
ئیبیراهیم ئەمین بالدار	43
حەسەن قزلیجی	44
مەسعود محەمەد	45
بەختیار زیوهر	46

ئیبیراهیم ئەحمەد	1
محەمەد مەولود- مەم	2
د. کەمال مەزھەر	3
لەتیف حامید	4
سوارە ئیلخانی زادە	5
محیدین زەنگەنە	6
ئەحمەد هەردی	7
یەلماز گونای	8
موحەررەم محەمەد ئەمین	9
دلدار	10
مەستوورە	11
مەولانا خالیدی نەقشبەندی	12
جەمال عیرقان	13
مەلا عەبدولکەریمی مودەریس	14
جەلالی میرزا کەریم	15
ئیسماعیل بېشکچی	16
عەبدولخالق مەعرووف	17
هێمن	18
حسین حوزنی موکریانى	19
ئەمین فەیزی بەگ	20
کامەران موکری	21
جەلال ئەقی	22
حەمەسالح دیلان	23

ژماره‌کانی پيشووی پوځار

70	قهره‌نی جهمیل
71	مه‌لا گه‌وره
72	توفیق وه‌ه‌بی
73	ئهمین زه‌کی به‌گ
74	عبدالللا جه‌وه‌ر
75	مسته‌فا به‌گی کوردی
76	شیرکو بیکه‌س
77	سالم
78	د. عیزه‌دین مسته‌فا ره‌سول
79	ئهمه‌د کایا
80	شوکر مسته‌فا
81	مه‌وله‌وی
82	قانع
83	عوسمان چنوار
84	که‌ریم کابان
85	ره‌فیق حیلمی
86	د. مسته‌فا ئیبراهیم زه‌لمی
87	ئازاد شه‌وقی
88	شینخ نووری
89	سه‌عید نوورسی
90	ئه‌حلام مه‌نسور
91	ئه‌کره‌م قهره‌داغی
92	کاکه‌مه‌م بۆتانی
93	ئه‌نوه‌ر قادر محه‌مه‌د
94	عبدالره‌حمان زه‌بیحی (عوله‌ما)

47	ئه‌جمه‌دین مه‌لا
48	مه‌لا جهمیل پوژبه‌یانی
49	له‌تیف هه‌لمه‌ت
50	حاجی قادری کوی
51	پیره‌میزد
52	مه‌لا مه‌حمودی بایه‌زیدی
53	شینخ ره‌زا
54	شه‌ریف پاشا
55	جهمیل صائیب
56	ئه‌حمه‌د موختار جاف
57	عبدالره‌حیم ره‌حمی هه‌کاری
58	میر شه‌ره‌ف خانی به‌دلیسی
59	وه‌فایی
60	گوران
61	به‌دیع باباجان
62	جه‌مال شارباژیری
63	مارف به‌رزنجی
64	نالی
65	مه‌حوی
66	ئه‌نوه‌ر قهره‌داخی
67	حه‌مه‌ی مه‌لا که‌ریم
68	سه‌ید عه‌لی ئه‌سفهری کوردستانی
69	د. ئیبراهیم یونس